శ్రీ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక

కాకినాడ

దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స

సంపుటము ౫౧

సంచిక ౪-౬

సంపాదకవర్గము

ప్రధానసంపాదకుఁడు :

శ్రీ కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ. బి. యల్.

సహాయ సంపాదకులు :

శ్రీ ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ.

శ్రీ విద్వాన్ వేమల రామచంద్రకీర్తిగారు ఎం. ఏ. ఆనర్సు., బి. ఇడి.

శ్రీ విద్వాన్ బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు, బి. ఏ.

శ్రీ సాహిత్యవిద్యా, భాషాప్రవీణ, చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు.

విషయసూచిక.

1.	సంపాదకీయము	1—4
2.	ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములు శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావు, ఎం. ఏ.	5—32
3.	గ్రంథస్వీకారము	33—40
4.	రసము—కిన్నిష్టము	41—49
5.	విజ్ఞానశాస్త్రంపు పరిహద్దులు డాక్టరు: ఎస్. భగవంతముగారు	1—6
6.	కళాసమీక్ష—శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి	1—16
7.	వ్యక్తివివేకము	17—32
8.	భాగవతము—ఏకాదశస్కంధము హరిభట్టారకుఁడు	17—32
9.	ప్రాస్తావికపద్యావళి మచ్చ లక్ష్మీనారాయణకవి	17—24

శ్రీ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

దేశ భాషలందు తెలుగు లెస్స

సంపుటము ౪౧

సంచిక ౪-౬

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

చందా సంవత్సరమునకు మూఁడు రూపాయిలు.

సంపుటము ౪౧.	నందన సంవత్సరము	రెండు సంచికలు

విషయసూచిక

	మొదటి సంచిక.	రెండవ సంచిక.
కళాసమీక్ష—శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రిగారు	...	1-16
పురాణయుగములో ఆంధ్రదేశము శ్రీ కుందూరి యీశ్వరదత్తుగారు	25-33	...
ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములు శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావుగారు	...	5-32
ప్రాస్తావిక పద్యావళి శ్రీ పుచ్చ లక్ష్మీనారాయణకవి	1-16	17-24
భాగవతము—ఏకాదశస్కంధము హరి—భట్టారకుఁడు	1-16	17-32
భీమేశ్వరపురాణము—కొన్ని స్థలవిశేషములు శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు	1_16	...
రసము—కిన్నిష్ఠము శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు		
లలితకళలు—కవిత్వము శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు	5_24	...
విజ్ఞానశాస్త్రిపు సరిహద్దులు డాక్టరు: సూరిభగవంతముగారు	...	1-6
వ్యక్తివివేకము శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావుగారు	1-16	17-32

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

Journal of the Telugu Academy

చందా సంవత్సరమునకు మూఁడు రూపాయిలు.

సంపుటము. ౪౧. { నందన సంవత్సరం ఆశ్వయుజ ఫాల్గుణము } సంచిక ౫-౬

వార్షికసభ

వార్షికసభ:— ఈసంవత్సరము వార్షికసభ జరుపుటకై యెంతయుఁ బ్రయత్నించుచున్నాము. ఆంధ్రభాషాభిమానులెల్లరు సాయపడినచో మాప్రయత్నము త్వరలోనే సఫలముకాఁగలదని తలంచుచున్నాము.

ప్రస్తుత మాంధ్రసారస్వత లోకమున వ్యాకరణావశ్యకతను గూర్చి విమర్శనములు జరుగుచున్నవి. ఆంధ్రభాషాభిమానులు నాలుగు తెగలుగాఁ గానవచ్చుచున్నారు. వీరిలో నొకతెగవారు ఆంధ్రభాష లక్షణానుసారముగా నుండవలయునని వాదించుచున్నారు. ఆలక్షణము వ్యాకరణము కావచ్చును, లేక ప్రామాణికులగు పూర్వకవుల ప్రయోగములు గావచ్చును. ఎవరియిష్టము వచ్చినట్లువారు రచించుటకు వీ రంగీకరింపరు. రెండవతెగవారుకూడ లక్షణము ననుసరించువారే; కాని లక్షణములందలి క్లేశములను బరిహరింపవలయునని వీరియభిప్రాయము. అరసున్నల శకటరేఫలనిర్బంధము వీరి కనభిమతము. మూఁడవతెగవారు వ్యావహారిక వాదులు. పై రెండుతెగలవారివలె వీరికిని భాషయందు మంచి సంస్కారము గలదు. లక్షణమునందుఁగూడ నభిమాన మున్నట్టుతో చెప్పెదరు. కాని తమయిచ్చవచ్చిన చోటులందు లక్షణము నుల్లంఘించుటకు సంశయింపరు. నాల్గవ తెగవారు యథేచ్ఛావాదులు. వీరికి

లక్షణ మక్కఱలేదు. భాషావిషయమున నెట్టినియమమును వీరు పాటిం పరు. జనసామాన్యమైన విషయమునుగూర్చి తోఁచినట్లు వ్రాయుటయే వీరిపద్ధతి.

ఈవిధముగ నాంధ్రభాషావాదులలో సామరస్యము గానవచ్చుటలేదు. వీరికైనంతవఱకు సామరస్యమును గల్పించుట వార్షికసభ జరుపుటకుఁ బ్రధానోద్దేశము. వార్షికసభకు ముందుగనో తరువాతనో యీవిషయమును జర్చించుటకై పండితసమావేశము కావింపఁబడును. మనదేశమునందలి కవులు పండితులు భాషాభిమానులును మాయాహ్వానమునకై కొని సభలకు విచ్చేసి యాంధ్రభాషావ్యవస్థను గావించుటలో మాకుఁదోడ్పడఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

ఉపకారప్రదర్శనము (Benefit performance):—పరిషత్తునకు ధనము సమకూర్చుటలో ఉపకార ప్రదర్శనమొక సాధనముగాఁబెట్టుకొంటిమి. క్రిందటి వత్సరమున కాకినాడలోనే సంగీతనృత్యప్రదర్శనము గావించి మూఁడువేలరూప్యములు సంపాదించితిమి. దానితో పరిషత్తునకున్న ఋణము చాలవఱకుఁదీఱినది. ధనాభావముచేఁ బరిషత్కార్యములు చుఱుకుగా సాగుటలేదు.మరల నెచ్చటనైన ఉపకారప్రదర్శనము జరుపవలెనని తలంచుచుండఁగా, విజయనగర కళాశాలా ప్రధానార్యశాస్త్రిపన్యాసకులగు శ్రీ ఆర్. కృష్ణమూర్తిగారు తమనగరమున నట్టిప్రయత్నముగావింపుఁడని కోరిరి. ఆంధ్రా ఆర్టిస్టు అసోసియేషన్ వారి పాండవోద్యోగ విజయములు ప్రదర్శించినచో చాలధనలాభముకలుగఁ గలదని తలంచితిమి.ఆనాటకసమాజమునకు బ్రధానులగు శ్రీ మాధవపెద్ది వెంకటామయ్యగారు, శ్రీ అద్దంకి శ్రీరామమూర్తిగారు, శ్రీ పీసపాటి నరసింహమూర్తిగార్లకు మాయభిప్రాయమును నివేదించితిమి. వారును సహజౌదార్యముచేతను, బరిషత్తునందలి యభిమానముచేతను, తమకుఁ గల సారస్వతాభినివేశముచే తను మే మడిగినదియే తడవుగ మాప్రార్థన నంగీకరించిరి.

ఇది సంఘమునకు సంబంధించిన కార్యమగుటచేఁ దలపెట్టిన సంవత్సరమునకుఁగాని యాచరణములోఁ బెట్టలేకపోయితిమి. ఈసంవత్సర వ్యవధిలో విజయనగరము స్థితిగతులు తారుమారైనవి. అచటిప్రధాన వస్తువులకు ధరలు పడిపోయినవి. తన్మూలకముగ ధనాభావక్లేశము హెచ్చుగా నుండెను. ఏది యెట్లున్నను 15-2-53 వ తేదీని ఆంధ్రాఆర్టిస్టు ఎసోసియేషనువారు విజయనగరమున పాండవోద్యోగ విజయములు ప్రదర్శించిరి. ఈప్రదర్శనవిషయమున మాకుఁబురప్రముఖులు పలువురు బహువిధముల సాయమొసర్చిరి. వీరిలో మొదటఁ బేర్కొనఁదగినవారు విజయనగర కళాశాలాధ్యక్షులు శ్రీ. ఎ. యల్. నారాయణగారు. వీరు మాపరిషత్తునం దెంతయు నభిమానము చూపి నాటకమునకుఁగావలసిన కుర్చీలు బెంచీలు సమకూర్చిరి. వారికి మాయందు గల యభిమానము చూచి వారియనుయాయులుకూడ మాకెంతయు సాయమొసర్చిరి.

మే మీప్రదర్శనమునకు సంకల్పించినది మొదలు చివరవఱకు మాకుఁ గావలసిన సౌకర్యములను సాహాయ్యముల నొనర్చి మాతోపాటు కష్టసుఖములఁ బాల్గొనినవారు శ్రీ ఆర్. కృష్ణమూర్తిగారు. మాతోఁగూడ శ్రమనడిపి వారిలో శ్రీ డి. భగవానులుగారు పేర్కొనఁదగినవారు. ధనసంపాదనమున మాకుఁదోడ్పడుటయేగాక తామధ్యక్షులుగా నున్న సంస్థానమువారి 'హస్తబల్' హాలును పరిషత్తునకు నాటకప్రదర్శనమున కుచితముగా నొసంగిరి. శ్రీ సన్యాసయ్యదొరగారు (శ్రీ సన్నిబాబుగారు) మాకమూల్యమైన సాహాయ్యము నొసంగిరి. పట్టణమునందలి న్యాయవాదులందఱు మాయెడ మిగుల నభిమానముఁ జూపిరి. న్యాయవాది సంఘకార్యదర్శులగు శ్రీజోగారావుగారు మాతోఁగూడఁ దిరిగి మిగుల శ్రమగొనిరి. పైఁ బేర్కొనిన పెద్దలందఱకు మావిన యపూరితమైన కృతజ్ఞతాభినందనముల నర్పించుచున్నాము. ఈక్లిష్ట పరిస్థితులలో వీరి సాహాయ్యమునవే మేము నష్టములేక కొలఁది లాభముతో బయటఁబడఁగల్గితిమి.

ఈసందర్భమున 'విజయామెడికల్ సిండికేటు' ప్రొప్రయిటర్లగు శ్రీ సురభి జగన్నాధరావుగారికి, శ్రీ పేరి శ్రీహరిగారికి మాకృతజ్ఞతాభినందనములఁ దెలుపుచున్నాము. వీరు కాకినాడ వాసులగుటచే మేము చనవుతో మాకార్యమునకు సాయముచేయ నర్థించితిమి. వారు మాయందలి యాదరముతో, పరిషత్తునందలి యభిమానముతో, నాటక ప్రదర్శనమునకుఁ గావలసిన సౌకర్యములన్నిఁ సమకూర్చిరి. వారి సాహాయ్యమువలననే నాటకప్రదర్శనమునం దెట్టిలోపము జరుగలేదు.

ఇంకను పలువురు పలుతెఱంగుల ఈనాటక ప్రదర్శన సందర్భమున మాకుఁదోడ్పడిరి. వారికి మాకృతజ్ఞతను దెలుపుచున్నాము.

చందాదారులు :—ఈసంవత్సరము కాకినాడపురముననే అఱువదిమైరు చందాదారుల నదనముగాఁ జేర్పించితిమి. ఇంకను ఈపురమున పలుమంది భాషాభిమానులు, ఉదారులగు ధనికులును గలరు. వారందఱిదగ్గఱకు నేగుటకుమాకవకాశములేక యూరకుంటిమి, ఈసంవత్సరము వార్షికసభనాఁటికి పురప్రముఖులనందఱిని దర్శించి పరిషత్సభ్యులుగాఁ జేరఁ బ్రార్థించెదము. ఈసాహిత్య పరిషత్తు అఖిలాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినదైనను కాకినాడ పురమున స్థాపింపఁబడియుండుటచే దీని నిర్వాహణబాధ్యత కాకినాడ పురజనుల యం దధికముగాఁ గలదు.

ఈసంవత్సరము నూటయేబది రూపాయిలు చెల్లించి యీక్రింది వారు పరిషత్తునందు యావజ్జీవ సభ్యులుగాఁ జేరిరి.

1. శ్రీ ఏమూరి సీతారామారావుగారు (రిటైర్డు తాశీలుదారు-కాకినాడ.
2. శ్రీ ఆచంట వెంకటేశ్వర రావుగారు.
రిటైర్డు డిప్యూటీకలెక్టరు-కాకినాడ.
3. శ్రీ కాళూరి రామచంద్ర సత్యనారాయణ రావుగారు.
భూస్వాములు, కాకినాడ.
4. శ్రీ దంటు సూర్యారావుగారు
(ప్రొప్రయిటర్ D. S. నారాయణ కంపెనీ-కాకినాడ
5. శ్రీ వేలూరి లక్ష్మీనరసింహ వెంకటరమణయ్య గారు.
(భూస్వాములు. ఉల్లితోటవీధి, రాజమండ్రి).

ఈ యుదారాశయులకు మా కృతజ్ఞత దెలుపుచున్నాము.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములు

శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావు, M. A.

వస్తుతత్త్వావగాహనమున భారతీయుల ప్రజ్ఞ యకుంఠిత మైనది. దుర్జ్ఞేయమగు నాత్మతత్త్వమును కరతలామలకముఁ జేసికొనిన వారికి ప్రాపంచికవస్తుస్వరూపస్వభావనిరూపణములు కష్టసాధ్యములు కావు. ఏవిజ్ఞానముచే సర్వవిజ్ఞానము కల్గునో ఆయాత్మవిజ్ఞానము భారతీయుల సొమ్ము. సాహిత్యవిజ్ఞానము తదనుపాతియు నంతఃపాతియునై యుండక తప్పదు.

ప్రాచీనభారతీయమహర్షి "రసో వై సః" అనినాఁడు. రసము, బ్రహ్మ, ఆనందము, పర్యాయపదము లనినాఁడు "ఏతస్యైవానన్దస్యాన్యాని భూతాని మాత్రాముపజీవన్తి" యని తెల్పుటతో కావ్యానందము గూడ బ్రహ్మానందాంశరూపమే యని సూచించినాఁడు. భరతముని రససూత్రమును నిర్వచించినాఁడు.

"ఇతివృత్తం తు కావ్యస్య శరీరం పరికీర్తితం" అని "తు"శబ్దము నుపయోగించుటతో, ఇతివృత్తము కావ్యమునకు శరీరము మాత్రమే. ఆత్మ కానేరదని సూచించినాఁడు భామహాదులు సాహిత్యపాథోధిని మథించినారు. ఆనందవర్ధనాభినవగుప్తాదులు కొందఱు మాత్రమే యమృతసిద్ధినొందినారు. ఇతరులా యమృతాస్వాదనమునఁదుష్టిపుష్టులనొందినారు. ధ్వన్యాలోకము, అభినవభారతి, రసగంగాధరము, సాహిత్యదర్పణము మొదలగు గ్రంథము లీయమృతమును తరతరములవారి కందఁజేసినవి. భారతీయసాహిత్యసిద్ధాంతములు సర్వతోముఖమగు వ్యాప్తినొంది సర్వసహృదయ హృదయోల్లాసమును గల్పించినవి.

ఇది యిట్లుండ, భారతీయసాహిత్యశాస్త్ర మసమగ్ర మనియు, అలంకార నిరూపణమాత్రపరితుష్ట మనియు నాధునికులు విమర్శించుచుండుట విజ్ఞులకుఁ దెలియనిది కాదు. భారతీయాలంకారశాస్త్ర మేతావన్మాత్రముకాదు. ఆలంకారిక సిద్ధాన్తములు గ్రాహ్యములే యగుసను

విషయమును కొంతవఱకు స్పష్టముగ నిరూపించుటకే యీరచన ముపక్రాంతమైనది.

కావ్యలక్షణము-1 "శబ్దార్థౌ సహితౌ కావ్యమ్"(భామహుఁడు) (2) "రీతిరాత్మా కావ్యస్య" (వామనుఁడు) (3) కావ్యస్యాత్మా ధ్వనిః" ఆనందవర్ధనుఁడు (4) "తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణావనలంకృతీ పునః క్వాపి" (మమ్మటుఁడు) (5) "వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం" (విశ్వనాథుఁడు (6) రమణీయార్థప్రతిపాదకః శబ్దః కావ్యమ్" (జగన్నాథుఁడు) అనియు భారతీయాలంకారికుల కావ్యలక్షణములు కన్పడుచున్నవి.

ఇందు మొదటిలక్షణను శబ్దార్థములు కావ్యమని తెల్పుచున్నది, అనఁగా అలంకారయుతములైన శబ్దార్థములు కావ్యములని భావము. రసమను నదొకటియున్నదని యీలక్షణకర్తయగు భామహునికిఁ దెలియకపోలేదు. కాని యీతని మతమున నలంకారములకే కావ్యమునఁ బ్రధానస్థానము గలదు. రసము గూడ దీనిలో నంతర్భావమునొందు ననియే యీతని యభిప్రాయము. "శరీరం తావదిష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్నా పదావళిః" అనియు,"కావ్యశోభాకరాన్ ధర్మా నలంకారాన్ ప్రచక్షతే" అనియుఁ దెల్పినదండియు నీమార్గమునే యనుసరించి గుణ,రీతి, మార్గములకుఁగూడ నలంకారమునందే యంతర్భావమును జెప్పినాఁడు.

ఈవాదమునందు, సహితములైన శబ్దార్థములకుఁ బ్రాధాన్యముండుట A.C. Bradley మహాశయుడుఁదెల్పిన "If substance and form mean anything in the poem, then each is involved in the other and the question in which of them the value lies, has no sense అను వాక్యములను స్మృతికిఁ దెచ్చును.

రీతి రాత్మా కావ్యస్య యను రెండవలక్షణము "Style is the man" అను నింగ్లీషునందు ప్రసిద్ధమైన భావమును తలపునకుఁ దెచ్చుచున్నది. మమ్మటుని కావ్యలక్షణము భామహాదులనే యనుసరించి, కావ్యసామా

స్యమునకుఁగూడ సరిపోవుచున్నది. విశ్వనాథుని లక్షణము రసమునకు ప్రధానస్థాన మిచ్చుచున్నది. ఆనందవర్ధన, జగన్నాథపండితుల లక్షణములు, పూర్వము తెల్పిన యంశముల నన్నిటిని తమలో నంతర్భావము జేసికొని సమగ్రముగ రూపమున నున్నవి. తుదకు నిష్పన్నమగు నర్థ మేమనఁగా, రసము, లేక యానందమును గలిగించు నుత్తమ రచనమే కావ్యము.

ఇఁకఁ బాశ్చాత్యుల కావ్యలక్షణములను బరిశీలింతము.

1. What is poetry but the thoughts and words in which emotion spontaneously embodies itself (John Mill).

2. By poetry we mean the art of employing words in such a manner as to produce an illusion on the imagination, the art of doing by means of words what the painter does by means of colours. (Macaulay)

3. "Poetry is the language of the imagination and passions". (Hazlitt)

4. Poetry is the antithesis of science, having for its immediate subject pleasure, not truth. (Coleridge)

5. Poetry is simply the most delightful and perfect form of utterance that human words can reach. (Matthew Arnold)

6. It is the art of producing pleasure by the just expression of imaginative thought and feeling in metrical language. (Courthope)

7. (An artist is one who, through the imposition of form on his particular material, creates for himself, and potentially for others, a unified contemplative experience, highly objective in character:) A poet is one who through the metrical arrangement of words, creates an experience of this kind and a metrical arrangement of words having such an effect is a poem.

— — — — — — —

I give the name poem not to the experience (although that is the end of all poetry) but to the words through which the experience is created. (G. Rostrevor Hamilton)

ఈలక్షణములు, భారతీయాలంకారికుల కావ్యలక్షణముల వలె స్పష్టార్థప్రతిపాదకములు కాకున్నను వీనియన్నిటి యందును ఆనంద జనకత్వమునకును కవిప్రతిభకును ప్రాధాన్యము కన్పడు చున్నది. కాల రిడ్జిమహాశయుని లక్షణము 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య' మను వచనమును పోలియున్నది. అయిదవ లక్షణము చదివినవారికి జగన్నాథపండితుని కావ్యలక్షణము జ్ఞప్తికి రాకుండదు. అటులే మిగిలిన లక్షణములు గూడ భారతీయాలంకారికుల లక్షణములతో నభిన్నములు కాకున్నను సదృశార్థస్ఫోరకములు కాకపోలేదు. ఇట్లు కావ్యమునకు లక్షణమును దెలుపుటయందే పాశ్చాత్యభారతీయ సాహిత్య సిద్ధాంతములలో సాదృశ్యము కనబడు చున్నది.

కావ్యనిర్మాణ సామగ్రి.

దండియనునాలంకారికుఁడు కావ్యనిర్మాణసామగ్రి నిట్లు తెల్పినాఁడు

నైసర్గికీ చ ప్రతిభా శ్రుతం చ బహునిర్మలమ్
అమన్దశ్చాభియోగోఽస్యాః కారణం కావ్యసంపదః.

ప్రతిభా, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసము, లోకశాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణమును, కవికి గావలసిన సామగ్రి యని విజ్ఞుల యభిప్రాయము. అందును ప్రతిభయే ప్రధానము. ప్రతిభయున్నచో మిగిలినవి లేకున్నను అంత గా దోషము కాదు. మిగిలిన సామగ్రి యెంతయున్నను ప్రతిభ లేనిచో వ్యర్థమే యగును.

(1) అవ్యుత్పత్తికృతో దోషః శక్త్యా సంవ్రియతే కవేః
యస్త్వశక్తికృతో దోషః స ఝటిత్యవభాసతే.

(2) న కావ్యార్థవిరామోఽస్తి యది స్యాత్ప్రతిభాగుణః.

ఇవి యానందవర్ధనుని వాక్యములు. ఈ ప్రతిభను గుఱించి యాలంకారికు లెంతయో వర్ణించిరి.

"అపారే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః
యథాస్మై రోచతే విశ్వం తథేదం పరివర్తతే.

శృంగారీ చేత్కవిః కావ్యే జాతం రసమయం జగత్
స ఏవ వీతరాగశ్చేత్ నీరసం సర్వమేవ తత్
భావా నచేతనా నపి చేతనవచ్చేతనా నచేతనవత్
వ్యవహారయతి యథేష్టం సుకవిః కావ్యే స్వతన్త్రతయా.

అను వాక్యములు కవియందలి ప్రతిభాశక్తిని వర్ణించునవే ఆంగ్లసారస్వతవిమర్శకు లందఱును (creative imagination) అనునది కవికి ముఖ్యమని తెల్పుచున్నారు (imagination) అనుదాని యనంత భేదములను సోదాహరణముగ నిరూపించుచున్నారు.
మన యాలంకారికులు వర్ణించు ప్రతిభాశక్తి కిది సన్నిహితమైనదియే యని విమర్శకులకుఁ దెలియఁగలదు.

The powers requisite for the production of poetry are, first those of observation and description .... secondly, sensibility, thirdly reflection ... . fourthly imagination and fancy,— to modify, to create and to associate. Fifthly, invention ... ... and lastly judgment,- to decide how and where, and in what degree each of these faculties ought to be exerted. (Wordsworth.)

This energy is an absolute essential of poetry and of itself would constitute a poet, though not one of the highest class (Coleridge.)
వర్డ్స్వర్తు, కాలరిడ్జి, లైహంటు (Leigh Hunt) మొదలగువారు ప్రతిభాశక్తి విశేషములను నిరూపించిరి. Ernest G. Moll అనునాయన తన Appreciation of poetry అను గ్రంథమున నాల్గవ యధ్యాయమున నీప్రతిభను Practical, reproductive, and creative అని మూడు విధములుగ విభజించి సోదాహరణముగ నిరూపించిరి. ఆయాభేదములను జదివి, మన యాలంకారికులు తెల్పిన అలంకారవిభేదములను సోదాహరణముగాఁ బరికించిన వారికి, ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసిద్ధాంతములకుఁ గల సాదృశ్యసంబంధములు చాలవఱకుఁ దెలియఁ గలవు.

<u>కావ్యప్రయోజనములు :—</u> ఈ విషయమున నభినవగుప్తాచార్యు లీవిధముగఁ దెల్పినారు.

"తత్ర కవేః తావత్ కీర్త్యాపి ప్రీతి రేవ సంపాద్యా. యదాహ "కీర్తిం స్వర్గఫలా మాహుః" ఇత్యాది. శ్రోతౄణాం చ వ్యుత్పత్తిర్యద్య ప్యస్తి, యథోక్తమ్ "ధర్మార్థకామమోక్షేషు వైచక్షణ్యం కలాసు చ కరోతి కీర్తిం ప్రీతిం చ సాధుకావ్యనిషేవణం-ఇతి. తథాపి ప్రీతి రేవప్రధానమ్. అన్యథా ప్రభుసమ్మితేభ్యో వేదాదిభ్యః మిత్రసంమితేభ్యశ్చ ఇతిహాసాదిభ్యః వ్యుత్పత్తిహేతుభ్యః కోఽస్య కావ్యరూపస్య వ్యుత్పత్తిహేతోః జాయాసంమితత్వలక్షణో విశేష ఇతి ప్రాధాన్యేన ఆనంద ఏవోక్తః. చతుర్వర్గవ్యుత్పత్తే రపి చానన్ద ఏవ పార్యన్తికం ముఖ్యం ఫలం" ఈ వ్యాఖ్యానమునకు మూలమగు నానందవర్ధనుని వాక్య మీయర్థమునే సూత్రప్రాయముగఁ దెల్పినది- "అథచ రామాయణమహాభారతప్రభృతిని లక్ష్యే సర్వత్రప్రసిద్ధవ్యవహారం లక్షయతాం సహృదయానాం ఆనన్దో మనసి లభతాం ప్రతిష్ఠాం ఇతి ప్రకాశ్యతే"

దశరూపకకర్త తెల్పిన యభిప్రాయమిది—

ఆనన్దనిష్యన్దిషు రూపకేషు వ్యుత్పత్తిమాత్రం ఫలమల్పబుద్ధిః
యోఽపీతిహాసాదివదాహ మూఢః తస్మై నమః
స్వాదుపరాఙ్ముఖాయ"

ప్రసిద్ధమైన యీక్రింది శ్లోకము గూడ కావ్యప్రయోజనములనే తెల్పుచున్నది.

"కావ్యం యశసేఽర్థకృతే వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే
సద్యః పరనిర్వృతయే కాన్తాసమ్మితతయోపదేశయుజే"

వీనియన్నిటికంటెఁ బ్రాచీనమైన భరతుని నాట్యశాస్త్రమున నాట్యప్రయోజనమును గుఱించి యీవిధముగ నున్నది.

"క్రీడనీయకమిచ్ఛామో దృశ్యం శ్రవ్యంచ యద్భవేత్"
"ధర్మ్యమర్థ్యం యశస్యం చ సోపదేశం ససంగ్రహమ్
భవిష్యతశ్చలోకస్య సర్వకర్మానుదర్శకమ్
సర్వశాస్త్రార్థ సంపన్నం సర్వశిల్ప ప్రవర్తకమ్
నాట్యాఖ్యం పంచమం వేదం సేతిహాసం కరోమ్యహమ్"

ఇచటనే యభినవగుప్తుల వాక్యములను కొన్నిటిని అభినవ భారతినుండి తెలిసికొందము.

(1) "దృశ్య మితిహృద్యం శ్రవ్య మితివ్యుత్పత్తిప్రదం
ఇతిప్రీతివ్యుత్పత్తిప్రదమిత్యర్థః"
(2) "తేనానధికృతానామపి సుకుమారాణాం వ్యుత్పత్తిదాయి
నాట్యం శ్రుతశాస్త్రాణామపి సంవాదాదవిచలకార్యా
కార్యవివేక సిద్ధిరితి".

ఈ పై వాక్యముల యర్థములను బరిశీలించితిమేని కావ్యమునకు ఆనందమే పరమప్రయోజనమైనను, ఉపదేశముగూడ నొకప్రయోజనమే యనియు ననిపించును. కావ్యప్రయోజనము విషయమై మూఁడువాదములు ప్రధానముగఁ గనఁబడుచున్నను, మన ముపదేశానందములు రెండును కావ్యప్రయోజనములే యనిచెప్పుట కవకాశ మెక్కువ కనఁబడుచున్నది. విచారించినచో నుత్తమానందజనకమగు నదేదియు, ననుద్దిష్టముగనైనను నుపదేశబోధకము కాకుండదు. ఈయుపదేశ గ్రహణాచరణముల వలనఁ గూడఁ గలుగునది తిరిగి యానందమేయగును. ఉపదేశసమయమున నానందమే సాధనమై, ఉపదేశగ్రహణాచరణ తత్ఫలప్రాప్త్యనంతరగ మాయానందమే సాధ్యమైనది. ఇది యిచటిరహస్యమని తోఁచుచున్నది.—మనయాలంకారికుల యభిప్రాయము లిట్లుండ పాశ్చాత్య విమర్శకుల భావములు గూడ నేతత్సదృశములే యగుట పాఠకుల కాశ్చర్యము గొలుపరాదు. ఏలన, ధీమంతు లన్నితావులను,

సాధారణముగ నొకరీతిగనే తలపోయుదురు—పాశ్చాత్త్యవిమర్శకు లేమి తెల్పిరో చూడుదు.

1. Poesy therefore is an art of imitation ... ... with the end to teach and delight.

Sir P. Sidney, Apology for Poetry.

2. The right use of Poetry is to mingle profit with pleasure, and so to delight the reader with pleasantness of his art, as in the meantime his mind may be well instructed with knowledge and wisdom.

W. Webbe, A discourse of English Poetry.

3. Delight is the chief, if not the only, end of Poesy; instruction can be admitted but in the second place, for poesy only instructs while it delights.

J. Dryden, Defence of an essay of Dramatic Poesy

To instruct delightfully is the end of all Poetry.

J. Dryden, Preface to Troilus and Cressida.

వీరిలోఁగూడ నుపదేశాదులు కళకు ప్రయోజనములు కావనియు, కళ కొఱకే కళనారాధింప వలయుననియు తెల్పినవారున్నారు.

Art is to be loved, not because of its effects, but because of itself; not because it is useful for spiritual pleasure, or even for moral culture, but because it is art and the highest in man, and the soul of all Beauty. To inquire after its utility would be like inquiring after the utility of a God ... .

T. Carlyle, State of Grammar Literature.

అయినను Hudson తన గ్రంథమున * తెలిపినట్లు, ఈవాదమును ప్రముఖు లనేకు లంగీకరింప లేదు — ఇంకను పలువురు విమర్శ

* An Introduction to the study of Literature

కులు ఆనందమే కావ్యప్రయోజనమని తెల్పుచు ఉపదేశము ప్రబంధ వ్యంగ్యముగా నుండవచ్చు ననియు నుండుననియు నందుచే నుపదేశము ప్రధానమని చెప్పరాదనియు వాదించినారు. ఈక్రింది వాక్యములను కొన్నిటిని పరిశీలించుచో నభినవగుప్తానందవర్ధనాదులు తెల్పిన వాక్యముల కివి స్వేచ్ఛానువాదములో వ్యాఖ్యానములో యనిపించును. మనయాలంకారికులు ప్రబంధవ్యంగ్యమనునది యుండుననియు, నది గ్రంథమంతయుఁ జదివిన తరువాత స్ఫురించు నర్థమనియు చెప్పి భారతము నందలి గాథలను, భారతమును గూడ నుదాహరించినారు. కావ్యమునందు నీతి వాచ్యముగా నుండకూడదనియే మనవారు తెల్పినారు. కాన్తాసమ్మితయోపదేశయుజే యనుటలోనే ధర్మాదులు వ్యంగ్యములే యని తెలియుచున్నది. ఇఁక నీక్రింది యాంగ్లవాక్యములఁ జదువుడు.

1. that in metaphysical language, the moral of an epos or a drama should be immanent, not transient; or otherwise that it should be vitally distributed through the whole organisation of the tree, not gathered or secreted into a sort of red berry or racemus, pendent at the end of its boughs.

T. Dequincey, Milton V. Southey
and Landor

2. Poetry or any one of the five arts can teach only as nature teaches, as forests teach as the Sea teaches, as infancy teaches viz by deep impulse, by hieroglyphic suggestion. Their teaching is not direct or explicit, but lurking, implicit, masked in deep incarnations. To teach formally and professedly is to abandon the very differential character and principle of poetry .... The great moral, for instance, the last result of the "Paradise lost" is once formally announced viz "to justify the ways of God to man !, but it teaches itself only by diffusing its lesson through the entire poem in the total succession of events and purposes; and

even this succession teaches it only when the whole is gathered into unity by a reflex act of meditation; just as the pulsation of the physical heart can exist only when all the parts in an animal system are locked into one organization.

T. De Quincey—Alexander Pope.

3. A poem deserves its title only in as much as it excites by elevating the soul. The value of the poem is in the ratio of this elevating excitement ... . That pleasure which is at once the most pure, the most elevating and the most intense, is derived, I maintain from the contemplation of the beautiful. In the contemplation of beauty we alone find it possible to attain that pleasurable elevation or excitement of the soul, which we recognise as the poetic sentiment, and which is so easily distinguished from truth ... . It by no means follows, however, that the incitements of passion, or the precepts of duty, or even the lessons of truth, may not be introduced into a poem and with advantage; for they may subserve, incidentally, in various ways, the general purposes of the work; but the true artist will always contrive to tone them down in proper subjection to that beauty which is the atmosphere and the real essence of the poem.

Dividing the world of mind into its three most immediately obvious distinctions, we have the pure intellect, taste, and the moral sense. I place taste in the middle, because it is just this position which in the mind, it occupies. It holds intimate relations with either extreme; but from the moral sense is separated by so faint a difference that Aristotle has not hesitated to place some of its operations among the virtues themselves. Nevertheless we find the offices of the two marked with a sufficient distinction. Just as the intellect concerns itself with truth, so taste informs us

of the beautiful, while the moral sense is regardful of duty. Of this latter, while conscience teaches the obligation, and reason the expediency, Taste contents herself with displaying the charms:— waging war upon vice solely on the ground of her deformity - her disproportion - her animosity to the fitting, to the apropriate, to the harmonious - in a word, to Beauty.

ibid.

4. The office of poetry is not moral instruction, but moral emulation, not doctrine, but inspiration.

G. H. Lewes — Inner life of Art.

కావ్యము ధర్మార్థకామములకు సంబంధించిన దని యెప్పుడు తెల్పితిమో అప్పుడే కావ్యము సంఘమునకును జీవితమునకును సంబంధించిన దనియు, నుత్తమకావ్య ముత్తమ జీవితప్రబోధకముగ నుండు ననియు మన మూహింపవచ్చును. ఉత్తమజీవిత మెప్పుడు నుత్తమాదర్శప్రబోధకముగనే యుండును. అవినీతి కందు తావుండదు. ఇంక ప్రసిద్ధ విమర్శకులగు Arnold గారి యీక్రింది వాక్యములను చదువుడు.

"A poetry of revolt against moral ideas is a poetry of revolt against life."

గొప్పతత్త్వవేత్తయు, కవియునగు కాలరిడ్జిగారు, ఎమర్సను పండితులును ఈక్రింది యభిప్రాయములే విషయమునఁ దెల్పిరి.

No man was ever yet a great poet without being at the same time a profound philosopher. (Coleridge)

The great poets are judged by the frame of mind they induce. (Emerson)

ఈ పై వాదములను మూదిన వారికి, అభినవగుప్తాచార్యులు తమ యభినవభారతి వ్యాఖ్యానమున దెల్పిన "ప్రీతి వ్యుత్పత్తిప్రదమ్" అను వాక్యార్థమునను మూలమగు భరతమునిని తెల్పిన "దృశ్యాం శ్రవ్యంచ"

యనువాక్యార్థము— ఆనన్దమే పరమప్రయోజనమను వాదమునకును, నీతియే పరమప్రయోజనమను వాదమునకును మధ్యస్థమై యుక్తియుక్తముగ నున్నదని యనిపింపకపోదు. S H. Burton అను విమర్శకమహాశయులు కూడ The criticism of poetry అను గ్రంథమున నీ రెండువాదముల స్వరూపమును సూక్ష్మముగ స్పష్టముగఁ దెల్పి, ఈవిషయమున నిర్ణయము జేయుట కష్టసాధ్యమనియు తెల్పియు నీమధ్యస్థమార్గమునే పెక్కురు ధీమంతు లనుసరించుచున్నారని చూపినారు.

"Many thoughtful readers of poetry are agreed in rejecting the extremeties on both sides, yet still they find with Coleridge the poetry which merely gives pleasure is fanciful, and poetry which combines the giving of pleasure with the discovery of truth is imaginative. They condemn poetry which too obviously and narrowly teaches, but while enjoying that poetry which is full of "natural magic," they find their deepest and most abiding satisfaction and pleasure in poetry which unites "natural magic and moral profundity" (Matthew Arnold) They expect in other words, that a poem shall enlarge their experience and modify their sensibility before they will accord to it the title of great."

కా వ్య వ స్తు వు.

కావ్యమునకు వస్తువేది యుండవలయును? "జగద్గ్రావప్రఖ్యం నిజరసభరాత్సారయతిచ" అనురీతిని అచేతనములగు శిలలవలె నీరసమైన వస్తువుల నన్నిటిని రసమయముగఁ జేయుశక్తి గలకవికి 'యస్మిన్నస్తి కించిదపి కించిదివావభాతి' అనువిధమున శూన్యమునకు గూడ రూపమును ప్రసాదింపఁ గల కవికి ప్రపంచమున నేవిషయమైనను నుపాదేయమే యగును— ఈవిషయ మాలంకారికు లంగీకరించినారు. కాని మహాకావ్యమునకును, రూపకములలో నాటకమునకును ప్రఖ్యాతేతివృత్తము, పురాణాది ప్రసిద్ధ ముండుటయే మంచి దనినారు. అపుడు

కవిశ్రమ కొంతగాఁ దగ్గుననియు, దోషము లంతగా నుండవనియు, కవి కథానిర్మాణమునకై యెక్కువ బాధ పడనక్కఱలేదనియు, రస పోషణమును చూచుకొనినఁ జాలుననియు, నీవిమర్శకుల యభిప్రాయము— కథను గ్రహించునప్పుడే కవి జాగరూకతను వహించి, విభావానుభావాదిసామగ్రీవర్ణమునకే కథ యుచితమో దానినే గ్రహింపవలయును. గ్రహించిన దానిలో నక్కఱయగు సన్నివేశములను మాత్రమే గ్రహించి మిగిలిన వానిని వదలవలెను. గ్రహించిన వానిని రసమయముగాఁ జేయవలయును.

“యదితిహాసాదిషు రసవతీషు కథాసు వివిధాసు సతీష్వపి యత్తత్ర విభావాద్యౌచిత్యవత్ కథాశరీరం తదేవ గ్రాహ్యం నేతరత్ వృత్తాదపిచ కథాశరీరాత్ ఉత్ప్రేక్షితే విశేషతః ప్రయత్నవతా భవితవ్యమ్ । తత్రహ్యనవధానాత్ స్ఖలతః కవేరవ్యుత్పత్తిసంభావనా మహతీ భవతి ।

సన్తి సిద్ధరసప్రఖ్యా యేచ రామాయణాదయః కథాశ్రయా న తైర్యోజ్యా స్వేచ్ఛా రసవిరోధినీ॥

పాశ్చాత్యవిమర్శకులలోఁ గూడ గొందఱు ఏవస్తువైనను, అది యెంత యల్పమైనను, కావ్యమునకు విషయముగా నుండవచ్చు నని వాదించిరి. అయినను ఉదాత్తవస్తువును గ్రహించుటయు, రసపోషణ కనువగు కథను స్వీకరించుటకు రచయితకుఁ జాలసాయము చేయునని తెల్పినవారును గలరు. కొన్ని యభిప్రాయములను చూడుడు—

1. Poetry is not debarred from any matter which may be expressed by pen or speech.

W. Webbe—Discourses of English poetry.

2. Poesy ought not to be employed upon an unworthy matter and subject, nor used to vain purposes.

G. Puttenham—Art of English poetry.

3. As the description of great men and great actions is the constant design of a poet, so the descriptions of worthy

circumstances are necessary accessions to a poem, and being well performed are the jewels and most precious ornaments of poesy.

T. Hobbes—Answer to Davenant.

4. The subject of a poet either in tragedy or in an epic poem is a great action of some illustrious hero.

J. Dryden - Essay of Heroic poetry.

5. It is the honourable characteristic of poetry that its materials are to be found in every subject which can interest the human mind. The evidence of this fact is to be sought, not in the writings of critics, but in those of poets themselves.

W. Wordsworth—Advertisement to lyrical ballads.

6. Let our poets look to this : is their feeling really finer, truer, and their vision deeper than that of the men – they have nothing to fear, even from the humblest subject; it is not so — they have nothing to hope, but an ephemeral favour, even from the highest.

T. Carlyle - Essay on Burns.

7. In my mind, the highest of all poetry is ethical poetry, as the highest of all earthy objects must be moral truth.

Lord Byron - Letter to John Murray.

8. The subjects of poetry are as various as Nature herself ... ... They are no great subjects but such as are made so by the genius of the artist .... Genius can ennoble the lowest subject, as the want of it may debase the highest.

W. Roscoe—Poetical character of Pope.

9. "The poet then has in the first place to select an excellent action; and what actions are the most excellent ? Those certainly, which most powerfully appeal to the great primary human affections; to those elementary feelings which subsist permanently in the race

and which are independent of time. These feelings are permanent and the same.

M. Arnold - Preface to poems.

"Their theory and practice alike, the admirable treatise of Aristotle, and the unrivalled works of their poets, exclaim with a thousand tongues "All depends upon the subject; choose a fitting action, penetrate yourself with the feeling of its situations; this done everything else will follow."

ibid.

"I only counsel him to choose for his subjects great actions, without regarding to what time they belong. Nor do I deny that the poetic faculty can and does manifest itself in treating the most trifling action, the most hopeless subject. But it is a pity that power should be compelled to impart interest and force to his subject, instead of receiving them from it, and thereby doubling his impressiveness. There is, it has been excellently said, an immortal strength in the stories of great actions; the most gifted poet, then may well be glad to supplement with it that mortal weakness which in presence of the vast spectacle of life and the world, he must for ever feel to be his individual portion.

ibid (2nd edition)

శాస్త్ర నియమములు

ప్రాచీన వాఙ్మయమున నుత్తమగ్రంథములను జూచి, యాలంకారికు లుత్తమకావ్యనాటకములకు వలయు లక్షణములను తెలిపి, కవి కాఁదగిన వానికి మంచికావ్యము వ్రాయ నెంచినవానికి మార్గదర్శకము లగు నియమములను సూచించిరి. కాని కవులు గ్రుడ్డిగా నీ నియమములనే పాటింపవలయునని తెలుపలేదు. ఈనియమములన్నియు రసాభివ్యక్తి కనుగుణముగనే యుండవలయునని యు [illegible]

ముగ నాలోచించి యౌచిత్యమును వీడకుండుటయే ప్రధానలక్షణ మనియు మనయాలంకారికు లందఱును తెల్పినారు. రసానుగుణముగ కథయందు మార్పులు చేయవచ్చుననియుఁ దెల్పినారు.

విభావ భావానుభావ సంచార్యౌచిత్యచారుణః
విధిః కథాశరీరస్య వృత్తస్యోత్ప్రేక్షితస్య వా
ఇతివృత్తవశాయాతాం త్యక్త్వాననుగుణాం స్థితిం
ఉత్ప్రేక్ష్యోప్యంతరాభీష్ట రసోచితకథోన్నయః
సంధిసంధ్యంగఘటనం రసాభివ్యక్త్యపేక్షయా
న తు కేవలయా శాస్త్రస్థితిసంపాదనేచ్ఛయా॥

పాశ్చాత్త్యవిద్వాంసుల సరణియు నిట్టిదే.

1. Better a mechanic rule were stretched or broken than a great beauty were omitted.

J. Dryden - Dedication of the Aeneis.

2. To judge .. ... of Shakespeare by Aristotle's rules is like trying a man by the laws of one country who acted under those of another.

A Pope. Preface to Shakespeare.

3. The precepts of the art of poesy were posterior to practice — — — A petulant rejection, and an implicit veneration of the rules of the ancient critics are equally destructive of true taste.

J. Warton —Essay on Pope.

4. "For rules like crutcpes are a needful aid to the lame, though an impediment to the strong."

E. Young - Conjectures on original composition.

5. The art of poetry is — — —, universally, the art of pleasing and all its rules, but so many means wh'ch experience finds most conducive to that end.

R. Hurd - On the idea of universal poetry.

6. Could a rule be given from with*out*, poetry would cease to be poetry and sink into a mechanical art.

S. T. Coleridge.

భారతీయాలంకారశాస్త్రమున నౌచిత్యమను నంశమునకు ప్రముఖస్థానము కలదు. కావ్యమున కాత్మ రసధ్వని. ఆరసమున కౌచిత్యమాత్మ యగును. కావున నౌచిత్యభంగము కంటె భిన్నమైన రసభంగకారణము లేదని యానందవర్ధనాదుల మతము.

1. "అనౌచిత్యాత్ ఋతే నాన్యత్ రసభంగస్య కారణమ్
ఔచిత్యోపనిబన్ధస్తు రసస్యోపనిషత్పరా॥
2. వాచ్యానాం వాచకానాంచ యదౌచిత్యేన యోజనమ్
రసాదివిషయేణైతత్ ముఖ్యంకర్మ మహాకవేః॥

(ధ్వన్యాలోకము)

3. ఔచిత్యస్య చమత్కారకారిణశ్చారుచర్వణే
రసజీవితభూతస్య విచారం కురుతేఽధునా॥

(క్షేమేన్ద్రుడు)

ఔచిత్య మనేకవిధములఁ గలదు. ఒక్కొక భావమును తెల్పుట కొక్కొక వృత్తమే యుచితముగ నుండును. శాన్తిప్రియులు మాట్లాడు భాష వేఱు. రౌద్రప్రియుల పలుకుబడి మఱియొకతీరు. శృంగారరస ప్రతిపాదనమునకుఁ బనికివచ్చు భాష రౌద్రరసమునఁ బనికిరాదు. సమాసములన్ని యెడలను సౌందర్యము నీయవు. సమాస విరహితమైన భాష యొక్కొకచో పేలవముగ నుండును. దేవతలకు సంబంధించిన పరాక్రమాతిశయవర్ణనమునకును మనుష్యాశ్రయపరాక్రమాతిశయవర్ణనమునకును విభేద ముండవలయును. ఇటులే మాధుర్యాది గుణముల విషయమునను గూడఁ దెలియవలెను. ఈవిధముగ నన్నియంశములును అన్నివిధముల నుచితములుగఁ గన్పడినప్పుడే కావ్యము రసాకరమై హృదయాహ్లాది యగును. ఇది ఆనందవర్ధనక్షేమేంద్రాదుల మతము. ఆనందవర్ధనుని ధ్వన్యాలోకమునను, క్షేమేంద్రుని ఔచిత్యవిచారచర్చయందును, ఈవిషయములు వర్ణితములైనవి. పదౌచిత్యము వాక్యౌచిత్యము, ప్రబన్ధార్థౌచిత్యము, గుణౌచిత్యము, సంఘటనౌచి

త్యము, క్రియౌచిత్యము, విశేషణౌచిత్యము, కారకౌచిత్యము, లింగౌచిత్యము మొదలగు నౌచిత్యభేదము లనన్తములుగ నీరెండుగ్రంథముల యందు నుదాహృతములైనవి.

"గుణానాశ్రిత్యతిష్ఠన్తి మాధుర్యాదీన్ వ్యనక్తిసా
రసాంస్తన్నియమే హేతు రౌచిత్యం వక్తృవాచ్యయోః"
విషయాశ్రయమప్యన్యదౌచిత్యం తాం నియచ్ఛతి
కావ్యప్రభేదాశ్రయతః స్థితాభేదవతీహి సా
ఏతద్యథోక్తమౌచిత్యమేవ తస్యానియామకమ్
సర్వత్రగద్యబన్ధేపి ఛన్దోనియమ వర్జితే
రసబన్ధోక్తమౌచిత్యం భాతి సర్వత్ర సంశ్రితా
రచనా, విషయాపేక్షం తత్తుకించి ద్విభేదవత్."

ఈయౌచిత్యమునే పాశ్చాత్త్యవిమర్శకులు Propriety అని యందురు. వారుగూడ నీయౌచిత్యము ప్రతిరచనమున కావశ్యకమే యనియు, లేకున్న నాకావ్య మంగసౌష్టవానురూప్యములు లేని శరీరమువలె వికృతముగానే యుండుననియు, దెల్పియే యున్నారు. ధ్వనికర్తయు సంధిసంధ్యంగఘటనము రసాభివ్యక్తి కనుగుణముగ నుండవలయునని వివరించినాడు. రసపోషణ మానందదాయక మగునుగదాయని తలచి, రసప్రతిపాదనమునే ఎక్కువగునట్లు సేయగూడదు—అట్లని అల్పాల్పముగ వర్ణింపరాదు.

అకాండ ఏవ విచ్ఛిత్తి రకాండేచ ప్రకాశనమ్
విస్తరేణాన్వితస్యాపి వస్తునోఽన్యస్య వర్ణనమ్
పరిపోషం గతస్యాపి పౌనఃపున్యేన దీపనమ్
రసస్యస్యాద్విరోధాయ వృత్త్యనౌచిత్యమేవచ
— — — పునశ్చాయ మన్యోరసభంగహేతురవధారణీయో యత్పరిపోషంగతస్యాపి రసస్యపౌనఃపున్యేన

దీపనమ్. ఉపభుక్తోఽపి హిరసః స్వసామగ్రీలబ్ధపరిపో
షః పునఃపునరామృశ్యమానః పరిమ్లానకుసుమకల్పః
కల్పతే — ధ్వన్యాలోకము.

ఇక పాశ్చాత్యపండితుల యభిప్రాయములను పరికింతము.

I. It must have also a magnitude - for the beauty consists in magnitude and order—the unity here spoken is ... ... relative and compound, a unity consisting of different parts, the relation of which to each other and to the whole is easily perceived at one view. On this depends the perception of beauty—Twining— Poetics.

The second requisite of manners is propriety. There is a manly character of bravery and fierceness which cannot, with propriety be given to a woman.

Poetics—Aristotle

"To employ with propriety any of these modes of speech .... is a great excellence" Aristotle

"One must mind however that the episodes are appropriate .... Aristotle.

A metaphor ought not to be so far-fetched as that the similitude may not easily appear.

Hobbe's Digest of Aristotles Rhetoric.

Elocutions are made decent

1. By speaking feelingly, that is with such passion as is fit for the matter he is in; is angerly in matter of injury.
2. By speaking as becomes the person of the speaker; as for a gentleman to speak eruditely.
3. By speaking proportionately to the matter as of great affairs to speak in high, and of mean in a low style — ibid

II. High language is not for indiscriminate use ; for to put great and dignified words on petty trifles would be like putting a tragic mask on a baby.

Longinus—on the sublime.

III. The rightful metre for the exploits of princes and leaders and the sad story of war has been shown us by Homer .... A comic theme refuses to be unfolded in tragic verses ....
Let each style maintain the fitting place which belongs to it. ... ...
Either follow tradition or invent a consistent story. If in your tale you represent the renowned Achilles, let him appear restless, passionate, inexorable dauntless etc ....
You must mark the character of every age and assign a seemly manner to man's shifting dispositions and years ....
If the speaker's words fail to express his mental state, a Roman audience, high and low will roar with laughter ....
Art of poetry—Horace (Monon).

IV. Beauty usually designates proportionate arrangements of constituents ... ... T. Sturge Moore.

V. The desire of carrying things to a greater height of pleasure and admiration than, omnibus trutinatis, they are susceptible of, is one great cause of the corruption of poetry. S. T. Coleridge—Anima Poetae.

రీతి లేక శైలి.

రీతి మార్గము, అనువిషయమున అలంకారశాస్త్రములయందు విశేషవ్యాఖ్యానము లున్నవి. రీతిని గుఱించి వివరింపని యాలంకారికుఁడే లేఁడనవచ్చును — ప్రధానముగ వైదర్భి, గౌడి, పాంచాలి అను మూఁడు విధముల రీతులు మనపూర్వులు తెల్పినారు. ఇంకను అనేక నామములతో ననేకులు, ముఖ్యముగ వక్రోక్తి జీవితకర్తయగు కుంతకుఁడు మొదలగువారు రీతులను వర్ణించినారు. మాధుర్యము, ఓజస్సు ప్రసాదము అనుగుణములు గూడ నీరీతులకు సంబంధించినవియే. కొన్ని శబ్దములే మాధుర్యవ్యంజకము లగును. ఓజోవ్యంజకములగు శబ్దములును కొన్నియే. అటులే ప్రతిపాద్యమగు రసము ననుసరించి యారీతి

గుణాదులు గూడ మారుచుండును. — ఇంతు వైదర్భిరీతియు, ప్రసాద గుణమును ఎక్కువ మన్ననను పొందినవి — పదములయొక్క సంఘటనయే రీతియని యాలంకారికుల మతము.- ఈసంఘటనను గురించి యానందవర్ధనాచార్యులుగూడ విశేషముగ వివరించినారు. అలంకారికు లందఱును గుణదోషములను విపులముగ వర్ణించినారు. ఇవన్నియు పాఠకులు సమగ్రముగ నేదేని యలంకారగ్రంథమునఁ జూడనగును. దిఙ్మాత్రముగ కొన్ని ప్రమాణవాక్యములిచ్చుచున్నాను.

1. శ్లేషః ప్రసాద స్సమతా సమాధిః మాధుర్యమోజః పదసౌకుమార్యమ్
అర్థస్య వ్యక్తిరుదారతా చ కాన్తిశ్చ కావ్యస్యగుణాదశై తే.
నాట్యశాస్త్రము.

2. సమగ్రగుణా వైదర్భీ
ఓజః కాన్తిమతీ గౌడీయా
మాధుర్య సౌకుమార్యోపపన్నా పాంచాలీ
తాసాం పూర్వాగ్రాహ్యగుణసాకల్యాత్ — వామనుడు.

3. వైదర్భీ - పాంచాల్యౌ ప్రేయసి కరుణే భయానకాద్భుతయో
లాటీయా-గౌడీయే, రౌద్రేకుర్యాత్ యథౌచిత్యమ్--రుద్రటుడు

కున్తకుఁడీనామములను తీసివేసి సుకుమారమార్గము విచిత్రమార్గము, మధ్యమామార్గము అని మరియొక విధముగ నామకరణముఁ జేసినాడు- అనగా వైదర్భి మొదలగు నామములు దేశము ననుసరించి వచ్చినవి. కున్తకుఁడు కవిస్వభావము ననుసరించి నామకరణము చేసినాడు. ఇతని సుకుమారమార్గమునకు మాధుర్యము, ప్రసాదము, లావణ్యము, ఆభిజాత్యము అను గుణములను తెలిపి వివరించినాడు.

4. గుణానాంహి మాధుర్యప్రసాదప్రకర్షః కరుణ విప్రలంభ
శృంగార విషయఏవ । రౌద్రాద్భుతవిషయమోజః । మాధుర్య

ప్రసాదో రసభావతదాభాస విషయో వేవ "ఆనందవర్ధనుడు"
సర్వాసుచ సంఘటనాసు—ప్రసాదాఖ్యోగుణో వ్యాపీ
ఆనందవర్ధనుడు

ఈరీతికి వక్తృవాచ్యవిషయౌచిత్యములు నియామకములనియు నానన్దవర్ధనుని మతమింతకుఁ బూర్వ మౌచిత్యనిరూపణప్రకరణమున నుదాహృత మైనది.

5. మూర్ధ్ని వర్గాన్త్యగాః స్పర్శాః అటవర్గారణౌలఘూ
అవృత్తిర్మధ్యవృత్తిర్వా మాధుర్యే ఘటనాతథా
యోగ ఆద్యతృతీయాభ్యా మన్త్యయోః రేణతుల్యయోః
టాదిః శషౌవృత్తిదైర్ఘ్యం గుమ్భఉద్ధతఓజసి

ఇక నొక్క ప్రధానవిషయమును గూడ మన మిచట పరామర్శింప వలయును. శబ్దమునకు అభిధా, లక్షణా, వ్యంజనా అనువ్యాపారములు మూఁడుకలవనియు, అటులే అర్థముగూడ వాచ్యము, లక్ష్యము, వ్యంగ్యము నని మూఁడువిధములుగ నుండుననియు, అందు వ్యంగ్యార్థ ప్రధానమైన కావ్య ముత్తమ శ్రేణికిఁ జెందుననియు, కవియగు నతఁడు ప్రతిశబ్దము నుపయోగించునపుడు శ్రద్ధాళువై యుండవలయుననియు నానన్దవర్ధనుఁడు తెలిపినాఁడు.

"ప్రతీయమానం పునరన్యదేవ వస్త్వస్తి వాణీషు మహాకవీనాం
యత్తత్ప్రసిద్ధావయవాతిరిక్తం విభాతి లావణ్య మివాంగనాసు"
ఉక్త్యన్తరేణాశక్యం యత్తచ్చారుత్వం ప్రకాశయన్
శబ్దోవ్యంజకతాం బిభ్రత్ ధ్వన్యుక్తేర్విషయీభవేత్"
సోఽర్థస్తద్వ్యక్తిసామర్థ్య యోగీశబ్దశ్చకశ్చన
యత్నతః ప్రత్యభిజ్ఞేయౌ తే శబ్దార్థౌమహాకవేః" ధ్వన్యాలోకము.

ఈవిషయమునఁ గూడ పాశ్చాత్త్యవిమర్శకుల యభిప్రాయములు తుల్యముగనే కన్పడుచున్నవి.

అరిస్టాటిల్ మతమున సాహిత్యకశైలియు, వాదశైలియు పరస్పర భిన్నములు.

1. The style that should be read ought to be more exact but the style of pleader ought to be suited to action and pronunciation.
2. డెమెట్రియస్ అనువిమర్శకుఁడు శైలిని గుఱించి ప్రత్యేక గ్రంథము వ్రాసినాఁడు.
   - (a) The simple kinds of style are four—plain, stately, polished, and powerful.
   - (b) A long syllable at the beginning produces an explosive effect, and at the end it leaves the hearer on a stately note.
   - (c) Compound words are out of place in the plain style. These too, belong to the opposite style.
   - (d) Sometimes harshness of language adds power especially when the theme requires.
   - (e) An idea suggested is more weighty; simplicity of statement excites contempt.
3. "For different styles with different subjects sort
   As several garbs with country town and court".
   Pope-Essay on criticism.
4. Perspicuity is 'the first and most necessary qualification .... it must also be sublime.
   Addison-Spectator.
5. The infallible test of a blameless style .... (is) its untranslatableness in words of the same language without injury to the meaning.
   S. T. Coleridge-Biographia Literaria.
6. Arnold గారు grand severe, grand simple అని రెండువిధములగు రీతులను చెప్పినారు. "Both these styles, the simple and severe, are truly grand.
   On translating Homer.
7. All style prosaic as well as poetic involves a consideration of the fact that words do these two different things-they convey meanings and they convey suggestions.
   R. M. Alden.

8. It has always been recognised that words do more than merely express meaning, they sound and they suggest.... .... John Sparrow.

9. Language may be divided according to its uses into two broad classifications (1) emotional, suggestive or evocative language .... (2) Symbolic language.
H. R. Huse.

10. Literary art therefore will always be in some degree suggestion; and the height of literary art is to make the power of suggestion in language as commanding, as far reaching as vivid, as subtle as possible.
Abercromby.

11. "Plato pointed out in the cratylus that long vowels a and β (e) suit the expression of largeness and length. P'(R) suggests motion & violence; λ (l) slipping and smoothness, the sibilants δ, ς and ξ s, z, notions of seething, shivering and windy sounds, while the dentals δ and λ (d, t) express bending and rest. R prevails in descriptions of harsh noises generally."
Henry Bett.

రసానుభవము

కావ్యజన్యానందమునకు రసమని పేరు పెట్టినారు. విభావాను భావసంచారిభావసంయోగమువలన రసనిష్పత్తి యగునని భరతముని సూత్రము తెల్పుచున్నది. భావములను సంచారిభావములనియు స్థాయిభావములనియు విభాగము చేసినారు. మానవుని హృదయమున స్థిరముగ నుండు భావములను, సహజముగ నుండు భావములను స్థాయిభావములనినారు. క్షణికములుగ నుదయించువానిని సంచారిభావములనినారు. ఆధునిక మనస్తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుల యూహలు మన యాలంకారికుల భావములతో సరిపోవునని విమర్శకులు తెల్పుచున్నారు. Mcdougall అను పాశ్చాత్యపండితుడు fear, danger, positive self feeling. negative self feeling, laughter, disgust, tender emotion, wonder and lust, అనునవి primary emotions అని తెల్పినాడు. ఇవి మనవారు తెల్పిన స్థాయిభావములకు సరిపోవు

చున్నవి. ఇంక విభావానుభావవిభాగము సరియైన దనుటకు సామాన్య విజ్ఞానమే చాలును. కాంగా కావ్యనాటకాదుల వలనంగలుగు నానంద ము బ్రహ్మానందసబ్రహ్మచారి యని మనవారు తెల్పినారు. కావ్యా నందము బ్రహ్మానందము కాదు. తత్సదృశము అనియే ఈ వాక్యమున కభిప్రాయము. మన యాలంకారికు లింతటితో నాగలేదు. ఈయానంద స్వరూప మెట్టిదనుకొని వివరించినారు. ఇది "వీతవిఘ్నా" అనినారు. అనగా ఏ విధమైన విఘ్నములును లేని అనుభవము. ఈ స్థితిని పొందు టకుం బూర్వము ప్రేక్షకుని మనస్సున నెట్టి కర్మపరిణతి కల్గునో యభినవగుప్తుండు వర్ణించినాండు. అభినవగుప్తుల వాక్యములను, పాశ్చాత్యపండితుల వాక్యములను పరిశీలించువారికి, మనపూర్వుల ప్రతిభ హృదయమునకు గోచర మగును.

రసప్రతీతికి ఏడు విఘ్నములు గలవని యభినవగుప్తులు తెల్పి నారు.

"విఘ్నాశ్చాస్యాం సప్త, (1) ప్రతిపత్తావయోగ్యతా సంభావ నావిరహో నామ (2,3) స్వగతత్వపరగతత్వనియమేన దేశకాలవిశేషా వేశః (4) నిజసుఖాదివివశీభావః (5) ప్రతీత్యుపాయవైకల్యస్ఫుటత్వా భావః (6) అప్రధానతా (7) సంశయయోగశ్చ". ఈవిఘ్నములు తొలంగి నప్పుడే యానందము కల్గును. ఇవి తొలంగుటకు నటుల వేషాభినయాదులు కొంతవఱకుపకరించును.

"అయమత్ర సంక్షేపః. ముకుటప్రతిశీర్షకాదినా తావన్నటబుద్ధి రాచ్ఛాద్యతే. గాఢప్రాక్తనసంవిత్సంస్కారాచ్చ కావ్యబలానీయమా నాపి నతత్రైవ రామధీ ర్విశ్రామ్యతి. అతఏవోభయదేశకాలత్యాగః రో మాంచాదయశ్చ భూయసా స్తరతిప్రతీతికారిణోయా దృష్టాస్తత్రాపి లౌకి కా దేశకాలానియమేన తత్ప్రతీతిం గమయన్తి! యస్యాం స్వాత్మాపి తద్వాసనావత్త్వాదనుప్రవిష్టః అతఏవ తటస్థతయా రత్యవగమః, నచ, నియతకారణతయా, స్వేనార్జనాభిష్వంగసంభావనా, నచనియతపరా త్మకగతతయా స్వేసదుఃఖద్వేషాద్యుదయః తేన సాధారణీభూతా,

సన్తానవృత్తే రేకస్యా ఏవవాసంవిదః గోచరీభూతా రతిః శృంగారః సాధారణీ భావనాచ విభావాదిభిరితి—" అభినవభారతి.

"విఘ్నబహులేభ్యో విలక్షణం నిర్విఘ్నప్రతీతిగ్రాహ్యం సాక్షాదివహృదయేవివిశమానం, చక్షుషోరివ విపరివర్తమానం భయానకోరసః" అభినవభారతి.

పాశ్చాత్యపండితుల యభిప్రాయమును పరామర్శింతము. పాశ్చాత్యపండితు లందఱును Universality అనునది కావ్యానంద హేతువని తెల్పు చున్నారు. Universality అనునది మన యాలంకారికులు తెల్పిన సాధారణీకరణమునకు సరియైన పదము. స్కోపెన్హార్ పండితుఁ డీయానందానుభూతి నిట్లు వర్ణించినాఁడు. "He who is sunk in this perception is no longer individual, for in such perception the individwal has lost himself but he is pure, willess, painless, timeless subject of knowledge."

స్టర్జ్ మూర్ "Sturge Moore" అను పండితుఁడు Armour for Aphrodite అను గ్రంథమున నీభారతీయసిద్ధాన్తమును, యోగసిద్ధాన్తమును తిరస్కరించి దూషించినాఁడు. ఆ వాదమును నిరూపించి ఖండించుటకిచట తావు చాలదు. కాని యాతని కీభారతీయ సిద్ధాన్తము అర్థము కాలేదని మాత్రము తెలుపవలసియున్నది. ఈ విషయము నొక ప్రత్యేకవ్యాసమున నిరూపింతును.

స్టర్జ్ మూర్ గారు సౌందర్యము,సౌందర్యానుభూతియు దృశ్యాత్మకమని వాదించినారు. మనయాలంకారికు లీవాదము నంగీకరింపరు. కాని పాశ్చాత్యులలో గూడ స్కోపెన్హార్ వలెనే, సౌందర్యము కేవలము దృశ్యాత్మకము గాదని వాదించు వారనేకు లున్నారు. ముఖ్యముగ పై స్టర్జ్ మూర్ గారి సిద్ధాన్తములను Richards గారి సిద్ధాన్తములను విమర్శించుచు G. Rostrevor Hamilton గారు Poetry and contemplation. (A new preface to poetries) అను గ్రంథమును వ్రాసినారు. కొలది భేదమున్నను, వీరు మనసిద్ధాన్తములతో సదృశములగు సిద్ధాన్తముల నిందు వివరించినారు.

"An aesthetic experience is emphatically not a whole made up of separable parts."

Neither beauty nor fine organization can be attributed to the bare image but only to the aesthetic object, that is to the object of the developing aesthetic experience, which experience is highly objective."

"What is the aesthetic attitude? .... It may be described as the altitude of pure disinterested attention. It is partly to be defined by negation. Thus it lacks both curiosity and practical interest."

"We shall rightly say then that beauty does exist in the object of aesthetic experience. In the consummation of such experience we forget ourselves, the distinction between subject and object almost vanishes, we lose ourselves in the object. We enjoy the ecstacy of contemplation far from action far from reflection however soon they may follow."

ఇక నొక్కయంశముతో ముగింతును.

భరతుని హాస్యరసలక్షణము

అథహాస్యోనామ, హాసస్థాయి భావాత్మకః. సచ వికృతపరవేషా లంకారధార్ష్ట్యలౌల్యకుహకాసత్ప్రలాపవ్యంగదర్శనదోషోదాహరణాది భిర్విభావైరుత్పద్యతే............ ....
అత్రానువంశ్యే ఆర్యేభవతః

"విపరీతాలంకారైర్వికృతాచారాభిధానవేషైశ్చ
వికృతైరంగవికారైః హసతీతిరసః స్మృతోహాసః

ఈలక్షణమును చూచి, ప్రసిద్ధవిమర్శకుడగు Max Eastman పల్కిన వాక్యములివి.

To my mind the old philosophers of India approached this problem wisely. They approached it as a laughing infant must, impersonally. "The comic" they said "in which the permanent condition is mirth may arise from the fun of distorted shapes, words, dresses, gestures etc. That

ములు- క్రీ॥ శ॥ 1020 ప్రాంతమందుండిన తేడరదాసిమయ్యయను శివ భక్తవరుని వరించుసమయమున దుగ్గళవ్వయను భక్తురాలిట్టులే యిసుకతో నన్నమునుగూర్చు పరీక్షకు లోనయి యాతనిని జేపట్టెనని వీర శైవవాఙ్మయమున నొక యైతిహ్యమున్నది. ఏ కాలమందయినను అచంచల పతిభక్తి సంపన్నలగు పతివ్రతామణుల కసాధ్యమైనది లేదు. గురుప్రసాద లబ్ధమయిన యీ కృతికర్త కవితాధారకు ప్రసాదసౌకుమార్యములు సహజాలంకారములవుటచేఁ గావ్యమంతయు మృదుమధుర శైలితో నలరారుచున్నది. మచ్చున కొకపద్యము-

మ. మునిమూర్ధన్యుఁడు భక్తిఁ బ్రొక్కి పరమా ♦ మోదంబునం జేతఁగై
కొని నేత్రంబుల కద్దికొంచు శుచియై ♦ ఘోరాఘసంతానముల్
కనిదాదవ్వులనుండి పాఱఁగ జగ ♦ త్కల్యాణ దంబై యువి
ద్యను నాశంబొనరించు నక్షసరముల్ ♦ దాల్చెన్ మహోత్సాహియై.

(ఆ 3 ప 60)

అందందుఁ గొన్ని విశేషప్రయోగములు, యతివిశేషములు నీలఘుకృతియందుఁ గానవచ్చుచున్నవి. మచ్చునకుఁ గొన్ని.

1. జగ జెట్టికిఁ బుట్టువులనీఁగు సిరిమంతునకున్ (ఆ 1 ప 23)
2. సృష్టిగా నామె చేప్పడి చూడనతఁడు (ఆ 1 ప 95)
3. ముదమొప్పన్ విహరించుచున్ వెలయు పూవుంబోఁడి (ఆ 2 ప 48)
4. లకోరులుమఱినమ్మి ముత్తయిదులున్ సమకూర్చె గృహప్రవేశమున్. (ఆ 3 ప 10).

(2) శ్రీమహర్షి జీవితకథామృతము- 3 వ భాగము- వచనము- పుటలు 103. వెల రు 1—0—0.

దీని కర్తకూడ శ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారే. వీ రింతకుమున్ను ప్రకటించిన యొకటి రెండుభాగములలో ఇరువదియిద్దఱు మహర్షుల చరితములున్నవి. అంగిరసుఁడు, ఔర్వుఁడు, కండుఁడు, కణ్వుఁడు, కర్దముఁడు, గర్గుఁడు, గౌరముఖుఁడు, జాబాలి యనెడి మఱియెనమండ్రు మహా

ర్షుల చరిత్రములు ప్రస్తుతభాగమున వివరింపఁబడినవి. ఆర్ష సంస్కృతి భారతీయులలో నడుగంటుచున్న నేఁటి కాలమున నిట్టి గ్రంథములు రచించి దాని కుజ్జీవనము గలిగింపవలసిన యావశ్యకత యెంతేని యున్నదని చెప్పనక్కఱలేదు. వైదికపౌరాణిక వాఙ్మయములఁ బరిశోధించి వేర్వేఱు తావులనున్న మహర్షి జీవితచరిత విశేషముల సంకలన మొనర్చి యొక్క-చోఁ జేర్చినూర్చుటి వీరి యుద్యమము ప్రశంసనీయము. పద్యశైలివలెనే వీరి వచనరచన గూడ లలితమును మనోహరముగ నున్నది. తక్కిన భాగములఁగూడఁ ద్వరలో బ్రకటించుటకు వలసిన యాదరప్రోత్సాహముల గ్రంథకర్త కాంధ్రలోక మొసంగుఁగాక !

గురుభక్తి తత్పరులగు వీరు పై రెండు కృతులనుగూడఁ దమ సద్గురుమూర్తికే యంకిత మొనర్చుట ముదావహము.

(3) వీరశైవాంధ్ర వాఙ్మయము- వచనము- పుటలు 400. వెల 5-0-0 కర్త శ్రీ శిష్టా రామకృష్ణశాస్త్రిగారు, M. A. B. O. L. ప్రకాశకులు:- శ్రీ వేంకటేశ్వరప్రాచ్యపరిశోధనాలయము- తిరుపతి.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు 1947 సంవత్సరమున "సర్. ఆర్. వేంకటరత్నము రీసర్చి మెడలు" ప్రదానమున కయి నియమించిన విషయము "వీరశైవాంధ్రవాఙ్మయము". అప్పుడు దానికయి యభ్యర్థులు పంపిన వ్యాసములలో (Theses) బహుమతి నొందిన తమ వ్యాసమునే గ్రంథకర్తలు కొన్ని మార్పులు, చేర్పులుగావించి ప్రస్తుతగ్రంథ రూపమునఁ బ్రకటించి యున్నారు. తెలుఁగులో శైవవాఙ్మయము పురాణములు, ప్రబంధములు, చరిత్రలు, శతకములు, స్తుతులు, మాహాత్మ్యములు, గద్యలు, రగడలు, యక్షగానములు, వచనములు- ఇత్యాది శాఖోపశాఖలుగా నున్నది. భారతీయుల మతములలో శైవము చాలఁ బ్రాచీనమయినది. శ్రుతిస్మృతిపురాణములు, శివాగమములు, ఉపనిషత్తులు దీనికిఁ బ్రమాణగ్రంథములు. ఈ మతమునందు శివాగమములలోఁ గొన్నిట నాలుగు, మఱికొన్నిట ఏడు, పది యవాంతరభేదములు చెప్పఁబడియున్నవి. వీనిలోఁ గేవలము ఇష్టలింగధారణ

ము విహితముగా విధింపఁబడినది వీరశైవము. దశవిధావాంతరభేదము లను సూక్ష్మముగఁ బరీక్షింపనివారు కొందఱు, ఇష్టలింగధారణ మానుషంగికముగాఁ గల శ్రౌతమార్గశైవములను గూడ స్థూలదృష్టితో వీరశైవముక్రిందనే గణింతురు. వీరశైవులకు విశిష్టములయిన అష్టావరణములలో (భూతి, రుద్రాక్ష, మంత్రము, గురువు, లింగము, జంగమము, పాదతీర్థము, ప్రసాదము) మొదటి మూఁడు తదితరశైవులకుఁ గూడ విహితములవుటచేతను, వాని మాహాత్మ్యవర్ణనాదికములు సాధారణముగా శైవవాఙ్మయమందంతట నుండుటచేతను, శైవ, వీరశైవవాఙ్మయ విభాగమును సరిగా నిర్ధరించుట కష్టమే యగును. శివాగమపరిజ్ఞానము, వీరశైవసంప్రదాయజ్ఞత తగినంత లేక గ్రంథకర్తలు కేవల మితరులందందుఁ బ్రకటించిన వ్యాసములను, గ్రంథములను, పీఠికలను, అవలోకించి వాని సాయమునఁ బ్రకృతగ్రంథమును గూర్చుటచేఁ బూర్వోక్తవిభాగమున నేమి, వీరశైవమతచరిత్ర తత్త్వ నిరూపణమున నేమి కొన్ని లోపము లిందు దొరలినవి.

ఇందు మొదటి 33 పుటలు ఉపోద్ఘాతమునకు నియుక్తమయి, తక్కిన గ్రంథభాగము, మల్లికార్జునపండితారాధ్యుఁడు, పాలకురికి సోమనాథుఁడు, పిడుపర్తి కవులు, శైవమతము, పురాణములు, మాహాత్మ్యములు, ప్రబంధములు, శతకములు, యక్షగానములు, పరిశిష్టము, అను పది ప్రకరణములుగ విభక్తమయినది.

"ప్రస్తుతవిషయము కేవలము వీరశైవాంధ్రవాఙ్మయమగుటచే సామాన్యశైవమునకు సంబంధించిన నన్నెచోడ కుమారసంభవము, శ్రీనాథుని గ్రంథములు మొదలైనవానినన్నిటిని పరిహరించితిని" అని పీఠికలో గ్రంథకర్త లుగ్గడించినారు. కాని యట్టివేయగు శ్రీశైల మాహాత్మ్యము, శివరహస్యఖండము, (అక్కనార్యుని) శివరాత్రి మాహాత్మ్యము, నవనాథచరిత్రము, ఒడయనంబివిలాసము, మలహణ చరిత్రము మున్నగు నితరకృతు లనేకములు పరిగ్రహించి గ్రంథవిస్తర మొనర్చియున్నారు. మల్లికార్జున పండిత, శ్రీపతి పండితుల చరితములు

గల పండితారాధ్య చరిత్ర, ధర్మగుప్తాభ్యుదయకృతులను గైకొనియు, ఉద్భటారాధ్యునిగూర్చి తెనాలిరామలింగకవి రచించిన ప్రబంధమేల విడనాడిరో తెలియకున్నది. ఇట్లే తా ముదాహరించిన పయి నిర్వచన మునకే భిన్నముగా, అవసరములయిన కృతులు కొన్ని పరిహరించుట అనవసరములయినవి కొన్ని పరిగ్రహించుట జరిగించియున్నారు.

ఇంక వీరశైవతత్త్వవిషయమున శ్రౌతమార్గశైవ, వీరశైవ విభేదములను, వీరశైవపంచాచార్యులయుఁ దత్పీఠములయుఁ బ్రాచీన తను గుర్తింపక మల్లికార్జునపండితాది మార్గశైవులు వీరశైవపంచా చార్యుల సంప్రదాయమునకుఁ జెందినవారని తలంచుట మున్నగు భ్రమప్రమాదములకు లోనయి తదనుగుణముగ సత్యేతరములగు నభి ప్రాయములు కొన్ని ప్రకటించియున్నారు.

గ్రంథము మొదటి మూఁడు ప్రకరణములు తన్నామముల బట్టియే వీరశైవాంధ్రవాఙ్మయనిర్మాతలలోఁ బ్రధానులయిన మల్లి కార్జున పండిత, పాలకురికి సోమనాథ, పిడుపర్తి బసవనసోమనాథాదుల చరిత్ర కృతివివరణములకై వినియుక్తమగుట విస్పష్టము. విమర్శకలోక మున వివాదగ్రస్తములుగ నున్న పాలకురికి సోమనాథుని కులకాల విషయకచర్చలలో నీ గ్రంథకర్త లోక పక్షమునకుఁ జెందినవారు. అను భవసారము సోమనాథుఁడు బాల్యమున రచించిన ప్రథమకృతియని వీ రంగీకరించియు నంచాతఁడు వీరశైవసంప్రదాయ సిద్ధముగఁ జెప్పి కొన్న భృంగిగోత్రజత్వము శివకులీనత్వము నాతని సహజవీరశైవత్వము నకే సాధకములు కాఁగలవని గ్రహింపకుండుట యుక్తిసహము కానేరదు. "అనుభవసారరచనాకాలమునకు సోమనాథుఁడు బసవని పేరయిన వినియుండఁడు" అని వీరు వ్రాసిన వాక్యము సత్యమనుటకు వీలులేదు. మల్లికార్జునపండితుని శివతత్త్వసారమును లెస్సగాఁ జదివి యీ గ్రంథమును బండితునిఁ బ్రత్యేకముగా మూఁడు పద్యములలో అనుభవసారమున నుతించిన సోమనాథునకు మల్లికార్జునపండితునిచే శివతత్త్వసారమున మూఁడు పద్యములలోఁ బ్రశంసింపఁబడిన బస

వేశ్వరునియొక్కయు, మఱికొన్ని యితరపద్యములలో స్తుతింపఁబడిన తత్సమకాలీనులగు మఱికొందఱు భక్తులయొక్కయు నామములైన నెఱుఁగరావని విజ్ఞులెవరు చెప్పనేర్తురు ? పిన్నతనమునఁ గూర్చిన కృతి యగుటచే అనుభవసార రచనాకాలమునాఁటికి సోమునకుఁ గొంతవఱ కాంధ్రగీర్వాణభాషాజ్ఞానమే గాని, కర్ణాటభాషాపరిచయము, ఆభాష లో బసవేశ్వరుఁ డుత్కృష్టధర్మ, సత్య, వేదార్థప్రతిపాదకములుగ రచించిన కృతులయొక్క పరిజ్ఞానము, తన్మూలకమయిన బసవభక్తి పారవశ్యము కలుగలేదని తలంచుటయే సత్యసమ్మతముగ నుండును.

సోమనాథుఁడు తాను పండితారాధ్యకృపాసముద్గతుఁడగు కరస్థలి సోమనాథునివలన బసవపురాణ కథాసూత్రముల గ్రహించితినని చెప్పి కొనుట, పండితారాధ్యుని సమకాలీనుఁడయిన బెలిదేవ వేమనారా ధ్యుని మనుమని శిష్యుఁడనని వ్రాసికొనుట, పండితారాధ్యచరిత్ర రచనాకాలమునాఁటికి సజీవులై యున్న పండితారాధ్యుని పౌత్రులఁ జేర్కొని వారి నాశీర్వదించుట, సహజసరళ సక్రమమార్గముల సమన్వ యించినచో నాతఁడు రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలమునకుఁ బూర్వుఁ డనియే గోచరింపఁగలదు. పండితారాధ్యకృపాసముద్గతుఁడనఁగా పండి తారాధ్యునిచే హస్తమస్తకసంయోగ పూర్వకలింగదీక్ష నొందిన శిష్యుఁ డనుటయే సంప్రదాయసిద్ధమయిన యర్థము. దీనికి "పండితు నుపా సించుటచే (జనకులకు) పుట్టినయని యర్థము చెప్పవలయును" అని వీరు గావించిన నిర్వచనమును, సోమనాథుని ప్రయోగసంప్రదాయ ములను, మతసంప్రదాయములను గుర్తించినవా రంగీకరింపఁజాలరు. ఇట్లే స్వపక్షసమర్థనమునకయి వీరు సోమనాథుని కాలవిషయమున వెలువరించిన సంగతులు సత్యసహములనుటకు వీలులేకున్నది.

ఈగ్రంథమున నుదాహృతములయిన పూర్వకృతుల నేకము లముద్రితములు - ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయ మందలి తాళపత్త్రప్రతుల బట్టి గ్రంథకర్తవాని నింకు వివరించుటచేఁ దదూపకముగ నిదిపాఠక లోకమున కత్యంతోపకారకమని చెప్పనక్కఱలేదు. ఆంధ్రభాషలో

వివిధరూపములనున్న వీరశైవవాఙ్మయస్వరూపమును గుర్తింపనెంచు వారికీ గ్రంథము మిక్కిలియుపయోగించును— గ్రంథాంతమునఁ జేర్చిన (1) వీరశైవాంధ్రకవులు; వారిగ్రంథములు (2) వీరశైవాంధ్రద్విపద గ్రంథములు; తత్కర్తలు; (3) ఏకకథావిషయము నాశ్రయించి చేసిన వివిధరూపకరచనములు; తత్కర్తలు, (4) కర్తృనామములు తెలియని గ్రంథములు; (5) నష్టగ్రంథములు; తత్కర్తలు, అనెడియనుబంధములుగూడఁజాల నుపయుక్తమయినవి.

వీరశైవాచార సంగ్రహకర్త శివరామలింగకవి గోకర్ణమఠాధీశ్వరుఁడయిన సోమశేఖరదేవుఁడనివీరు వ్రాసినదిసరిగాదు. ఆకృతిచివరిగద్యవలన నాతఁడుగోకర్ణమఠాధీశ్వరుఁడుగాక యామఠమునకుఁజెందిన శిష్యుఁడనియేస్పష్టమగును. ౩వ అనుబంధములో ప్రభులింగలీలకృతికర్తలలో పిడుపర్తిసోమనపేరు పద్యకావ్యములక్రిందను, పిడుపర్తి బసవప్ప పేరు ద్విపదలక్రిందను తారుమారుగ నుదాహృతములయినవి. ఇట్టిలోపములుగూడ నందందుఁగలవు. ప్రకాశకులయశ్రద్ధచే అచ్చుతప్పులుగూడ హెచ్చుగా దొరలినవి. శుద్ధపత్రికయైనను జేర్పలేదు.

గ్రంథము పునర్ముద్రణమొందుచో గ్రంథకర్త ప్రకాశకులు గూడ గ్రంథసంస్కరణ విషయమున విశేషశ్రద్ధవహింపఁదగును.

శ్రీ వేంకటేశ్వరస్తుతి రత్నమాల:—ద్వితీయసరము, పుటలు 88+33 (పీఠిక). వెల రు 2-0-0

ఇదికూడ శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధనాలయ ప్రచురమే; పూర్వాంధ్రకవుల గ్రంథములలో శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామిస్తుతి పరముగా నున్నపద్యములఁ గొన్నిటిని కీ. శే. శ్రీవేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు సంకలన మొనర్పఁగానవి యీపేరితోనే యీపరిశోధనాలయమువారే యిదివఱలోఁ బ్రథమసరముగాఁ బ్రకటించి యున్నారు. ప్రభాకర శాస్త్రిగారి యనంతరము వారిపదవియందు నియుక్తులైన శ్రీకోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గారు, ఇట్టిపద్యములను మఱికొన్నిటినిగూర్చి ప్రకృతగ్రంథమును సంఘటించినారు. శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు రచించిన "ఆముక్తమాల్యద" మొదలుకొని క్రీ. శ. 1500-1850 మధ్య రచింపఁబడిన పందొమ్మిది కృతులనుండి యేర్చిన శ్రీ వేంకటేశ్వరస్తుతి రత్నము లిందుఁగలవు. వేర్వేఱు కాలములందలి యాంధ్రకవులు గావించిన శ్రీవేంకటేశ్వర స్తుతిపద్యముల నొకచోఁజదివి యానందించుటకిట్టి సంకలనగ్రంథములు భక్తులకు మిక్కిలి యుపకరింపఁగలవు. వేంకటాచలము నచ్చట వెలసిన వేంకటేశ్వరస్వామిగూర్చినప్రశంసలు,స్తుతులు, ఆంధ్రకృతులలోఁ బదునాల్గవ శతాబ్దికి ముందు గానరాకుండుటకుఁగల కారణములనుగూర్చి శ్రీరామకృష్ణయ్యగారు పీఠికలోఁగొంతచర్చించి యున్నారు. చరిత్ర జిజ్ఞాసువులకిది యుపయుక్తము.

ఇందుఁగైకొనిన కృతులలో తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుని కుమారుఁడు పెదతిరుమలయ్య రచించిన "వేంకటేశశతక" మొకటి. అందలి పద్యము లాతిందుదాహృతములయినవి. ఈకవి క్రీ. శ. 1500-1530 ప్రాంతమువాఁడు. ఈసీసపద్యశతకములోని

"పదుగురాడెడిమాట పాటియై ధరఁజెల్లు ! నొక్కఁడాడినమాట యెక్కఁడెందు నుఱకయుండినవాని కూరెల్ల నోపదు ! నిజముమందరకల్ల. నిలువఁ జెపుడు"

అను పద్యపాదముల కనువాద రూపకమయినదొకటి వేమనపద్యములలోఁ గలదు. గుంటుపల్లి ముత్తనామాత్య (క్రీ.శ.1623) ప్రశంసమున్నగు నాధారములతో, వేమన కొండవీటి రెడ్డిరాజకుటుంబములోని వాఁడుగాక క్రీ.శ.-1700 ప్రాంతమందుండిన కర్షకకుటుంబము నకుఁ జెందిన రెడ్డికులజుఁడని నిర్ణయించువారికి, పైపద్యముగూడ సాధకము కాఁగలదు.

రసము కెన్నిష్ఠము?

దివాకర్ల వేంకటావధాని, ఎం. ఏ. (ఆనర్సు).

కావ్యమునకుఁ బరనిర్వృతి కారణమైన రసానందమే పరమ ప్రయోజన మని సంస్కృతలాక్షణికు లెల్ల రంగీకరించి యున్నారు. ఈయానందము రసానుభవహేతుక మైనట్టిది. బ్రహ్మసృష్టివలెనే కావ్యసృష్టియుఁ బంచభూతాత్మక మై యుండును. కవి, వస్తువు, భావము, శబ్దము, పాఠకుఁడు అను నవైదును గావ్యసృష్టికి సంబంధించిన పంచ భూతములు. ఇందు వస్తువు, నాయకాదులు, తద్వ్యాపారము అని రెండువిధములు. భావము, శబ్దము, నాయకాది వ్యాపారభూతమైన వస్తువు అనునవి రసానుభవమునకు సాధనము లైనవే. కాని సాధకము లైనవి కావు. ఇంక మిగిలిన కవి నాయక పాఠకాదులలో రసము ననుభవించువా రెవ్వరో నిర్ణయింప వలెను. భట్టతౌతుఁడు కావ్య కౌతుకమున "నాయకస్య కవేః శ్రోతు స్సమానోఽనుభవ స్తతః" అని పై మువ్వురును సమానమైన యనుభవమునే పొందుదు రని చెప్పి యుండెను. కాని యితర లాక్షణికులు పలువురు రసము పాఠక (సామాజిక) నిష్ఠ మనియే యభిప్రాయ పడియుండిరి.

సంస్కృత లాక్షణికులలోఁ దొలుఁదొల్త రసవిషయకమైన చర్చ కావించిన వాఁడు భరతముని. ఆతఁడు నాట్యశాస్త్రములో "విభావాను భావ వ్యభిచారి సంయోగా ద్రసనిష్పత్తిః" అనియొక సూత్రమును వివరించెను. ఇందు రసమునకుఁ బూర్వరూపమైన స్థాయిభావము ప్రసక్తియే లేదు. పైఁగా నిందలి సంయోగనిష్పత్తి పదము లస్పష్టా ర్థములుగా నున్నవి. ఈసూత్రము నాధారముగా గ్రహించి పలువురు లాక్షణికులు రసపరిణామ ప్రకారమును వివరింప యత్నించిరి. వారిలో భట్టలోల్లట, శ్రీశంకుక, భట్టనాయక, అభినవగుప్తులు నలుగురును నాలుగు భిన్నవాదముల నావిష్కరించి యుండిరి. వానికిఁ గ్రమముగా నుత్పత్తి, అనుమితి, భుక్తి, అభివ్యక్తి వాదములని పేరు. వానిని బరి శీలించినచో రసము యద్గతమో తెలియువచ్చును.

పై నలువురు లాక్షణికులలో లోల్లట శ్రీశంకుక భట్టనాయకుల గ్రంథము లిప్పు డుపలభ్యమానము లగుటలేదు. అభినవగుప్త మమ్మటాదులు భరతరససూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము చేయుసందర్భమున స్వమతముం బ్రతిష్ఠించుచు విమర్శన పూర్వకముగా పై వారి వాదములను సూచించి యుండిరి. వా రుద్ధరించిన వాక్యములను బట్టియే రసవిషయమునఁ బై లాక్షణికులకుఁ గల యభిప్రాయములను మనము గ్రహింపవలయును.

భట్టలోల్లటుని మతమున రసము నుకార్యనిష్ఠమైనది. అనుకార్యులనఁ గా నా యా కావ్యములందు నాయకులైన రామాదులు. ఆలంబన విభావము లైన సీతాకామారాదుల చేతను,నుద్దీపనవిభావములైన యూద్యానాదులచేతను,నాయకులైన రామాదులందు రత్యాదులగు స్థాయిభావము లుదయించి, కటాక్షభ్రూవిక్షేపస్మితాదులగు ననుభావములచే స్పష్టత్వమునొంది, నిర్వేదగ్లాన్యాదులగు వ్యభిచారిభావములచేఁ బరిపుష్టమై రసముగాఁ బరిణమించును. నాటకకర్త నాటకమున రామాది నాయకుల ప్రేమను లలితోచితములైన శబ్దములతో వర్ణించును. నటుఁడు వారి భావములను, వ్యాపారములను గడుంగడు మెలఁకువతో నభినయించును. అభినయసందర్భమున నటులు ప్రదర్శించు నైపుణ్యముచే సామాజికులు రామాదులగు ననుకార్యుల మానసిక ప్రవృత్తులే వారియందును నున్నట్లు భ్రమింతురు. అనఁగా వారు నటులందు రామత్వాదు లారోపించి వారే రామాదులని భ్రాంతి నొందుదురు. అప్పుడు నిజమునకు రామాద్యనుకార్యుల యందే యుండు రసము వారిభూమికల ధరించి నటించు నటులయందు లేకున్నను ఉన్నట్లే భాసించును. అట్టి నటుని దర్శించుటవలన రామాది నిష్ఠమగు రసము స్ఫురించుటయుఁ దజ్జన్యమగు 1. చమత్కారము వశమున సామాజికు లానందిం

1. "నటేతు తుల్యరూపతాను సంధానవశా దారోప్యమాణః సామాజికానాం చమత్కారహేతుః" అని ప్రదీపకారుఁడును "సర్వథయోరపి ముఖ్యయా వృత్త్యా రామాదా వనుకార్యేఽనుకర్తరి చ నటే రామాది రూపతాను సంధానబలాదితి" యని అభినవ గుప్తుఁడును జెప్పుచున్నారు.

చుటయు సంభవించును. నటునియందుఁ గలుగు ననుకార్యభ్రాంతి సామాజికుని కానందము కలిగించుటకు రజ్జువును జూచి సర్ప మని భ్రమించి భీతినొందు మానవుల వ్యాపారము దృష్టాంతముగాఁ జూపఁ బడినది. ఈ వాదము ననుసరించి రసము రామాదులం దుత్పన్న మగు చుండుటచే దీని కుత్పత్తి వాదమను పేరు కలిగినది.

ఈ వాదమునఁ గార్యకారణములకు సామానాధికరణ్యము లేక పోవుట ప్రధానదోషము. రామా ద్యనుకార్యగతమైన రసము వారికా నందము కలిగించును గాని సంబంధము లేని సామాజికుల కెట్లానం దము కలిగింపఁ జాలునో యిందు స్పష్టముగా వివరింపఁ బడలేదు. సీతాదులు రామాదులకే విభావములుకాని సామాజికులకు విభావ ములు కారు గదా? రామాదుల యానందమును జూచి యానందము నొందు సామాజికులు వారు దుఃఖము నొందు నప్పుడు దుఃఖము కూడఁ బొందుదు రని చెప్పవలసి వచ్చును. అందుచేఁ గరుణము ప్రధానరస ముగాఁ గల నాటకాదులు సామాజికుల కానందము నెట్లొసంగునో యిట వివరింపఁ బడియుండలేదు. ఇచ్చట దృష్టాంతముగాఁ జూపఁబడిన రజ్జుసర్పభ్రాంతికిని నటనాయకభ్రాంతికిని బోలికలేదు. మొదటిదాని యందు భ్రాంతికారణము, భయము కార్యము. ఈకార్యకారణములు రెండింటికి నాకరమైన వారొక్కరే. రెండవ దానియందు స్థాయిభా వము కారణము, ఆనందము కార్యము. కారణ మనుకార్యుని యం దుండఁ గారణము సామాజికునియందుఁ గానవచ్చుటలో సామంజస్యము లేదు. ఈ వాదమున సామాజికుఁ డనుభవించునది చమత్కార జనిత మైన యానందమేకాని రసము కాదు.

శ్రీశంకుకుని మతమున రస మనుమితివిషయమైనది. నటు లభిన యమునందుఁ దమకుఁగల నేర్పుచే నాయకాదుల వ్యాపారములను జక్కఁగా ననుకరింతురు. అప్పుడు సామాజికు లాయనుకరణమును జూచి నటులే యనుకార్యులని (నటులు నాయకాదులకంటె భిన్నులు

కారని తలంతురు. నటులభినయించు విభావానుభావవ్యభిచారులయొక్క సంయోగమువలన తార్కికవ్యాప్తి ననుసరించి వారు నటులయందుఁ గూడ రత్యాదుల ననుమానింతురు. ధూమ మున్నచోట నగ్నియుండు ననియు, ధూమములేనిచోట నగ్ని లేదనియు ననుకొనుటకుఁ దార్కిక వ్యవహారమున వ్యాప్తియని పేరు. ఈవ్యాప్తి ననుసరించి సామాజికులు నాయకాభిన్నులుగా గ్రహింపఁబడిన నటులందు రత్యాదు లుండుటచే రసము కూడ నున్నదని యనుమానింతురు. తరువాత నటులందలి రత్యాది స్థాయిభావములనే వా రనుభవించి యానందింతురు. ఈమతమున నటుఁడొనరించు నిపుణమైన యనుకరణముచే సామాజికుఁడు చిత్రతురగన్యాయము ననుసరించి నటులే నాయకాదులని విశ్వసించుచు నాయకాదు లందలి రసముకూడ నటనిష్ఠమై యున్నట్లనుమానించును. అందుచేతనే దీని కనుమితివాద మని పేరు కలిగినది.

భట్టలోల్లటుని మతమున వలెనే యిందుఁగూడఁ గార్యకారణములకు సామానాధికరణ్యము కానఁబడదు. నాయకాదు లందుండి నటులందనుమానింపఁబడిన రసము సామాజికుల కెట్లానందము కలిగించునో యిట వివరింపఁ బడలేదు. చిత్రతురగన్యాయ మిచ్చట సరిపడదు. చిత్రము నందలి తురగ మెంతనిపుణముగాఁ జిత్రింపఁబడినను యథార్థ తురగమువలె నుండునే కాని నిజముగాఁ దురగము మాత్రము కాఁజాలదు. మఱియుఁ బ్రత్యక్షజ్ఞానము చమత్కారమును గలిగించునట్లనుమానజ్ఞానము గలిగింప నేరదు. రసమును బ్రత్యక్షముగా ననుభవించుచున్నానను మాట లోకమున నుండఁగా సామాజికుఁ డనుమానజ్ఞానముచే రసము ననుభవించుచున్నాఁ డనుట స్వభావవిరుద్ధము. తా మెన్నఁడును జూడని నాయకాదుల వ్యాపారములను నటు లనుకరించుటయు, వానిని జూచి సామాజికులు నటులే నాయకాదులని యనుమానించుటయు విశ్వసనీయవిషయములు కావు. ప్రఖ్యాతనాయ

“ఏతదస్వాహ్యదయగ్రాహి యతః ప్రత్యక్షమేవ జ్ఞానం సచమత్కారమ్, నానుమిత్యాదిరితి లోకప్రసిద్ధి మవమాయాన్యథాకల్పనే మానాభావః”. కావ్యప్రకాముపై ప్రదీపము.

కుల వ్యాపారములను గ్రంథస్థితవర్ణనాదుల ననుసరించి నటు లనుకరింపఁ జాలినను గల్పిత నాయకాదుల వ్యాపారములను గూడ వా రనుకరించి రనుట హాస్యాస్పదము గానుండును.

భట్టనాయకుని మతమున రసము ప్రతీయమానము కాని, ఉత్పాద్యమానము కాని, అభివ్యజ్యమానము కాని కాదు. "కావ్యనాట్యములం దభిధాశక్తి కంటె భిన్నమును, విభావాదిసాధారణాత్మకము నగు భావకత్వవ్యాపారముచే భావ్యమానమై స్థాయిభావము సత్త్వోద్రేకప్రకాశానందమయసంవిద్విశ్రాంతి సతత్త్వమగు భోగముచే భుజ్యమాన మగుచున్న" దని భట్టనాయకు నభిప్రాయమైనట్లు కావ్యప్రకాశము నుడువు చున్నది. రసాస్వాదము పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కార తుల్యమైన దనియుఁ బరబ్రహ్మవలెనే రసముకూడ నానందమయ మైన దనియు భట్టనాయకుఁడు తలంచెను. ఈతని మతమున శబ్దమున కభిధాశక్తి కాక భావనాభోగీకృతు లను మఱి రెండు వ్యాపారములు కూడ నుండును. వీనికే భావకత్వవ్యాపారము, భోగకృత్త్వవ్యాపారమునని నామాంతరములు. 1. అభిధావ్యాపార మలంకారశాస్త్ర నిర్దిష్టమైనదే. ఇది శబ్దముయొక్క వాచ్యార్థమును బోధించును. ఇది ముగిసిపోఁగానే భావకత్వవ్యాపార మారంభించును. ఇది శబ్దము యొక్క రసాదులను బోధించును. (శృంగారరస సందర్భమునఁ బరుషపద ప్రయోగ ముచితము కాదనుట యీ వ్యాపారము చేతనే. పరుష శబ్దమునకైనను లలిత శబ్దమునకైనను వాచ్యార్థమాత్రబోధకమైన యభిధావ్యాపారము సమానమే) ఈవ్యాపారముచే సీతారామాదులగు విభావములు తమ ప్రత్యేకతను గోల్పోయి సామాజికునికి సామాన్యములుగా గోచరించును. అనఁగా సీతాదులు సాధారణస్త్రీత్వముతోడను రామా

1. అభిధా భావనా చాన్యా తద్భోగీకృతి రేవచ
అభిధాధామతాం యాతే శబ్దార్థాలంకృతీ తతః
భావనాభావ్య ఏషోఽపి శృంగారాదిగణో మతః
తద్భోగీకృతిరూపేణ వ్యాప్యతే సిద్ధిమాన్ నరః
అను శ్లోకముల నభినవగుప్త హేమచంద్రాదు లుదాహరించిరి.

దులు సాధారణ పురుషత్వముతోడను గోచరింతురు. ఇట్లు విభావములు సాధారణములుగాఁ జేయఁ బడుటచే సాధారణీకరణ మని పేరు. దీనివలన సామాజికునకు నాయకాదులతో నభేదత్వ మావహిల్లును. ఇంతటితో భావకత్వవ్యాపారప్రభావ మవసితమగును. అంత మీఁద నది యైన భోగకృత్త్వ (భోజకత్వ) వ్యాపారము పనిచేయ మొదలిడును. దీనిచే సాధారణీకృతములైన రత్యాది స్థాయిభావములు సామాజికులచే ననుభవింపఁ బడును. అప్పుడు వా రానందమయు లైన యొకానొక స్థితిని బొందుదురు. ఇది సాధారణము లైన యనుభవముల కంటెను స్మృతులకంటెను విలక్షణమై పరబ్రహ్మాస్వాదతుల్యమై, స్వసంవేద్యముగా నుండును. ఈస్థితిలోఁ జిత్తమునకు ధృతి, విస్తారము, వికాసము అను ధర్మము లేర్పడును.

భోగకృత్త్వవ్యాపారముచే సామాజికు లందలి రజస్తమోగుణము లడంగి వారిహృదయముల సత్త్వోద్రేక మతిశయించును. అప్పుడు వా రానందమగ్నులై పరిసరములనే కాక తమ్ముఁగూడ మఱచి వినుచున్న లేక చూచుచున్న వస్తుదృశ్యములతో నేకీభావము నొందుదురు. ఈమతమున విభావాదులు భోజకములును, రసము భోజ్యము నగుటచే దీనికి భుక్తివాదమని పేరు కలిగినది.

భట్టనాయకుఁడు తనమతమునఁ గార్యకారణములకు సామానాధికరణ్యము లేకపోవుట యను దోషమును బరిహరింప యత్నించెను. కాని భావకత్వవ్యాపారముచే విభావములును రత్యాదులును సాధారణీకృతములైనను సామాజికులు మొట్టమొదటఁ దమయందు బీజరూపముగానైన లేనట్టి స్థాయిభావముల ననుభవించుటయు నాయకాద్యభేదము నొందుటయు నించుక యసంగతములుగా నున్నవి. అదిగాక భట్టనాయకుఁడు శబ్దమున నుండునని చెప్పిన యభిధాభిన్నములైన భావకత్వభోగకృత్త్వవ్యాపారములు కేవల కల్పితములైన వగుటచేఁ బ్రామాణిక సమ్మతము లైనవి కావు. వ్యంజనయే భావకత్వవ్యాపారము నిర్వహించుచుండ దానికై యొక క్రొత్తవ్యాపారమును గల్పించుట

యనవసరము. అభినవగుప్తుఁ డీవ్యాపారము విభావాదులదే యని చెప్పెను. తా ఏవ పరిహృతవిశేషా రసహేతవః అని భరతముని చెప్పిన వాక్యముకూడ నీవిషయమునసే బోధించు చున్నది. విశ్వనాథుఁడు విభావాదులకు సాధరణీకృతి యను పేరుగల యొక వ్యాపార మున్న దని స్పష్టముగాఁ జెప్పియుండెను.

లోచనకారుఁడు చెప్పిన దానిని బట్టి భట్టనాయకుఁడు కూడఁ గావ్యమునకు రసమే యాత్మ యనియు నది వ్యంగ్యముగా నుండుననియు విశ్వసించినట్లు తెలియుచున్నది. “నచ కావ్యవ్యాపారైకగోచరో రసధ్వని రితి. సచధ్వని రేవేతి. సఏవ ముఖ్యతయాత్మేతి’ కాని యాతఁడు రసాస్వాదము వర్ణింప నలవికాని దనియుఁ గావ్యమున కాత్మభూతమైనది రసధ్వని యొక్కటే కాని వస్త్వలంకారధ్వనులు కావనియు నభిప్రాయపడియుండెను. ధ్వని మతమునకును నాతని యభిప్రాయమునకును గలభేద మింతే.

భట్టనాయకుఁడు రసము సామాజికనిష్ఠమని యే చెప్పెనుగాని దానికి బీజములు స్వల్పముగానైన సామాజికులం దుండునని యంగీకరింపలేదు. అభినవగుప్తుని మతమున రస మభివ్యక్తము సహృదయుల హృదయములందు రత్యాదులు వాసనారూపమున నడఁగి యుండుననియు నవి విభావానుభావాదికములచే సముల్లాసితములై రసములుగాఁ బరిణమించుననియు నాతని వాదము. ఈతని మతమున నీవాసన లేనిచో రసాస్వాదము కలుగదు. అందుచేతనే వైయాకరణులకును మీమాంసకులకును రసాస్వాదము కలుగదని ధ్వనికారుఁడు చెప్పియుండెను. వాసనారహితులైన సామాజికులకు రసాస్వాదనము మృగ్యమనియు, నట్టివారు రంగాంతఃస్థితకాష్ఠకుడ్యాశ్మసన్నిభు లనియు ధర్మదత్తుఁడు వివరించి యుండెను. వ్యంజనాశక్తి ప్రభావముచే రస

---

1. వ్యాపారోఽస్తి విభావాదేర్నామ్నా సాధారణీకృతిః.

మభివ్యక్త మగుననియు రసాస్వాదమును వివరించి వర్ణింపవచ్చుననియు నభినవగుప్తుఁడు నుడివియుండెను. ఆతఁడు భట్టనాయకుని భావకత్వ వ్యాపారమును బూర్తిగా నుజ్జగించెను. రసభోగమని చెప్పక యాతఁడు రసప్రతీతియనియు రసచర్వణ మనియు నుడువుచుండును. ఈతనివాదము ననుసరించి సహృదయుల హృదయములందు వాసనారూపముననున్న స్థాయిభావములనే విభావాదులు వ్యక్తము చేయుననియు నావ్యక్తము లైన స్థాయిభావములే రసము లనియు స్పష్ట మగుచున్నది. అందు చేతనే దీని కభివ్యక్తి వాదమని పేరు వచ్చినది. అభివ్యక్తి యనఁగా నున్నదానిని వ్యక్తము చేయుట. భట్టనాయకుని మతమున నీ వాస నాప్రసక్తియే లేదు. భుక్త్యభివ్యక్తివాదములందలి ముఖ్యభేదములలో నిదియొకటి.

ఈవిధముగా రసము సామాజికనిష్ఠమని తేలినది. సామాజి కుఁడు విభావాదుల ననుసంధించుకొని చర్వణము చేయు చున్నంత కాలమును రసానందము ననుభవించుచునే యుండును ఈచర్వణ మెప్పుడు ముగియునో రసాస్వాదనము కూడ నప్పుడే ముగియును. కేవలానందమైన బ్రహ్మానందము శాశ్వతమైనది. విభావాదికారణ మైన రసానందము తాత్కాలికమైనది. అందుచేతనే దీనిని బ్రహ్మానంద సహోదరమని చెప్పుదురు.

అభినవగుప్తుని మతమున భరతుని సూత్రము నందలి సంయో గపదమునకు వ్యంగ్యవ్యంజకభావ మర్థము. నిష్పత్తి యనఁగా నభివ్యక్తి. రత్యాదులగు స్థాయిభావములు వ్యంజకములగు విభావానుభావాది భావములచే వ్యంగ్యములై రసము లగును.

భరతుఁడు ముఖ్యముగా దృశ్యకావ్యములను మనసున నుంచు కొని రససూత్రమును వివరించెను. లోల్లటాదులును నాదృష్టితోనే దానికి వ్యాఖ్యానము కావించిరి. ధ్వనికారుఁడైన యానందవర్ధనుఁడు రససిద్ధాంతమును శ్రవ్యకావ్యముల సందర్భమునఁ గూడ సమన్వయిం

చెను. దృశ్యకావ్యములందు నటులమూలమున విభావాదులు ప్రత్యక్షమగుచుండును గాన సామాజికులు నాయకాభేదమును బొంది యానందము ననుభవింతురు. శ్రవ్యకావ్యములలో నాయకాదులు ప్రత్యక్షము కారు కావున సామాజిక స్థానీయులైన పాఠకులు నాయకాభేదము నొంది రసానందము నెట్లనుభవింతురని సందేహము కలుగ వచ్చును. వాక్యపదీయకారుఁడైన భర్తృహరి "పాఠకులు శబ్దోపహితరూపములు గల్గి బుద్ధివిషయత్వము నొందిన కంసాదులను బ్రత్యక్షము లైన వారినివలె సాధనములుగా గ్రహింతు" రని తెల్పి యాసందేహమును నివారించినాఁడు. అనఁగా శ్రవ్యకావ్యములందుఁ గవులు వాడు శబ్దములచేతను జేయు వర్ణనాదులచేతను నాయకాదులు రూపమును బొంది, పాఠకుల హృదయములు చొచ్చి, ప్రత్యక్షముగా గోచరింతురు. వారు రంగమునఁ జర్మచక్షువులచేఁ జూచు నాయకాదులనే శ్రవ్యకావ్యమును విను సందర్భమున హృదయరంగమున మనోనేత్రముచేఁ దిలకించి, తదభేదమునొంది రసానందము ననుభవింతురు.

---

1. శబ్దోపహితరూపాంస్తాన్ బుద్ధేర్విషయతాం గతాన్
ప్రత్యక్షానివ కంసాదీన్ సాధనత్వేన మన్యతే.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

—— 0 ——

శ్రీ పిఠాపురము మహారాజా వారి ధనసహాయముచే రచియింపఁబడుచున్న పెద్దనిఘంటువులోని రాయల్ సైజు 1000 పుటలుగల ప్రథమ సంపుటమును, 955 పుటలుగల రెండవసంపుటమును, 990 పుటలుగల మూఁడవసంపుటమును, 950 పుటలుగల చతుర్థసంపుటమును, ముద్రితములై విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్నవి. ఇందు ప్రథమసంపుటమున అకారము మొదలు, ఔకారము వఱకునుగల యచ్చులాదియందుఁగల సంస్కృతాంధ్రశబ్దములన్నియుఁగలవు. రెండవసంపుటమున 'క' మొదలు 'జ' వఱకుఁగల శబ్దములును, తృతీయసంపుటమున 'చ' మొదలు 'తృ' వఱకుఁగల శబ్దములును, చతుర్థసంపుటమున 'తె' మొదలు 'న' వఱకుఁగల శబ్దములును గలవు. ఇదివఱకున్న నిఘంటువు లన్నిటికంటె నిది సర్వవిధముల నుత్తమమైనది. ఈ పుస్తకమును రచియించుటకు ముద్రించుటకు విశేషద్రవ్యము పట్టినను ధనవంతులకేగాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ లభ్యముగా నుండవలయు ననుతలంపుతో నీ క్రింది వెల నిర్ణయింపఁబడినది.

కాలికో బైండింగు ఒక్కొక్క వాల్యూము రూ 6 లు

———

విజ్ఞానశాస్త్రపు సరిహద్దులు.

డాక్టరు. యస్. భగవంతంగారు.

ప్రపంచమునందు మనకు గోచరించు ప్రకృతి బహుముఖములుగ విస్తరించి యున్నది. ఒకవైపున మహాత్సృష్టిసర్గమునకుఁ జెందిన సూర్యమండలములు, నక్షత్రములు, తేజోమేఘములు మనల నెదిరించుచున్నవి. మఱియొకవైపున సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములైన అణువులు, పరమాణువులు, వీనిస్వరూపగుణధర్మములు మన సాధనకు లోఁబడక తప్పించుకొనుచున్నవి. ఇట్లు బహుముఖప్రదర్శనము అనాదిగాను అనంతముగాను మనయెదుట ప్రదర్శించుచున్న ప్రకృతియొక్క రహస్యములను, ముఖ్యముగా ప్రత్యక్షముగాఁ గనిపించుచున్న సృష్టిలోని నిత్యవికారమును, అట్టి పరిణామములలోని కార్యకారణపరంపరలను విచారించి వానిలోనున్న సత్యము నన్వేషించుటయే విజ్ఞానమనఁబడినది. విజ్ఞానమనెడి పదమున కర్థము పాశ్చాత్యపరిభాషలోఁగాని మనదేశపరిభాషలోగాని కొంచె మించుమించుగా నిదేయని చెప్పవచ్చు. ఈసత్యాన్వేషణ, సృష్టికి సంబంధించినది కనుక సృష్టివలెనే అనంతమైనది కనుక విజ్ఞానము జీవనదివలె నిరంతరము పాఱుచున్నది. విశ్వవిజ్ఞానమునకుఁగాని, అట్టి విజ్ఞానసాధనకుఁగాని, ఆద్యంతములున్నట్లు కనఁబడదు. సృష్టిలో మానవుఁడు ఒక ప్రత్యేక వస్తువుగా జన్మించినాఁడు. సృష్టిలోని యితర జీవులకులేని యొకప్రత్యేకత మనుష్యునిలోనున్నది. అది యేమనఁగా, తనచుట్టునున్న ప్రకృతిని గొంతవఱకు నర్థము చేసికొని ప్రకృతిలో నుండి ఉద్భవించు శక్తిని తనకొఱకును తనతోపాటు జీవించియున్న యితరజీవుల యుపయోగమునకును వినియోగపఱచుకొనుటకుఁ దగిన బుద్ధికుశలతయే. అట్టిప్రయత్నములలో మానవుఁడు వివిధములైన ప్రయోగములను వివిధములైన పద్ధతులను, దృక్పథములను అనేక కాలములయందు, అనాదిగా భిన్నభిన్నసిద్ధాంతముల సాహాయ్యముచే నుపయోగించినట్లు కనఁబడును. ఉదాహరణ

మునకు తత్త్వవిచారము, తార్కికపరిభాష, యిత్యాదు లొకవైపున చెప్పవచ్చును. ఈపద్ధతిలో ముఖ్యదృక్పథము ఊహావాదము, తార్కికచర్చయును. మఱియొకవైపున విజ్ఞానశాస్త్రములను జెప్ప వచ్చును. పదార్థవిజ్ఞానము, రసాయనశాస్త్రము, ఖగోళ శాస్త్రము మొదలైనవి యుదాహరణములు. వీనిలో స్వల్పప్రత్యేకత ఒక్కొక్క దానిలో నున్నను మొత్తము మీఁద నీశాస్త్రములలోని దృక్పథము ముఖ్యముగా మనకు అనఁగా మానవశరీరములోని సర్వేంద్రియములకే గాక యితరమానవకల్పిత పరికరసహాయములతో కూడినప్పుడుగూడ నింద్రియములకు గోచరమగు సృష్టిలోని ప్రదర్శనవిశేషము లన్నిటిని క్రోడీకరించి వాని భావమును సాధించుటయే యగును. కొంచె మించు మించుగా రెండులక్ష్యములు నొక్కటే. పద్ధతులు వేఱు. పరిభాష వేఱు. ఎన్నిమార్గము లవలంబించినను, ఎన్నిశాస్త్రము లుపయోగించి నను, ఏయేపరికరములు సృష్టించినను, ఎట్టి వాదములలోఁ బొల్గొన్నను జివరకు ప్రకృతి పరిణామరహస్య మెఱుఁగుటయే పరమావధి యని చెప్పవలసివచ్చును. పరమావధిని జేరుకొనుటలో శతాబ్దములుగా మానవుఁడు శ్లాఘనీయమైన కృషి నెంతో జరిపినట్లు కనఁబడును; గాని, అట్టి ప్రయత్నములలో తాను జెందిన వైఫల్యముల, నిప్పటికిని తన వంతుచిక్కని విషయములను ప్రకృతిలోఁ దాను క్రోడీకరింపలేని కార్యముల నొకసారి సింహావలోకనము చేసినచో; వాని ముందర తనకుఁ దెలిసిన విషయములు, తాను గ్రహించిన సూత్రములు, క్రోడీకరించిన సిద్ధాంతములు,చాల స్వల్పముగాను సంకుచితముగాను, కనబడఁ గలవు. సంపాదించిన విజ్ఞానము ముందర, తాను కూడఁబెట్టిన యజ్ఞానము తాను సాధింపలేకపోయిన రహస్యములు మహాసముద్రములవలెఁ గనుపించును. అందు కొన్ని అభేద్యములుగాను,అనంతములుగాఁగూడ స్ఫురించును.

ప్రస్తుతము విజ్ఞానముయొక్క పరిస్థితి యిదియని నిరూపించుటకు నేశాస్త్రము నైన నెత్తుకొని నేను సాధారణ ప్రశ్నలు కొన్ని ఉదాహరణములుగాఁ జూపఁగలను. మనము ఎందువలన నవ్వెదము? నవ్వుటమెట్లు కలుగును? ఏడుపు ఎందుకు వచ్చును? వచ్చు ముందర

శరీరములో జరిగెడిమార్పులు ఏమి? ఇవి సాధారణ ప్రశ్నలు. ఈప్రశ్నలకు జవాబులు ప్రయోగమానసిక శాస్త్రములో దొరకఁగలవు. కాని యాజవాబులను నేనిప్పుడు మీకు విశదపఱచిన యెడల వానిని విని మీలోఁ గొందఱు ఇంత అజ్ఞానమా అని నవ్వుదురు. కొందఱు ఇంత స్వల్పవిషయమున కింత అర్థముకాని పరిభాషయా అని ఏడ్వనుగూడ నచ్చును.

ఇదే విధముగా నితర శాస్త్రములకు సంబంధించిన ప్రశ్నల నేకముల నుదహరించవచ్చును. మనుష్యుల తలవెంట్రుక లెందుకు చిన్న వయస్సులోనే నెరసిపోవుచున్నవి? వెంట్రుక లన్నియు రాలిపోయి తలలు బోడియగుటకుఁ గారణమేమి? ఈరెంటికిని సరియైన జబాబుగాని, ఆయావ్యాధులకు తగు చికిత్సలు కాని కనుఁగొనఁగలిగిన యెడల ఆవ్యక్తి అధికధనసంపాదన చేయఁగలఁ డన్నమాట అందఱకును దెలిసిన విషయమే. కాని చేయలేముకదా. ఈసృష్టిలో నిత్యానిత్య వస్తువుల మధ్య భేదమేమి; జీవకోటికి మృత్యువు తప్పదా? అణుశాస్త్ర రహస్యములు కనుఁగొనఁ గలము గాని యాప్రశ్నకు జబాబు చెప్పలేము. స్త్రీ పురుష భేదమునకుఁ గారణమేమి. ఎట్టి మార్పులు ప్రయోగశాస్త్రరీత్యా కలుగఁజేసిన యెడల సృష్టిలో స్త్రీత్వమును కాని పురుషత్వమునుకాని మార్చఁగలము. ఇవి క్లిష్టమైన సమస్యలు. అంత క్లిష్టమైన సమస్యల నుదాహరించి కొంతవఱకు విజ్ఞానము యొక్క దుర్బలతను నిరూపించితినే గాని యీసమస్యలన్నియుఁ గూడ విజ్ఞానముయొక్క పరమావధి అనగా సృష్టిలోను, ప్రకృతిలోను ఉన్నమూలసూత్రములు, వాని ననుసరించికొని యున్న సత్యాన్వేషణలోనివే. ఈప్రశ్న పరంపరలకు జబాబులు సమకూర్చు ప్రయత్నము లెప్పుడు జరుగుచునే యున్నవి. కొన్నింటికి ఏదోవిధమైన జబాబు దొరుకుచునే యున్నది. అట్టి విజ్ఞానాభివృద్ధి యీనాఁటిగాథ కాదు. అనేక శతాబ్దములుగా జరుగుచున్నది. ఇంకను అనంతముగా జరుగనున్నది. తత్ఫలితముగా ననేక విచిత్రసంఘటనలు సామాన్య విషయములుగా తేటపడుచున్నవి. ఒకప్పుడు ఏడురంగుల యింద్ర

ధనుస్సు అనగా Rainbow నుచూచి అది మానవాతీతమైన దృశ్యమని భావించెడివారము. ఈరోజున దానికి గారణము సులభముగా నర్థము చేసికొని కొన్ని ప్రయోగముల నుపయోగించి అట్టిధనస్సునే కృత్రిమసృష్టి చేయవచ్చును గదా. ఒకప్పుడు తేనెటీగ అంత తెలివిగా తేనె యెక్కడనున్నదో కనుగొని అజ్ఞానము నితర తేనెటీగల కందఁ జేసి విచిత్రముగా నతిత్వరితముగా నాతేనె యంతయు నెట్లు తుట్టెలోనికిఁ జేర్చుచున్నదో తెలియక వైజ్ఞానికులు బాధపడిరి. ఇప్పుడు తమకృషిచే దీనిని సాధింపఁగలిగిరి. ఇవియే కాదు. ఇటువంటి వనేకవిషయములను తెలిసికొనఁగలిగిరి. ఈ వివిధశాస్త్రాన్వేషణములలో అనేకప్రయోగములను సృష్టించి వానిని తమసౌకర్యముల కుపయోగించుకొనుచున్నారు మానవులు.

కాని యీశాస్త్రజ్ఞులను కొంత ఘక్కిమార్చి కొన్ని ప్రశ్నలు అడిగిచూచిన యెడల కొంత రసాభాసమై జవాబులు దొరకవు. దొరికినను ఆపరిభాష అడిగెడివాని ఊహాలతో సమన్వయము కాదు. అందుకొన్ని యుదాహరణము లేమనఁగా మానవుని చుట్టు ప్రపంచ మంతయు నావరించియున్న యీసృష్టియొక్క అర్థమేమి? ఈనాటక మంతయు నెందుకు జరుగుచున్నది? ఒకవ్యక్తి మరణించిన తరువాత నేవిధమైన పునఃసృష్టి యున్నదా? ఈప్రశ్నలే కాదు. ఇట్టివి యింకను జాల అడుగవచ్చు. కేవల విజ్ఞానశాస్త్రఫలితముగా నీప్రశ్నలకు జవాబులు దొరకు నవకాశము కనఁబడదు. అట్టి వైఫల్యమునకుఁ గారణములు కొంత విచారింపవలెను. ఆధునికవిజ్ఞానపద్ధతులలోనే అవి యిమిడియున్నవి. ఆధునికవిజ్ఞానము, ముఖ్యముగా ప్రయోగ ప్రమాణసిద్ధము. వైజ్ఞానికులు ప్రయోగేతరప్రమాణము లందంతగా విశ్వాస ముంచరు. ప్రతిసిద్ధాంతమును ప్రయోగించి చూచి తమ హేతు వాదములతో బంధింపఁబడిన ప్రాకారములో నిముడకపోయిన యెడల దానిని నిరాకరించెదరు. అనఁగా వైజ్ఞానికుఁడు ఊహాప్రపంచములో మేడలు కట్టుటకు వీలులేదు. తనకు వ్యక్తమగు విషయములను సత్యమని నమ్మవలెను. అనిత్యమని, మాయయని త్రోసివేయుటకు

వీలు లేదు. ఈనిబంధనలతోఁ గూడుకొన్న శిక్షణ వైజ్ఞానికునకు ఆయువుపట్టు. జగదుత్పత్తికి మూలకారణ మేమి అను మహత్తరమైన ప్రశ్నను సాధించినప్పుడైనను, సూర్యాస్తమయకాలమందు సూర్యుఁడెఱ్ఱనిరంగు ధరించుటకు కారణమేమి అను స్వల్పవిషయమును సాధించినప్పుడైనను, వైజ్ఞానికుఁడు తన శాస్త్రములకు పునాదులైన కట్టునిట్టములకు, పద్ధతులకు లోఁబడియే తనబుద్ధికుశలత వలన విజ్ఞానసౌధమును నిర్మించవలెను. అట్టి కట్టుదిట్టము లెప్పుడంగీకరింపఁబడ్డవో, వెంటనే కొన్ని విధములైన ప్రశ్నలు విజ్ఞానశాస్త్రములకు లొంగఁజాలవని విశదము కాఁగలదు.

నానావిధములుగ విస్తరించియున్న యీజగత్తులో, అనఁగా ఒకవైపున మహత్తరమైన జ్యోతిర్లోకములోని గ్రహసంపుటులు వాని కూటమి వలన ఉద్భవించిన యితర ప్రపంచకములలో నుండిగాని; మఱియొక వైపున సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములైన అణులోకములలో నుండిగాని, ఏవిషయము నైనను ఉదాహరణమునకు దీసికొని, ఆవిషయమును విమర్శించిన యెడల రెండువిధములైన ప్రశ్నలు ఏర్పడఁగలవు. ఒకటి ఆవిషయ మెందులకు సంఘటించినది. రెండు అది ఎట్లు సంఘటించినది. ప్రత్యేకించి చెప్పినయెడల ప్రతిదినము నిర్విఘ్నముగా సూర్యోదయ మెందుల కగుచున్నది అన్నది యొక్క-ప్రశ్న. దీనికి ప్రత్యుత్తరము విజ్ఞానశాస్త్రి మీయలేదు. ఆసూర్యోదయమే యిన్ని నిమిషములకు ఎటు వైపున నెట్లవుచున్నది అన్నది యింకొకప్రశ్న. దీనికి చక్కని ప్రత్యుత్తరము ఖగోళశాస్త్రములో దొరకును. ప్రకృతిలో సృష్టి యెందుకు జరుగుచున్నది. ఏవ్యక్తియొక్క ఆనందము కొఱకు ఏవ్యక్తియొక్క కోరిక మీద జరుగుచున్నది. అట్టి ప్రశ్న విజ్ఞానశాస్త్రపు సరిహద్దులలోనిది కాదు. విజ్ఞాన శాస్త్రములో తన అభివృద్ధికి మూలసూత్రములుగా నేర్పఱచుకొన్న నిబంధనల ఆవరణలో నున్నంతకాల మట్టిప్రశ్నలను శోధింపలేదు. కాని సృష్టి యేవిధముగా జరుగుచున్నది. పద్ధతులేమి. సూత్రములేమి అను ప్రశ్న

విజ్ఞానశాస్త్రపు సరిహద్దులు

వివిధశాస్త్రములలోనుండి కొంతవరకు సంతృప్తికరమైన [illegible]ములు దొరకఁగలవు. అనఁగా విజ్ఞానములోని వివిధ శాస్త్రములు [illegible]లకు జగత్సృష్టిని, అందుగోచరమగు చిత్రవిచిత్రములను మన [illegible]వసిద్ధమగు ప్రమాణములుగా తీసికొని అవిఎందులకెవిశాలమైన [illegible]ఘటనములో నిమిడినవో ప్రశ్నించక, అవి పొందు పరిణామ [illegible]కారణముల ఫలితములో అవిమట్టుకే విచారించి, క్రోడీకరించి [illegible]న్ని ముఖ్యసూత్రములను నియమించి విజ్ఞాన సర్వస్వమును [illegible]కూర్చు చున్నవి ఈనిబంధనల ననుసరించి పదార్థమునకును, శక్తికిని [illegible]ల అన్యోన్యాశ్రయము విమర్శించెడిది పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము. అట్లే ఖగోళనిర్మాణపరివర్తనపద్ధతులను సాధించెడిది ఖగోళ శాస్త్రము. ఇంకను భూశాస్త్రము, ఖనిజశాస్త్రము, ఎన్నియో శాస్త్రములు గలవు. కాని వానికి పునాదియైన సూత్రములు, నిబంధ[illegible]ను పైనఁజెప్పినట్లు కొన్నిరకములైన ప్రశ్నలకే ప్రత్యుత్తరములు [illegible]కూర్చుటకు ప్రయత్నించగలవు కాని, ఆశాస్త్రము లేర్పఱచిన [illegible]బంధనల కతీతమైన ప్రశ్నలను పరిశోధింపలేవు. మానవుని మనస్సు [illegible]విధముల పనినెట్లుచేయునో, పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రములోని సూత్రములతో నిరూపింపలేము గదా. అట్లే ప్రకృతిలోని చిత్రము [illegible]ందుకు ప్రదర్శితము లగుచున్నవో, వాని యొక్క ప్రయోగ పద్ధతు[illegible] విమర్శింపఁ గలిగిన శాస్త్రసహాయములచే అర్థము చేసికొనలేము. [illegible] శాస్త్రముల కవి అందరానివి.

[Radio Talk Broadcast from Hyderabad on 9—9—1952 at 8—15 p. m.]

కళాసమీక్ష

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి

సుఖసాధానసంభార మభిక్రాంతేన త్యజ్యతే
జగచ్చిత్రం సమాస్వాద్య కళాస్వాద్యాయ కల్పతే।

ఈశ్లోకము హృద్యము నయిన కల్పనలతో నిండిన దివ్య— “కళ” అనినం జాల దూరము వఱకు కళాస్వాదనము పోవునట్లు నిర్ణయించబడియున్నది

ప్రపంచములో అందమయిన వస్తువులు చూచి, సొంపైన ధ్వనులు విని, ప్రతివాడును అది యెంతకళగా నున్నది ఎంత అందముగా నున్నది యని యనును. కళాస్వాదనమును “అందముగా నున్నది” అను మాటలతోనే తెలియజేయుచున్నాడు. అయినను ‘అందము, కళ’ ఒకటి కావు. అందముగా ఉన్నదనుటకు నేర్పరితనముండవలెనని తెలియ నగును. కనుక అందమును ఇచ్చునది, అందమును చెప్పునది కళాస్వాదన మనవచ్చును, లక్షణము మనము అంతగా విప్పి తెలుసుకొనవచ్చును.

ముందుగ అందము వస్తుగతమా? భావుకునియందున్నదా? చూపఱుల బుద్ధియందా? అనునది పెద్దచర్చనీయాంశము. కొందఱకు లోకములో నున్న ప్రతివస్తువు అసహ్యముగా గనబడును. వీతరాగులకంటెను వీరు మహానుభావులు.

నాత్రాతీవ తు కర్తవ్యం దోషదృష్టిపరం మనః
దోషా హ్యవిద్యమానోఽపి తచ్చిత్తానాం ప్రకాశతే।

అట్టి పుణ్యభాగులమాట వదలి, ఒక్కొక్కనికి ఒక్కొక్క వస్తువు అందముగా గన్పట్టును. అది వానికి వ్యక్తిగతానుభవమగును.

కావ్యం సుధా రసజ్ఞానాం కామినాం కామినీ సుధా
ధనం సుధా సలోభానాం శాంతిః సన్న్యాసినాం సుధా.

వేద మిష్టమయిన వానికి గానము రోదన మనిపించును. చిత్రకారునకు చిత్రకళ నచ్చినట్లు మఱియొకటి రుచింపదు.

పరివ్రాట్కాముకశునాం ఏకస్యామేవ యోషితి
కుణపః కామినీ భక్ష్యం ఇతి తిస్రో వికల్పనాః

వస్తువు ఒకటే అయినను వారి రుచినిఁ బట్టి మఱియొక రీతిగఁ గనబడును. ఇష్టము లేనిది వికృతిగఁ గాదు నీచముగాఁ గన్పడును. "భిన్నరుచిర్హి లోకః". ఇంతకు వస్తుగతము కాదనినప్పుడు భావుకుని మనస్సు అందము తెచ్చునని యనవలయును. అప్పుడు అన్నిటికిఁ గళ ఉన్నదని తెలిసి వచ్చును. అటుల అనుట మంచిది కాదు. అనరు కూడ. ఏకొందఱికే నీయిష్టము లేకపోయినను సమాజమునకెల్ల రుచించినదని పరీక్షించుకొని ఆవస్తువు సమాజములో మెప్పు వడసిన దానికిఁ గళాముద్ర వేయవచ్చును.

వస్తువు లొకే మాదిరిగా నున్నను అందము కొన్నిటికే యుండును. కన్నులు, ముక్కు, చెవి, నోరు, కరచరణాద్యవయవములు స్త్రీ లందఱకు లెక్కకుండినను "ఈమె అందముగా నున్నది" అని కొందఱినే ఒప్పుకొందుము. అటులనే వస్తునిర్మితికి సామగ్రి ఒక్కటయినను, సృష్టింపఁబడు ఒక్కవస్తువే అందముగా నుండును. అన్నియు నుండవు. అందఱు చేసినవస్తువులు నందముగా నుండవు. ఒక్కఁడు చేసినదియే అందగించును. చీరల నందఱు నూలితోనే నేయుదురు. చీరల కందఱు నంచు నుంతురు. ఒకొక్కఁడు నేసిన దానికే అందము వచ్చును. అందఱకు నందముగా నేయుట యలవడదు. చీరలకు నూలు ఒక్కటయినను, అంచువల్ల అంచునకేకాక చీరకంతకు నందము వచ్చినట్లు అలంకారాదు లుండినను

ఒకొక్క ఆడుదానికే అందముండునట్లు కొన్నివస్తువులే అందముగా నుండును. ఆ అందమును తెల్పునదే "కళ" అనఁగా—

ప్రతీయమానం పునరన్యదేవ వస్త్వస్తి వాణీషు మహాకవీనాం
యత్తత్ప్రసిద్ధావయవాతిరిక్తం విభాతి లావణ్యమివాంగనాసు.

అది కావ్యములో వ్యంగ్యార్థము నంటిరి.

కళ ఒక స్త్రీ వంటిది. పురుషుఁడు స్త్రీకి నాగసు తీసికొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించునట్లు, కళకు, కళాకారుఁడు వస్తువులకు నాగసు తీసికొనివచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించుట కళాకారుని కర్తవ్యము. అందఱు కళాకారులు తమ కళాసృష్టిలో నిమగ్నులయి, ఏకాంతముగా నాలోచించి భావనతో సేకరించి, వివిధ సామాగ్రిఁ గూర్పుటకుఁ బ్రయత్నింతురు, చింపుదురు. కళ కుదుర్పఁదగు సామగ్రులను ధ్యానింతురు. పరిశీలింతురు, రూపొందింతురు. తమ కళలో తాము నిమగ్నులయి ఆనందింతురు బాగున్నదనుకొని తృప్తిఁ జెందుదురు అంతవఱకే కళాకారుని కర్తవ్యము.

కళ మానసిక సృష్టి కుమ్మరి కుండలకుఁ గ్రొత్తరూపు తీసికొని వచ్చినను, కవి కావ్యరచనలోఁ గ్రొత్త పోకడలు తీసికొని వచ్చినను, చీరలు కంచువేయుటకు ముద్రలు చెక్కినను, మనస్సులో ముందు భావించికాని బయటి కభివ్యక్తి చేయఁజాలఁడు. తన మనోభావములను మానసిక రూపములను పైకి వెలువఱచుటకు వస్తువులనియు, రంగులనియు, శబ్దములనియు, స్వరములనియు, ఏవేవియో తీసికొని కళను రూపొందించుటకయి ప్రయత్నించును. తనకు సామగ్రి లోటయినను, పూర్ణముగ వ్యక్తీకరింపఁ జాలఁడు. (భావనాబలము లోటయిన నేమియు వ్యక్తపఱుపఁ జాలఁడు. కాని ఒకరికి క్రొత్తదనమును దీసికొని వచ్చును కొందఱు వారిదృష్టిలో బాగున్నదని మెత్తురు. కొందఱు

మెచ్చను. వెక్కిరింతును. వెక్కిరించినను బాధ చెందక నాయిష్టము నాకు నచ్చినది. మీకు భావుకత్వము లేదు. నాకళ యింతియె అను వాఁడు కళాకారుఁడే కాని "కళ కళకొఱకే" అను వాఁడగును.

కళోత్పత్తికి మనస్సు కారణమయినట్లుగ కళ మనస్సు లోనికిఁ జొచ్చుకొనపోవుట యవసరము. కళ మనస్సులో వెలువడి, రూపొంది అభివ్యక్తమయి బాహ్యేంద్రియములద్వారా మనుష్యు నాకర్షించి, ఇంద్రియానుభూతి కల్పించి తద్ద్వారా భావుకుని మనస్సులోఁ బ్రవేశించి మనోరంగములోఁ జాలకాలము వర్తింపఁగలిగిన నప్పుడది సరియైన కళ కాఁగలదు.

పెద్దపెద్ద పట్టణములలో రేడియోలు, గ్రాంఫోనులు, ఆకాశవాణులు నిరంతరము ప్రతిధ్వనింపఁబడి అంతోపక్రమణాలవంటి రాగాలు పుట్టుచున్నను, సినిమాలలో భక్తిమార్గము ప్రేరేపఁబడుచున్నను, నాటకములును విలువలేనివై మనుచరిత్ర వెలువడి దానిపిమ్మట ననేక ప్రబంధములు తత్సమములు ఇంచుమించు నందలకొలఁది చరిత్రలు వెలువడినను వానినైపుణ్యకైవ సూచితములు గాంధీ శిలావిగ్రహమొకటి అందముగ నిర్మించి మొదట వెలువడ నిప్పుడు ప్రతిగ్రామములో తద్రూపము కొంచెమైనను లేని నేలకొలఁది విగ్రహములు వెలువడి అనుగమనకు నున్నను వానిపైకి దృష్టిని సారించవలెను, కళ ఆకర్షకము కాకపోవుట చేతనుండక కోత్తపల్పించు నటనచో కళ తన ఉత్పత్తిలో, నిలకడలో, ఉపయోగములో ఉండవలసిన స్థితిలో నున్నప్పుడే చిరకాలము స్థాయిగ నుండఁగలదు. ఇంతకు కళ మానసిక పరివర్తనము చేయఁగలుగ వలయును.

కళకు క్రొత్తమార్గములు, క్రొత్తపడకలు, క్రొత్తవస్తువులు దిగుమతి అయివచ్చిన యీదినములలో, కనువేడుకలు, వినువేడుకలు, ఎదవేడుకలు అగునట్లు కళలు వెలువడుచున్నవి. అనఁగా నింద్రి

సాంకేతికములగునట్లు అభివ్యక్తి మగుచున్నవి. కాని యివి ఇంద్రియములకెంతి ఆకర్షకములగుచున్ననో బాహ్యముగ నంతగా మనుజుని పై తమ యధికారమును జూపుచు చపలునిగా నొనరించుచున్నవి. మనుజుని మీఁద నధికారము చేయుటకు గాక వానికి శాశ్వత స్థిరభావము నిచ్చుట మంచిదియగు. వానివలన నతని యనుభూతి ఆనందము స్థిరముగ నుండఁగలదు. ఇంద్రియములు తమ యనుభూతిని మనస్సునకుఁ బంపును. "ఆత్మా మనసా సంయుజ్యతే, మన ఇంద్రియేణ, ఇంద్రియమర్థేన తతః ప్రత్యక్షం" అని మనశ్శాస్త్రవేత్తలు చెప్పుదురు. బాహ్య జగత్తు అనుభూతి ఆనందము నిచ్చును. మనస్సుతోఁ బని చేయును. అయినను ఈ యానందము "రాజసిక" "తామస" ఆనందములలోఁ జేరి యుండుచున్నది. అందువలననే యివి మానుజుని చపలునిగా నొనరించుచున్నవి. వానికి దలమొత్తించి జీవితములో దిగద్రొక్కబడి తె నీతి కల్పించుచున్నవి. ఈ రాజసానందము నిగ్రహించుటకును, యీ శాశ్వతానందము ననుభవించుటకును యుక్తి కళాకారుని లక్ష్యము, కళ ప్రయోజనము అయియున్నది.

మనకందఱకు కళకుఁ బ్రేరణనిచ్చి సౌందర్యోపాసనము లేదు — ప్రకృతికి — పర్వతములు, నదులు, సముద్రములు, చెట్లు, చేలు, మేఘములు, ఆకాశము, ఇంద్రధనుస్సు, పచ్చికబయళ్లు, పూవులు, రేయుంబవళ్లు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, చీకటి, వెన్నెల, వెలుతురు, నీడ, పశువులు, పక్షులు, సరీసృపములు, ప్రాణులు —కళాసంపద స్వాభావికమయినట్లు, ఉన్నది యున్నట్లుగాఁ జిత్రించి, ఉన్నది యున్నట్లుగా వర్ణించి నకలుగాఁ దయారుచేయుటయే కళాసృష్టికి మిక్కిలి పరాకాష్ఠ అందము నొసఁగెడు (ప్రకృతి చిత్రి) మెంతవఱకు నవసరమా. ప కళలోఁ బ్రకృతి చిత్రణవసరమా కాదా యను ఘట్టము

...గాఁ (తెలుపుమను) కాని యేది చంద్రరేఖావిలాపప్రబంధమువలె నుండును. అట్టి కళను ఒక్కఁడే ఏకాంతముగాఁ జూచుకొని యానందింప గలఁడు, అనుభవింపఁ గలఁడు. పక్షదృశ్యముల సిద్ధము పురుషులు కలిసి చూంచుతేను. అట్టివాని తమకు సమాజమునకు సంబంధము వదలుకొనఁ గలుగు నవస్థలు కావలెను.

కళ సమాజమునకుఁ జెందినదికాని ఒక్కనికిఁ జెందినదికాదు. సమాజమే కళాకారుని పరీక్షించి నేఁటికిది ఉన్నతస్థితికిఁ దీసికొనివచ్చెను. సమాజము కళాకారునకు స్థానమిచ్చెను. అది యిచ్చినట్టి స్థానమును మునుపటి చిత్రములోనే నిర్భయముగాఁ జేసికొని తన్నెల్లప్పుడును స్వాధీనంపఁ జేసికొనఁగలిగినవాఁడే నాఁటి సుశ్రమకళాకారుఁడు కాఁగలఁడు. ఏ కళాకారునికృతియును స్వసామ్యకళాకారుఁడు కాఁజాలఁడనియును, తనసృష్టి "నభూతో న భవిష్యతి" అనునంతమకొనవలయునని యు దీక్ష యుంచవలయును.

ఎర్రప్రెగ్గడ, కాశీనాథు, భవభూతి, దండి, భట్టబాణుఁడు, నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱన, శ్రీనాథుఁడు, మొదలగువారిమాట వదలివేయుదము. వారిదే ఆగ్రాసనము. ఏనాఁడు వ్రాసినారో పెద్దన "ఆనందో బ్రహ్మ యనుచున్న" సూక్తులుగల పద్యములను. తెలుఁగువారి ప్రతిదిక్కు నాలుగు వైపుల నుండి ఆ పద్యములను వినిపించెదను. అనఁగా మనుచరిత్ర పుట్టనివాఁ డుండఁడు. సత్యభామాకోపము "ఏమేమి" యనిరాఁగ అది తగ్గించుటకయి వ్రేముక్క- "జజాలాసన" ఘట్టమునందలి పద్యములు తెలుఁగునాఁట రానివాఁ డుండఁ దనిన పతికయోక్తి గాను, ముద్దులొలుకు పలుకులు కనుక. "సరిసాహిత్యరహస్యము" "తిలికుంజోంపము" "ఆజాబిల్లి" ఈ పద్యములు పుట్టక పోవుట అరుదు. చెవిని బడకపోవుట విచార్యము. భాష మని యేప్పుడి భట్టుమూర్తిగారికి అంత వచనకత్తె చమునని హాయుండను "ఈ

కదజాతి నాటికి పంచే" అన్న తెనాలివారిని జూడనివారుండరు. "కాంచకటిపోశి నోచుకులు, తిమిప్రాంచిగలు" అను పతిశయోక్తులుగల సింగళివారి బంగారుముక్కలకేనను వారుండరు. గాన మనునప్పటికి త్యాగరాజుల మొదిక్కినవారు, "అప్పరాను ధక్కయెంతి" అనుకీర్తన రాసి వారుండరు."

ప్రకళలన్నియు గళాదృష్టిలో నెలుగసినవి. ఉత్తమకళాకారుల చేతిలో సృష్టమైనవి, "అమరావతీ, అజంతా, ఎల్లోరా" గుహాలలో నెలువడిన శిల్పకళ కళలన్నిటిలో నేడు మేటికీర్తులై నెలుగొందుచున్నది. ఈ కళలన్నియు సాంకృతికములు, మానసోల్లాసదాయకములు. శాశ్వతానందదాయకమై యభివ్యక్తమైనవి. ఈరీతి కళలన్నియు నానందము కలిగించును.

ఆనందము కలిగినపుడు, ఆనందము కలిగించునపుడు మనుజుడు తనను తాను మరచిపోవును. ఆనందము కలిగించినదాని నొప్పుకొని యదినా సుఖము నాయిష్టమని యనును. అప్పుడే తన భావములు స్వస్థ రూపమును పొందును. ఇంతకు కళ ఆనందమును గలిగించుచు మనుజుని నొక మార్గమునకు దీసికొని వెలుగుకొని పోవలసియున్నది. ఆనందము కలిగించుట కళల కన్నిటికి సమానమని యనుకొంటిమి.

కళాదర్శనములవలన గలుగు నానందము చిరస్థాయిగా నుండునట్లు కళమీద నాధారపడి యుండును. అట్టి కళలు తామిచ్చు నానందమునుబట్టి రెండువిధములుగనున్నవని యనుకొనవలయును. వృత్తికళలు— లలితకళలు— అని. వృత్తికళలన్నియు "Art for markets sake" "కళ అమ్మకము కొఱకు" అను ధోరణిలో చులాముణి అయిపోవును. వాని కుపదేశకత్వము లేదు గాని, నీతి లేదు గాని, సంబంధబాంధవ్యము లేనిదము అట్టి కళ క్షణకాలములో దయారగును దానికై కళా

కారణమున గాన్పనావశ్యకత యున్నది కాని లలితకళలను సృష్టించు శిల్పికున్నంత జంజాటము తక్కువలేదు. దానికి వచ్చుమెప్పు విద్యార్థుల వినయమువంటిది. ఆర్థికముగ నున్నతి యుండిన నుండవచ్చును. నాల్గు రోజులుమాత్రము వానిని గూర్చి "బళా" అని యుందురు. వారముగోజు లరుగునతరువాత "పోనిమ్ము" అనిన నందురు. అట్టి వృత్తికళానిర్మాతలు నిర్మించుటకు "నేర్పు" అను నిర్వచనము సరిపోవునేమో యనిపించును. ఈనేర్పునకు మానసిక భావనాపరంపర యక్కరలేకయే చేష్టలోను, క్రియలోను నెక్కువ అవసరముచు దీపికొనును. ఈ కళాకారులకు లలితకళాకారుల కున్నంత స్థిరోన్నతి, శాశ్వతకీర్తి, సంపూర్ణతయు, నుండదు. కనుకనే యీకళాకారులు సృష్టించుకళ స్థిరానందము నీయ లేదు. కనివినగలుగు నానందము మనస్సులోనికి జొరలేదు. చెప్ప దగు క్షణికముగ నుండును. అమరావతి శిల్పసౌందర్యము, మీనాక్షి మూర్తికల సౌష్ఠవము, మానవుల సంగరాగాదులకు రానేరదు

వృత్తికళ-లలితకళా ప్రస్తావము వచ్చినది కావున ప్రాచీనకాల మునుండియు "కళ" లని పరిగణింపబడి వెన్నియో ఇట స్మరించుట మంచిదని యూహించి వ్రాయుచుంటిని.

౧ గీతము, ౨ వాద్యము, ౩ నృత్యము, ౪ నాట్యము, ౫ ఆలేఖ్యము, ౬ విశేషకచ్ఛేద్యము, ౭ తండులకుసుమ బలివికారము, ౮ పుష్పాస్తరణము, ౯ దశనవసనాంగరాగము, ౧౦ మణిభూమికాకర్మము, ౧౧ శయనరచనము, ౧౨ ఉదకవాద్యము, ౧౩ ఉదకఘాతము, ౧౪ చిత్రయోగము, ౧౫ మాల్యగ్రథనవికల్పము ౧౬ శేఖరాపీడయోజనము, ౧౭ నేపథ్యయోగము, ౧౮ కర్ణపత్రభంగము, ౧౯ గంధయుక్తి. ౨౦ భూషణయోజనము, ౨౧ ఇంద్రజాలము, ౨౨ కౌచిమారయోగము ౨౩ హస్తలాఘవము, ౨౪ చిత్రశాకా

పూపభక్ష్య వికారక్రియ ౨౫ పానక రసరాగాసవయోజనము ౨౬ సూచీవాపకర్మము ౨౭ సూత్రక్రీడ ౨౮ ప్రహేళిక ... ౨౯ ప్రతిమాల ... ౩౦ దుర్వాచక యోగము ౩౧ పుస్తకవాచనము ౩౨ నాటకాఖ్యాయికా దర్శనము ౩౩, కావ్యసమస్యాపూరణము ౩౪, పట్టికావేత్రబాణవికల్పము ... ౩౫ తర్కుకర్మ, ౩౬ తక్షణము, ౩౭ వాస్తువిద్య, ౩౮ రూప్యరత్నపరీక్ష, ౩౯ ధాతువాదము, ౪౦ మణిరాగజ్ఞానము, ౪౧ వృక్షాయుర్వేదయోగము, ౪౩ మేషకుక్కుటలావక యుద్ధవిధి, ౪౪ శుకశారికా ప్రలాపనము, ౪౫ ఉత్సాదనము, ౪౬ కేశమార్జన కౌశలము, ౪౭ అక్షరముష్టికాకథనము, ౪౮ మ్లేచ్ఛితకవికల్పము .... ౪౯ దేశభాషాజ్ఞానము, ౫౦ యంత్రమాతృక ..., ౫౧ పుష్పశకటికా నిమిత్తజ్ఞానము, ౫౨ ధారణమాతృక ..., ౫౩ సంపాఠ్యము, ౫౪ మానసకావ్యక్రియ ౫౫ క్రియావికల్పము. ౫౬ ఛలితకయోగము ౫౭ అభిధానకోశచ్ఛందోజ్ఞానము, ౫౮ ద్యూతవిశేషము, ౫౯ ఆకర్షక్రీడ, ౬౦ బాలకక్రీడనము, ౬౧ వస్త్రగోపనము, ౬౨ వైనాయిక విద్యాజ్ఞానము, ౬౩ వైజయిక విద్యాజ్ఞానము. ౬౪ వైతాళిక విద్యాజ్ఞానము, అని అఱువదినాలుగు.

కళ — అనుకరణ.

కళాజీవి స్వతంత్రుఁడై క్రొత్తగాఁ కళను సృష్టించిననాఁడే కళాకారుఁడు కాఁగలఁడు. అనుకరణ చేసినచో నాదాంగతనము తాత్కాలికముగాఁ గనపడకపోయినను, పదికాలదియేని అందముగాఁ గన్పట్టినను, పైమెఱుఁగు వలె కొంతకాలమునకు నాపూఁత అణఁగిపోయి నిజస్వరూపము బయటఁబడును. కళ శోభాహీనమగును.

అనుకరణ పనికిరాదనుటకుఁ గారణము కళ పరినిష్ఠితత్వమును బొంద నేరకుండుట అనుకృతి కనుక, ప్రతిభ లేమిచే నేదనొకే యంగముమీఁద

దృష్టి హెచ్చుతగ్గులయి కళ తయారగును. ఒకకన్ను, ముక్కు ఇట్టివాటియే అందముగానుండి మిగిలిన అవయవములు వికృతముగా నున్నయెడల దానికన్ను మాత్రమే అందముగా నున్నదని యనియెదము. ఒక్క మాటమాత్రమే అ అనుటయును. అందముగాఁ దయారుచేయుటకు యున్నను, సామాగ్రియున్నను ప్రతిభ లేకపోవుటచే నంతటితో సృష్టి కల్పన ఆగిపోయినది. సిద్ధహస్తుఁడు చేయునంతటి ప్రయత్నము చేసినను వికృతముగాఁ దయారయినది. అందము వికారము ప్రతి వస్తువునను మిశ్రితమయియే యుండును. వికృతి ప్రతిభ తక్కువయైనఁ జేసివచ్చును. ప్రతిభ యెక్కువైన నంనగించును అందమయినది, ప్రతిభాస్పష్టమయినది చూచి తలలూఁచిన మనుజులు అనుకరణవస్తువులను చూచి ఆనందింపఁ జాలరు. దినపత్రికను జార్చివేసినట్లు జార్చివేయుదురు. ఈ అనుకరణము వృత్తికళలకుఁగూడఁ బనికిరాదు. ఈ అంధానుకరణము దానికున్నచో "Art for markets sake" అను ప్రయోజనముఁ గూడ ఉండదు.

లలితకళలకు ననుకరణము పనికిరాదు. ఈ అనుకరణమును సర్వథాపరిత్యజించుట ఎవ్వనితరము కాదు. అయినచో ననుకరణ మెన్నివిధములుగ నున్నదో ఆవిషయము ననుకొనినఁ దేలు నీవిషయము. అక్షరముల ననుకరింప కుండను, పదముల ననుకరింప కుండఁగను నెవ్వండును కావ్యము వ్రాయఁజాలఁడు "నహి వాచస్పతినా ప్యక్షరాణి పదానివా కాని చిదపూర్వాణి ఘటయితుం శక్యంతే" అని ధ్వనికారుఁడు ఇవి రెండు ననుకరించుట సంగీతములో సప్తస్వరములనే ప్రతిగాయకుఁడు స్వీకరించి నటులు. ఒకవిధమగుచున రాగములనే గ్రహించినటులును.

ఇంక నొకఁడు చేసిన స్వరకల్పమునే మఱియొకఁడు చేసి ఒకఁడు పాడినపాట నన్నివిధముల నదేవిధమున హిందీ చలనచిత్రసృష్టులు ఒక

పాటకొక్క శైలి కల్పించిన నావెంట తెలుఁగు చిత్రములలోఁ బాటల కవ్యాదియే శైలితీసికొని వచ్చుదిత్రు; పాడిన శ్రీనాథుఁ డుంచిన భావములనే, వాక్యములనే కథావస్తువులనే పెద్దనయుంచఁగ పెద్దన్న యుంచి నవే తరువాతివారు నుంచిన వద్యాది అసహ్యమగును. ఒక్కొక్కచోట భావములు కొన్ని ఒకేరీతి నుండవచ్చు. దానిని దనకళచే స్థగితము చేయవచ్చును; కాని మొదటినుండి తుదివఱకు నొకేయాకారము, ఒకేశైలి, ఒకేవస్తువు ఒకే భావములు, ఒకరీతిగనే వర్ణనము, ఒకేరీతిగఁ బాత్రపోషణమునున్నచో నద్యాది సంవాదము కాదు. విసంవాదము అద్యాదికళ కాదు, కాకళ. ఒక్కొక్కపద్యము ఒక్కొక్క శ్లోకము సర్వాత్మనా సమమైనది అనేక ప్రబంధములలోఁ జూచుచుంటిమి. భావమొక్కటిగానున్నను కళకట్టినవి చూచుచుంటిమి. అట్లుగాక వస్త్వైక్యత, కల్పనైక్యత, భావైక్యత, వాక్యైక్యత, పద్యైక్యత లాగినచోఁ జూడఁజాలము, వినఁజాలము. ఆ అనుకరణము ప్రతిబింబానుకరణము వంటిది. భావములలో నైక్యత యున్నను ఈక్రిందిపద్యములు కళలోనిండియుండుటచే సొంపు నొనఁగూర్చుచున్నవి—

శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండము—

కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల క్రోల్చిదభంగి నేడ్చెన
బ్బిసరుహ నేత్రి కొండచఱిఁ బెద్దయెలుంగున నెక్కి వెక్కి వె
క్కసమగు మన్యువేగమునఁ గాటుకకన్నుల నీరుసోన లై
యుసిరికగాయలంతలు పయోధరముల్ దిగువాఱునట్లుగాన్.

పెద్దన—

పాటునకింతులోర్తురె కృపారహితాత్మక నీవు త్రోవ ని
న్నొంటిఁ భవన్నఖాంకురము సోఁకెఁగనుంగొను మంచుఁజూపి యు

ప్పాటలగంధి చేరవ నెసంబడి నేఁడు గలవ్వనంబులో
మీఁటిన విచ్చు సొబ్బచనుమిట్టల నక్రిలుచిందు పండఁగన్.

తిమ్మకవి—

ఊనుఁబట్టి డెందమున హెచ్చిన శోకదవానలంబుచే
గాసిలి నేఁడు శౌరిణవిభుకట్టెదుటన్ లలితాంగి పంకజ
శ్రీ సఖమైన మోముపయిఁ జేలచెఱంగిడి బాలపల్లవ
గ్రాసకషాయకంఠ, కలకంఠ వధూకలకాలలీధ్వనిన్.

భట్టుమూర్తి —

ఆనాఁటివెన్నెల నెంబుగు వెల్లికలు డాయున్ లేకరాకానిశా
రాజశ్రీసఖమైన మోమునఁబటాగ్రంబు బాష్ప మొల్లై తా
రాతీవానన నేఁడు గిన్నరసఖా రాజన్యరాం భోజ కాం
భోజీకుసుమవిసంచి కారవ సుధాసారంబు లోనంబుగాన్.

గోదాముమును ।అందఱుఁదీసికొన్నను అందము దీసికొనిరాఁ గలిగా రా? అంటు నుండవచ్చు కా, ఒకరాజు. రాజు వినవిహారమునకుఁ బోవుట. అచట ఒక స్త్రీని గాంచుట చాటుననో మాటుననో, ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో, ఒండొరులు బద్ధానురాగులగుట. కలసియో, కలయకయో విడిపోవుట, ఉభయులకు విరహవేదన, శిశిరోపచారములు, ఒకరికొకరు వార్తలందించుకొనుట, వివాహము, పుత్రోత్పత్తి. ఆ పుత్రుండు గూడఁ దనకుఁ బుత్రోత్పత్తి పర్యంత మటులనే నడుపుట. ఇట్టి సవస్థ, ఉకథనాఁగులోపల, మొదట పట్టణవర్ణము, తరువాతకోట, ఆ వెంట హస్త్యశ్వరథ పాదాతివర్ణనము, చాతుర్వర్ణ్యనము, గణికావర్ణనము, వివాహమునకు పయనమై వెళ్ళునప్పుడు గాని, వివాహమయి వచ్చినపుడు గాని నాగరస్త్రీలందఱు దివ్యరథాసంభ్రమములో గోప్యంగా విప్రలంభవర్ణము, ఆపాదమస్తకముగ నొకమాఱు, లేక రెండు మాఱు

లో ఒకస్త్రీ వర్ణనము. ఈరీతి నొక కావ్యము వెలువడిన యగ్గరదిక్కూడ సవిమర్శముగ నగ్నించ వలసినదే. సత్యకథలను దుస్తులవలె నన్నియు కొత్తకీర్తిగ నుండవలె నన్నంత వెఱ్ఱి యీ యనుకరణమునకు ఇదియే ప్రతిబింబానుకరణ. ఇది యొకటి.

రెండవది ఆలేఖ్యము: ప్రతికృతి, ఫొటో, నంటిది. దీనికి చైత్ర స్యముండ నేరదుకాని అనుకార్యయువలెఁ దయారగును. వ్యక్తిత్వ ముండును. దీనికి వస్త్వైక్యత లేకపోయినను, స్వరకల్పన ఒక్కటియు మిగిలిన కృతినంతయు మార్చినట్లు, శైలినిమార్చినట్లు భావము లోకే తీసుకొనుండి చాలవఱ కనుకరింపఁబడిన దీనికిఁ జెందును. "ఇయ్యది ఫలకముమీఁద నొక మనుజుని యాకృతి తయారయినది. రంగులతో స్పష్టమయినది. అదియు బాగుగనే యున్నది. దాని అందము దీనికిఁ దీసికొని రాఁగలిగినాఁడు శిల్పి" అని మాటిమాటికిఁ జూచి అందముగా నున్నదియని ఆనందించెదరు. ఆమనుజుఁడే ఇయ్యది యని తెలియుచునే యుండును. ఇయ్యది యాలేఖ్యానుకరణము.

మూఁడవది మనుజుని బోలిన మనుజుఁ డున్నట్లు. ఒక మనుజుని మనస్తత్త్వము వేఱు, వాని యభిరుచులు వేఱు, వాని క్రియలు వేఱు, రెండవవాని మనస్తత్త్వము, ఆయాయి చేష్టలు, అభిరుచులు అన్నియును వేఱే. మొదటివాని శరీరాకృతి పోలిక వీని యాకృతి వానికి మాత్రము న్నట్లు లీయనుకృతియుండును. ఈరీతి అనుకరణ ఉండవచ్చు. ఉండును, ఉండవలెను. అట్లుగా నొక కీర్తనకు రాగముండును పల్లవి యుండును. స్వరకల్పన యుండును; అన్నట్లు లీయనుకృతి. ఉత్తమకళాస్రష్ట కావ్య లక్షణమును స్వీకరించి, అక్షర- పద-వాక్య-అభిధేయ-లక్ష్య-వ్యంగ్య ములకు అర్థములను-గుణ-రీతి-వృత్తి-పాక-శయ్యాదులను- అలంకా రాదులను స్వీకరించుటలోనే మఱియొకరితో సంవాదముండినను లీయను

కరణము వీనికి వైశిష్ట్యము అత్మ ఉండును. ఈ అనుకరణమునకే "కాపీ" అనుకరణ మనుజుని పోలిన మనుజు డుండినట్లుండును

ఇట్లు కళాసామగ్రి నిర్భరముగ నున్నచో వస్త్వైకత్వమె యున్నను కళకు లోటు వాటిల్లనేరదు కాని వస్తువునే తెచ్చి అయ్యాది శుష్క సామగ్రితో గ్రుచ్చి కథ నడిపితిమి కదా అనుకృతిలో 'కళ' ఉన్నన్నమ యుండినచో నద్యాది యుండానుకృతి. వస్తువు నీకొకడు చూపినది మరి యొకడు చూపినను దానికి కళాపరిణిష్ఠి యుండవలయును. తాను వస్తుకల్పన చేయజాలనినాడు ఇతిహాసములనుండి యేవస్తువును దెచ్చు కొనవచ్చును. తనకళతో స్థగితముచేసి యితిహాసమును నడిపినను మాటలతో కొండ ముంచివేసి వలయును. ఇది కళకట్టువడని అనరాదు చాలు.

అక్షరాదిరచనేవ యోజ్యతే యత్ర వస్తురచనా పురాతనీ
నూతనే స్ఫురతి కావ్యవస్తుని వ్యక్తమేవ ఖలు సా న దుష్యతి.

అని పురాతనవస్తురచన యందు బాధలేదట. అందముగా నున్నదియా? లేదా? నూత్న లావణ్యముల్లసిల్లినచో దానిని "కళ" అని ఒప్పుకొనవలసిన వాడు అనుకృతి అయిననుసరే

యదపి తదపి రమ్యం యత్ర లోకస్య కించిత్
స్ఫురితమిదమితీయం బుద్ధిరభ్యుజ్జిహీతే
అనుగతమపి పూర్వచ్ఛాయయా వస్తు తాదృక్
సుకవిరుపనిబధ్నన్ నింద్యతాం నోపయాతి ॥

భావుకులుగాని లౌకికులుగూడ జూచి యానందించి సహృదు బిగ్గబిగిసి నీవొక్కడవు నిందించినను వాడుత్తమ కళాకారుడే అగునని నాడు ధ్వనికర్త.

త్యాగరాజు, సూరదాసు, తులసీదాసు మొదలగు ప్రసిద్ధ గాన కళాచతుర్ముఖులు. వారెన్నుకొనిన కథలు, రామాయణమునే తీసికొనిరి.

భాగవతమునే గ్రహించిరి. తమగానకళా ప్రతిపాద్య విషయము
త్యాగయ్యమాట తెలియజేసిన నతడు గానకళాబ్రహ్మ అని ఒప్పినదే
అట్టివారే సూరదాసు, తులసీదాసు. వారి సమయములోనే గానకళ
పెంపొందినది. నూతనసృష్టి నందిగని అందరు నొప్పినవిషయము.
ఉన్న స్వరస్థానములనే, ప్రమాణస్వరములనే, ప్రచలితరాగములనే, ప్రసిద్ధ
తాళములనే చిత్రాతిచిత్రముగా మిశ్రము చేసిరి నాదబ్రహ్మోపాసన
చేసిరి. నాదబ్రహ్మమును దేశమందంతటను వ్యాపింపజేసిరి లోకము
నుద్ధరించిరి.

ఒకమాట— ప్రకృతి ననుకరించుట కొన్ని కళాకారులకు గొం
త అనివార్యము. ప్రకృత్యనుకృతి నానావిధములుగా నుండును.
జడవస్తువులను జూచి వానిని యథాతథముగా వర్ణించుట. లేదా మనో
భావములను జడవస్తువులలో నారోపించి వర్ణించుట. ప్రపంచములోని
జడవస్తువులను జూచి అసహ్యించుకొందుము. రాళ్లు, డొంకలు రోత
గొన్న యుపయోగించును. ఆ వస్తువులే కవికవితలో కళ్ళు వానిలోనతను వదలి
కొని తమ జాడ్యమును వీడి అందమునందును.

సీ॥ దామినీదమకదీప్తిం ఘనసమూహం, ఖల కైప్రీతి యథాధిరనాహీం,
ఘుద్రనగీ ధరి చం) ఉతరాఈ, జలధా రేఘ, భలభారా ఈ,
ఉదితె అగస్త్య పంఘజలసోఖా, జిమిగోభహం సోఖసంతోషా,
బూంద అఘాతసహైంగిరికైసే, ఖలకే వచన సంతసహా జైసే॥

ఇచ్చట ప్రకృతి వర్ణనము రెండు విధములుగా సాగినది. ప్రకృతిలో
నున్న మనోభావములను ఒకరీతిగా వర్ణించి జడపదార్థములను చిత్రిం
చినాడు.

ఖలజనకుల ప్రీతి మేఘవస్తువుల యందు స్థిరముగా నుండనట్లు,
మేఘములోని మెఱుపు క్షణికముగా విరాజిల్లెను. ఖలునకు సంపదల

బడలిన మిడిసి పడుచున్న చిన్నవది యొక్కసారి వెల్లివిరియును. లోభగుణము హెచ్చిన దానికి సంతోషము ఎండిపోవునటుల అగస్త్యనక్షత్రోదయము కాగానే (శరదృతువు వచ్చునప్పుడనే) మార్గములలో బురద యెండును సత్పురుషులు దుష్టుల నిష్ఠురవచనములను సహించునట్లు పర్వతములు జలబిందు నిపాత బాధను సహించును. అని వర్ణించినాడు.

కేవలము జడవస్తువులనే వృక్షలతాగుల్మాదులను, నదీనదములు, పర్వతాదులు, ఋతువులు, ఋతువులలో ప్రత్యేకధర్మములు వర్ణించి, ఒక సరస్సునే వర్ణించి, ప్రపంచ జడవస్తువులనే యథాతథముగా వర్ణించు ప్రకృత్యుపాసన లేకపోలేదు. కళాపూర్ణోదయములో ఋతువర్ణనము. చంద్రసూర్యోదయవర్ణనమును నిందు కుదాహార్యములు. శృంగార రస పోషము లవంతములు ధ్వనికారులను వెన్నెల లోకమునందున్న ప్రతి వస్తువు నేదియైనా నొకకరణి ఉద్దీపన విభావములని యనినారు. కావున జడవస్తువులన్నియు కవికి వర్ణనీయములే అగును.

మఱి యొకరీతి కాపాడ చెప్పవలసిన విషయమును చెప్పుచు దానినెదిరికి బోధించుటకై లోకములో ప్రసిద్ధిగానున్న యుపమ, అందములైనవి, అందులకు ననుగుణవిషయములైనవి తీసికొని ఉపమానవస్తువులుగా నిక్షేపించి చెప్పుట ప్రకృత్యనుకరణమే. ఈరీతి కవితలో ప్రసిద్ధి కెక్కినవారు. వాల్మీకి, కాళిదాసు, మొదలగు ప్రసిద్ధకవులు వారి కవితలో నీయుపమ కనబడుచునే యుండును. గంగా, యమునా సంగమము రఘువంశమున నిచట నుదాహార్యము.

మఱియొకరీతి ప్రకృతి చిత్రణము సాగుచుండును. ఒక వాస్తవము, ఐతిహాసికము, నగు కథను తీసికొని దాని సాగించినప్పుడు లోకములోనున్న క్రియల ననుకరింప వలయును. క్రియారూపమునఁ గాని తెలుపఁబడుచుట ప్రసంగ సేబడు. "ప్రవరవరూధినుల" ఘట్టము, "కాలా

నామములును బహుప్రకారముగ నున్నవి. పీని (ప్రవృత్తి) నిమిత్తము లగు జాతి, గుణ క్రియాద్రవ్యము లనంతములుగ నుం టచే నామములు గూడ ననంతము లైనవి. ఉదా. ఘటము, పటము నవి జాతిశబ్దములు. "తెలుపు నలుపు" ఇవి గుణశబ్దములు. పాచకుడు (వంట వాడు లేక వంటచేయునతడు), పాఠకుడు (చదువునతడు) ఇవి క్రియాశబ్దములు. దండి (దండముగలవాడు) విషాణి (కొమ్ములుగల పశువు) అనునవి ద్రవ్యవాచకశబ్దములు.

కొంద ఱాచార్యులు (శాకటాయనులు - నిరుక్తకారులు) శబ్దము లన్నిటికిని, క్రియ యొకటియే ప్రవృత్తినిమిత్తమగుట నివి యన్నియుఁ గ్రియాశబ్దములే యని యందురు. ఘటము (కుండ) మొదలగు శబ్దములు తమ యర్థమును దెల్పుటకు, ఘటనము మొదలగు క్రియలనే, యన్వయవ్యతిరేకముల వలన, [ఘటన మను క్రియ యున్నపుడే ఘటము సిద్ధించును - ఇది యన్వయము. ఘటనక్రియ లేనపుడు ఘట ముండదు ఇది వ్యతిరేకము] ప్రవృత్తి నిమిత్తము నవలంబించు చున్నవి. ఘటత్వము మొదలుగాఁ గల సామాన్యమును (జాతిని) ప్రవృత్తి నిమిత్తముగా గ్రహించుట లేదు. ఈఘటన క్రియ, ఘటత్వ మనెడు సామాన్యముతో (జాతితో) కలిసి యుండ వచ్చును లేకుండవచ్చును. అంతమాత్రమున (ఘటత్వముతో సంబంధ మున్నను) ఘటనాదిక్రియ ఘటశబ్దమునకుఁ బ్రవృత్తినిమిత్తము కాక మానదు. ఏలన ఘటత్వమను సామాన్యమున్నను, ఘటనక్రియ లేని ఘటము రూపొందకయే, యొకవస్తు వేదియైనను ఘటమని వ్యవహ రింపఁ బడదుగదా! ఘటనక్రియ లేకున్నను, ఘటము సిద్ధింప నందు లేని, పటము (వస్త్రము)ను గూడ ఘటమని యేల పిలువరు? ఘటనక్రియ లేకుండుట వలన నందు లేని యీవిషయము రెండిటికి సమానమే.- తెలుపుదనము నందని వస్తువును తెల్లని వస్తువని యేల ననము? పచనమను క్రియ లేకయే పాచకుఁడు గాఁడు గదా!

కావున "ఘటన క్రియాకర్తృత్వము" అను లక్షణముగల ఘటత్వమే ఘట శబ్దమునకుఁ బ్రవృత్తి నిమిత్తమగునుగాని, కేవలము ఘటత్వ మను జాతిమాత్రము, ప్రవృత్తి నిమిత్తముగాదు. ఇట్టి లక్షణముతోఁ గూడిన ఘటత్వమునే, యీశాస్త్రమునందు ఘటనమని వ్యవహరించు చున్నాము—

ఆక్షేపము—"ఘట" అనుధాతువునకు, ఘటించుట యను నర్థమున "అచ్" మొదలగు ప్రత్యయములఁ జేర్చుట వలన ఘట శబ్దము రూపొందినది. కావున "ఘటన" మను క్రియయే ఘటశబ్దమునకుఁ బ్రవృత్తి నిమిత్తమని మేము నంగీకరించుచునే యున్నాము. ఇటులే మిగిలిన శబ్దముల విషయమునఁ గూడ నంగీకరించు చున్నాము. కావునఁ బై యుపన్యాసము వ్యర్థమని మాయభిప్రాయము.

సిద్ధాంతము—సత్యమే, మీరు నంగీకరించుచునే యున్నారు. కాని మీరు చెప్పు "ఘటనము"-అనుక్రియ ఘటశబ్దమునకు,*వ్యుత్పత్తి నిమిత్తమేగాని, ప్రవృత్తి నిమిత్తముగాదు.- ఈరెండును పరస్పరము భిన్నములే. ఎటులనఁ గొందఱి (ఉపాధివాదుల) మతమున గోవు మొదలగు శబ్దములకు "గమనము" మొదలగు క్రియలు వ్యుత్పత్తి నిమిత్తము. ఈగమన క్రియయు, గోత్వ మనుధర్మమును సమవాయ సంబంధముచే "గోవు" అను నొకేద్రవ్యము నందుండుటచేత గోత్వమ మనది ప్రవృత్తి నిమిత్త మగుచున్నది. అందువలననే నడుచుచున్నను, నడువకున్నను, గోవునుఁ దెల్పుటకు గో శబ్దము నుపయోగించు చున్నాము.

---

*వ్యుత్పత్తినిమిత్తము— ఒకశబ్దమే ధాతువు నుండి, యేప్రత్యయముఁ జేర్చుట వలన నుత్పత్తి నొందినదో తెలుపు నది వ్యుత్పత్తి నిమిత్తము. అనఁగా నొకశబ్దము యొక్క యుత్పత్తికి ఏధాత్వాదులు మూలము లను విషయము నిది తెల్పును- అట్లు త్పన్నమైన శబ్దము లోకములో నొకయర్థమును దెల్పుట కే ధర్మము నిమిత్త మైన దియో యది ప్రవృత్తి నిమిత్తము. సామాన్యముగఁ దెలియవలయునన్న-పంకజశబ్దము నకు- పంకము నందుఁ బుట్టుట యనునది వ్యుత్పత్తినిమిత్తము, పంకజత్వ మనునది ప్రవృత్తి నిమిత్తము. దీనినే యుపాధియనియు నందురు.

ఇటులే ప్రస్తుతముగూడ, ఘటాది శబ్దములకు, చేష్టాది క్రియలే వ్యుత్పత్తి నిమిత్తములని తేలుచున్నది. ఈఘట శబ్దమునందలి "ఘటన మను" క్రియకంటె పూర్వకాలత్వమును నిర్దేశించుట కయియే "విపచ్య ఘటో భవతి" (కాలి, కుండ అగుచున్నది) అను ప్రయోగమున "విపచ్య" అనుచోట క్త్వా ప్రత్యయము (ల్యప్) ప్రయుక్తమైనది.- "విపచ్య" అనుశబ్దము నందలి విపాకక్రియ, ఘటనక్రియ కంటె ముందైనదని తెలియవలెను. "అధిశ్రిత్య పాచకో భవతి" (పొయి మీఁద పెట్టి పాచకుఁ డగుచున్నాఁడు) అనునపుడు గూడ నధిశ్రయణమను క్రియ పచనక్రియ కంటె ముందైన దని తెలియవలెను. ♦ విపాకాధిశ్రయణక్రియల యందలి పూర్వకాలత్వము భవన క్రియాపేక్షము గాదు. భవతి (అగును) యను క్రియాశబ్ద మవశ్యము ప్రయోగింప నక్కఱలేదు. ప్రయోగింపకున్నను, ప్రతిపదార్థమునందును, "సత్త" తప్పకయుండుటచే భవతి ప్రయోగము వలనఁ దెలియవలసిన భవనక్రియ ప్రతీయమాన మగుచునే యుండును. అంతమాత్రమున, విపాకాది క్రియాపౌర్వకాల్యము భవతి క్రియాపేక్ష మనఁజెల్లదు. భవతిక్రియ విపాకాదిక్రియకు బహిరంగ మగుటయే గాక, యోగము కూడ కుదుర కుండుటయే ఇందుకు హేతువు. క్త్వా ప్రత్యయముచే సూచిత మగు పౌర్వకాల్యము, సాధారణముగ ప్రయుజ్యమానమైన క్రియ నపేక్షించియే యుండును గాని ప్రతీయమానక్రియాపేక్షమై యుండదు. ఇట్లు కానిచో

♦ ఒక్కే కర్తగల క్రియలు రెండున్నచో, అందులో, నేక్రియ పూర్వకాలము నకు సంబంధించినదో, ఆక్రియకు క్త్వా ప్రత్యయము సంస్కృతమునఁ జేర్పఁ బడును. ఆక్రియావాచక శబ్దమునకు పూర్వ ముపసర్గయున్నచో క్త్వా కు బదులుగ ల్యప్, వచ్చును- ప్రస్తుతము విపచ్య ఘటో భవతి అనునపుడు విపాకము, ఘటనము, భవనము (అగుట) అనుమూఁడు క్రియలు మూఁడు శబ్దములలో నున్నవి. ఇందు విపాకక్రియ ఘటన క్రియకే ముందైన దని తెలియ వలెనే గాని, భవన క్రియకు ముందని గాదు. అటులే అధిశ్రిత్య పాచకోభవతి అనునపుడు, అధిశ్రయణక్రియయొక్క పూర్వకాలత్వము పచనక్రియాపేక్షమే గాని, భవనక్రియాపేక్షముగాదు.

శ్రుత్వాపి నామ బధిరో, దృష్ట్వాప్యన్ధో, జడో విదిత్వాపి
యో దేశకాల కార్యాన్యపేక్షయా పండితస్స పుమాన్.

మొదలగు ప్రయోగము లన్నియు ననుపపన్నములగును—

పై శ్లోకతాత్పర్యము:—దేశకాలకార్యముల ననుసరించి, యేవఁడొకవిషయమును వినియు చెవిటివాఁడో చూచియు గ్రుడ్డివాఁడో, తెలిసికొనియు జడుఁడో యాపురుషుఁడే పండితుఁడు-

ఇచట "శ్రుత్వాపి బధిరో భవతి" "దృష్ట్వా ప్యన్ధో భవతి" వినియు బధిరుఁడగునో కనియు నంధుఁడగునో-యనునపుడు, భవతి యను క్రియ (=అగును) ప్రతీయమాన మగుచునే యున్నది. అయినను వినుట యనుక్రియ వినలేకుండుట (బాధిర్యము) అనుక్రియకే పూర్వకాలము గలది యగును కాని "అగును" (భవతి) అను క్రియ కంటెఁ బూర్వకాలపుది కాదు. అట్లే యగుచో "విని యగును," అనగా నెవఁడు వినునో వాఁడు పండితుఁడగును అను నర్థము వచ్చును. ఈయర్థ మసంగత మగును గదా! బాధిర్య మనుక్రియ కంటెఁ బూర్వకాలతనే "శ్రుత్వా" యనుక్రియలోని క్త్వా ప్రత్యయము తెలుపుచో నీ యసంగతత్వము వోవును.

అనేక క్రియ లొకచో నున్నపుడు, పూర్వపూర్వక్రియల పౌర్వకాల్య ముత్తరోత్తర క్రియాపేక్షమే యగును. స్నానముచేసి, తిని, త్రాగి వెళ్లుచున్నాఁడు (స్నాత్వా, భుక్త్వా, పీత్వావ్రజతి) యనునపుడు స్నానము చేయుట, తినుటకంటెను; తినుట, త్రాగుట కంటెను; త్రాగుట, వెళ్లుటకంటెను; బూర్వకాలమున జరిగిన దని తెలియవలెను. ఇటులే "విపచ్య ఘటో భవతి" యను నప్పుడు గూడ, విపచనము, ఘటనము, భవనము అను క్రియ లనేకము లున్నవి. ఇందు పచన క్రియ యందలి పౌర్వకాల్యము, ఘటనక్రియాపేక్షమే యగును. "ఘటః" "అనునపుడు" "అచ్" ప్రత్యయమును, భవతి యనునపుడు "తిప్" ప్రత్యయమును, ఈరెండును కూడ కర్తనే సూచించును. ఈయంశములో ఘట శబ్దమునకు, భవతి శబ్దమునకును భేదములేదు కావున నుత్తరోత్తర క్రియాపేక్షమే పూర్వపూర్వక్రియ పౌర్వకాల్యమనుట యుక్తము.

అన్నితావులయందిట్లే యున్నను, ఈవిషయము గుర్తింపఁ బడుట లేదు. కృత్ప్రత్యయము కర్తను తెలియఁ జేయును. శబ్దమునందు ప్రత్యయార్థమునకే ప్రాధాన్యముండును. ప్రకృత్యర్థ మప్రధానము. అట్లగుటచే కృత్ప్రత్యయనిర్దేశ్యమైన కర్తకు, ప్రకృత్యర్థమైన క్రియ యుపాధిభావమును పొందినదై, స్ఫుటముగఁ గన్పింపదు. అప్పుడు వ్యాఖ్యాతలు చాలమంది ఇచట క్రియలు భిన్నకర్తృకములని భ్రమపడుచున్నారు. ఉదాహరణమునకు—

"శిశిరకాల మపాస్య గుణోऽస్య నః క ఇవ శీతహరస్య కుచోష్మణః
ఇతి ధియాऽస్తరుషః పరిరేభిరే ఘనమతో నమతోऽనుమతాః ప్రియాః"

శిశుపాలవధ.

తా. అది శీతకాలము- నాయికలకు రోషము కలిగినది. నాయకులు వారికి పాదాక్రాంతులైనారు. నాయిక లాలోచించినారు. ఈశీతకాలమును వదలివేసినచో, (శీతకాలము వెళ్లిన తరువాత) మన కుచముల వెచ్చఁదనమువలన ప్రయోజనమేమి ? ఈయాలోచనతో, రోషము పోఁగొట్టుకొని, యంగీకారమును సూచించు చున్న తమప్రియులను గట్టిగఁ గౌఁగిలించుకొనినారు—♦

ఇచట "అపాస్య" యనునది ల్యబన్తము. "వదలి" అనునర్థము వచ్చును. "వదలుట" యను క్రియయందలి పౌర్వకాల్యమును ఈ ల్యప్ప్రత్యయము సూచించును. ఏక్రియకంటె బూర్వకాలమును సూచించును? "శీతరహస్య" యనుపదమున, హరించుట యనుక్రియ పైదెల్పిన రీతిని, కర్త కుపాధిభావము నొందియున్నది. ఈహరణక్రియకంటె వదలుట యనుక్రియ పూర్వకాలమునకు సంబంధించిన దని తెలియ

♦ శిశిరకాలం = చలికాలమును, అపాస్య = వదలి, శీతహరస్య = చలినిపోఁగొట్టు, నః = మనయొక్క, కుచోష్మణః = స్తనములవెచ్చఁదనమునకు, గుణః కః = ఫలమేమి ? ఇతి ధియా = అనుబుద్ధితో, అస్తరుషః = పోయిన రోషముకలవారై, ప్రియాః = ప్రియురాండ్రు, నమతః = నమస్కరించుచున్నట్టియు, అత ఏవ= అందువలననే, అనుమతాన్ =అంగీకరింపఁబడినట్టియు,ప్రియులను, ఘనమ్= గాఢముగా పరిరేభిరే = కౌఁగిలించుకొనిరి. —ఉత్ప్రేక్ష-అలంకారము.

వలెను. వదలుట శైత్యమును హరించుట యనుక్రియలకు రెంటికిని "కుచోష్మణో" స్తనముల వెచ్చదనమే కర్త యగుటచే నిందు, పూర్వకాలికక్రియ యగు వదలుటను తెల్పు అప అస్ క్రియకు ల్యప్ ప్రత్యయమును చేర్చుట సమంజసముగనే యున్నది ఈవిషయము నిట్లు గుర్తింపక వ్యాఖ్యాతలు కొందఱు అపాస్య యనుక్రియయు, శీతహరణ క్రియయు, భిన్నకర్తృకములని భ్రమించిరి. భిన్న కర్తృకము లైన ప్పుడు పూర్వకాలిక క్రియకు క్త్వా ప్రత్యయము వచ్చుట ప్రమాదమని తలంచి యాదోషమును వారించుటకై 'అపాస్య' యనునది క్త్వాన్తరూపక్రియ కాదనియు, ల్యబన్తమును పోలిన నిపాతమనియుఁ దెల్పిరి. మఱికొందఱు, అపాస్య, విద్యమానస్య, కుచోష్మణః యని చెప్పకొనవలయుననియు 'విద్యమాన'యనుక్రియావాచక పద మిచట ప్రయుక్తము కాకున్నను ప్రతీయమాన మగుచున్నదనియు, నపాస్య యనుక్రియ యందలి ల్యప్ ప్రత్యయము, విద్యమాన క్రియాపేక్షమనియు సమర్థించిరి. కాని పైవిధమున, శీతహరస్య యనుచో హరణక్రియను గుర్తించుచో, ఈభ్రమ కవకాశము లేదని యిపుడు దెలియఁ గలదు.

మఱియొక యుదాహరణము—

• నిరీక్ష్య సంరంభ నిరస్తధైర్యం, రాధేయ మారాధిత జామదగ్న్యమ్
అసంస్తుతేషు ప్రసభం భయేషు, జాయేత మృత్యోరపి పక్షపాతః॥

కిరాతార్జునీయమ్.

తా. కర్ణుడొకసారి కోపించెనా, శత్రువుల ధైర్యము సడలిపోవును. అతఁడు పరుశురాము నారాధించి యనేకాస్త్రములను పొందినాఁడు. అట్టికర్ణుని జూచినచో, మృత్యువునకు (యమునకు) కూడ

• (1) సంరంభ=కోపముచేత, నిరస్త = పోఁగొట్టఁబడిన, ధైర్యం = ధైర్యము కలిగినట్టియు (సంరంభ నిరస్తధైర్యమ్) ఆరాధిత జామదగ్న్యం = సేవింపఁబడిన పరశురాముఁడు కలిగినట్టియు, రాధేయం = కర్ణుని, నిరీక్ష్య = చూచి. మృత్యోరపి= మృత్యువునకైనను, అసంస్తుతేషు = పరిచయములేని, భయేషు = భయములయందు, ప్రసభం = బలాత్కారముగా, పక్షపాతః = పరిచయము, జాయేత = పుట్టును. — మృత్యువునకు భయసంబంధము లేకున్నను, నున్నట్లు వర్ణించుటచేత నతిశయోక్త్యలంకారము,

నింతకు పూర్వ మపరిచితము లైన భయములయందు బలాత్కారము గనే (తప్పక) పక్షపాతము (పరిచయము) కల్గును.

ఇందు, చూచుట (నిరీక్ష్య) భయపడుట, (భయేషు), పరిచయము కలుగుట (పక్షపాతః) అను క్రియలకు మూటికిని మృత్యువొకండే కర్త. అనగా, మృత్యువే కర్ణుని చూచును, భయపడును, ఆభయము లందుఁబడును. (పరిచితుఁడగును). ఇందు, భయపడుట యను క్రియ కంటె, నిరీక్షణక్రియ ముందుజరుగును. కావున, "నిరీక్ష్య" యని ల్యప్ ప్రత్యయము ప్రయుక్తమైనది. ఇఁక భయమునొందుట, (పక్షమున) పడుట యను క్రియలు విషయవిషయిభావసంబంధమున నుపాత్తములైనవి. అనగా, భయవిషయకమైన పతనమగుటచే, పతనము, విశేష్యముగను, భయము విశేషణముగను నన్వయించును.

మఱియొక దృష్టాంతము.

• "యాం దృష్ట్వాపి సముత్సుకే మనసి మే నాన్యా కరోత్యాస్పదమ్"

తా॥ ఆమెను చూచిన తరువాత, నామన సెంతయుత్కంఠతో నున్నను, నామనసునందు వేఱొక స్త్రీకి స్థానము చిక్కుటలేదు. నామన సామెనే ధ్యానించు చున్నదని తాత్పర్యము—

ఇచట దర్శనక్రియకును, కుతూహలపడుట యనుక్రియకును, మన సను నదొకటియే కర్త. మన సామెను ముందు చూచి తరువాత నుత్కంఠను పొందుచున్నది. అందుచే పూర్వకాలికమగు దృశిక్రియకు, క్త్వాప్రత్యయము చేర్చఁబడినది. - ఈమనసు, అన్యస్త్రీకర్తృకమైన "ఆస్పద" క్రియకు (వేఱొక స్త్రీయుండుట యను క్రియకు) అనధికరణ మైనది. (స్థానముకాలేదు) ఇట్టి మనసునకు విశేషణముగా నౌత్సుక్యము, (ఉత్కంఠపడుట) యను క్రియ యుపాత్తమైనది (కుతుకము గల మన సనునపుడు కుతుకము విశేషణముగ నున్నదిగదా!)

• (2) యాం = ఏనాయికను, దృష్ట్వా = చూచియు, సముత్సుకేపి = కుతుకము గల్గియున్నను, మే మనసి = నామనసునందు, అన్యా = వేఱొక తె, ఆస్పదం = స్థానమును, నకరోతి = చేయుటలేదో.

ఒకవు డీక్రియ, కర్తకు సంబంధించినదై భ్రమ హేతువగుచున్నది.

ఉదా॥ "స్మర, సంస్మృత్య, న, శాన్తి, రస్తి, మే"

ఓమన్మథుడా, సంస్మృత్య=ఆమెను స్మరించియు, మే=నాకు, శాన్తిఃన=లేదు నే నామెను స్మరించి శాంతినొందుట లేదని భావము. - ఇచట "నేను" అనునదికర్త. స్మరించుట, శాంతినొందుట యనునవి రెండును క్రియలు. ఇందు పూర్వకాలికమైన స్మృ (స్మరించు) క్రియకు, ల్యప్ప్రత్యయము చేరినది. ఇచట "మే"యనుపదము"నాయొక్క"యను నర్థమును తెల్పును. ఇది సంబంధవాచకము. "నాకు సంబంధించిన శాంతిలేదు" అనునర్థము సామాన్యముగ స్ఫురించి, శాంతి యనునది, అస్మదర్థముతో (మే) సంబంధించిన నామమేగాని, క్రియ కిచట ప్రసక్తి లేదను భ్రమను కలుగఁ జేయును.

కొందఱు, కర్తృవాచక పదమును, క్రియావాచకపదమును గూడ ప్రయోగింపకుండుటయు, ఈభ్రమకు హేతువులని తలఁచుచున్నారు.

ఉదా॥

నను సర్వ ఏవ సమవేక్ష్య క మపి గుణమేతి పూజ్యతామ్

♦ సర్వగుణవిరహితస్య హరేః పరిపూజయా కురునరేన్ద్ర! కో గుణః

ఇచట, సమవేక్షణము=చూచుట లేక, ఆలోచించుట యను క్రియకును, పూజించుటకును, రెండుక్రియలకును "లోకము" అనునదొకటియే కర్త. కాని "లోకము" అనుపదము ప్రయుక్తము కాలేదు. సామర్థ్యము వలన ప్రతీయమాన మగుచున్నది. "పూజ" యనుక్రియ "పూజ్యతాం" అను పదమున నుపాత్తమైనను, కర్మార్థ ప్రయోగమునుండి, యప్రధానమైనది. అందుచే నిట భ్రాంతి కలుగుచున్నది.

♦ కురునరేన్ద్ర - ఓధర్మరాజా, సర్వఏవ=లోకమంతయు, కమపిగుణం=ఏదియో ఒకగుణమును, సమవేక్ష్య=చూచి, పూజ్యతాం=పూజింపఁబడుటకు అర్హతను ఏతి=తెలిసికొనును - సర్వగుణవిరహితస్య, హరేః=ఏగుణములును లేని విష్ణువు యొక్క, పరిపూజయా=పూజించుటచేత, కో గుణః=ఏమిఫలము ?

క్రియావాచకపదము లోపించుట వలన భ్రాంతికలుగుట కుదాహరణ

• (1) అకృత్వా పరసంతాపం అగత్వా ఖలనమ్రతామ్
అనుత్సృజ్య సతాం మార్గం యత్ స్వల్పమపి తద్బహు"

తా॥ ఇతరులకు సంతాపమును కలిగింపక, దుర్మార్గులకు వినీతులుగాక (లొంగక) సత్పురుషుల మార్గమును వదలక, ఏస్వల్పమును సంపాదించినను, నదియే యెక్కువ. - ఇచట "యత్ స్వల్పమపి లభేత" అని యుండవలెను ; కాని "లభేత" అనుక్రియ లేదు. గమ్యమగుచున్నది. అందుచే, అకృత్వా, అగత్వా, అనుత్సృజ్య అనుత్సృజ్య అనుక్త్వాంతములు, భిన్నకర్తృకములని భ్రమగలుగుచున్నది. వాస్తవమున నీక్రియలును, "లభేత" యను క్రియలును నేక కర్తృకములే. అందుచేతనే లభేత అనుక్రియ కంటె పూర్వకాలికములైన క్రియలకు మూటికిని, క్త్వా ప్రత్యయము చేర్పబడినది.

• (2) పైవిషయములన్నియు పూర్వులే సంగ్రహముగ జెప్పినారు వాని వాని తాత్పర్యమిది.

స్వతంత్రమైన కర్తకు, విశేషణముగ గాని, సంబంధించినట్లు గాని చెప్పుటచేతనో, కర్తృభిన్నమైన కర్మాదుల కుపసర్జనముగా నుండుటచేతనో, లేక, కర్తృ క్రియా వాచకపదములను ప్రయోగింపకుండుటచేతనో, క్త్వా ప్రత్యయమునకు ప్రకృతియైన క్రియ భిన్నకర్తృకమని భ్రమ కలుగుచున్నది.

ఇక క్రియల పౌర్వాపర్యమునందు రెండువిధములు గలవు. ఒకటి శాబ్దమైన పౌర్వాపర్యము. రెండవది వాస్తవమైన పౌర్వా

• 1. పరసంతాపం = ఇతరులకుబాధను, అకృత్వా = చేయక, ఖలనమ్రతాం = దుర్మార్గులను వినయముగనుండుట అగత్వా = పొందక ; సతాం = సత్పురుషులయొక్క మార్గమును, అనుత్సృజ్య = వదలక, యత్ = ఏ, స్వల్పమపి = కొంచెమైనను (లభేత = పొందునో) తత్ = అదియే, బహు = ఎక్కువ.

2. కర్తురుపాధితయా క్త్వా, కృద్వ్యాపృతయా, గతాన్యగుణతాం వా
క్త్వో భిన్నకర్తృకత్వ భ్రమాయ భవతి క్రియాఽవచశ్చ తయోః
పౌర్వాపర్యే క్రియాణాం యత్ వాస్తవం తదపేక్షిణి
క్త్వః పౌర్వకాల్యే కిం తాసాం ప్రాధాన్యేతర చింతయా.

పర్యము —అందు ప్రధానక్రియకును, నప్రధానక్రియలకు గల పౌర్వాపర్యము శాబ్దమనఁబడును —గుణక్రియ (అప్రధానక్రియలకు) లకు వానిలోవానికి పరస్పరము సంబంధ ముండ దనియు, నివి యన్ని యును ప్రధానక్రియనే సంబంధించి యుండుననియు నొక శాస్త్ర మర్యాద యున్నది. దీనిని శాబ్దపౌర్వాపర్య మని యందుము. ఈపద్ధతి యందు, గుణక్రియ లన్నిటికిని పూర్వకాలత, ప్రధానక్రియాపేక్ష మయియే యుండును గాని వానికిఁ గల క్రమమును బట్టి వానిలో వానికి పూర్వకాలత్వ ముండదు.

వాస్తవమగు పౌర్వాపర్య మాయా శబ్దములయొక్క స్థితి ననుస రించియే కలుగును. ఆపేక్షికమైన గుణప్రధానభావ మీా గుణక్రియలకును సిద్ధించును. «పశ్యమృగో ధావతి'' «చూడుము, మృగము పరుగెత్తు చున్నది'' అనునపుడు చూడుము - పరుగెత్తుచున్నది అను క్రియలు రెండును ప్రధానములే యైనను వానికి గుణప్రధానభావము కుదురు నట్లే (మృగము బరుగెత్తుటను చూడుము. అనునపుడు చూచుటయును క్రియ ప్రధానము, బరుగెత్తుట యప్రధానక్రియ) గుణక్రియలకుఁ గూడ పరస్పరము గుణప్రధానభావము కుదురును. అవు డీగుణక్రియలలో నేది ముందుగ నుండునో దానికి పౌర్వకాల్యము సిద్ధించును. ఇట్లు వాస్తవమగు పౌర్వకాల్యమును మనసున నుంచుకొనిన నాడు, పూర్వ ముదాహరించిన శ్లోకములలో క్త్వాప్రత్యయప్రయోగము కుదురు చునే యున్నది-అప్పుడిది ప్రధానక్రియ, యిది యప్రధానక్రియ యని విచారించుట వ్యర్థము—

పైని తెల్పిన వాదము యొక్క సారము నంతయు వ్యక్తి వివేక కర్త యీా సంగ్రహశ్లోకములలో నిచ్చుచున్నాఁడు.

ఘటతీతి ఘటో జ్ఞేయో నాఘటన్ ఘటతా మియాత్
అఘటత్వా విశేషేణ పటో౽పి స్యాత్ ఘటో౽న్యథా (8)
ఘటనం చ, తదాత్మత్వాపత్తి రూపా క్రియా మతా

మూలంచ తస్యా శ్చతార్థా భాసావిష్కృతి రీశితః (9)
యః కశ్చిదర్థః శబ్దానాం వ్యుత్పత్తౌ స్యా న్నిబన్ధనం
ప్రవృత్తౌ తు, క్రియైవైకా సత్తాసా దనలక్షణా (10)
తస్యామేవ క్విబాద్యాశ్చ విధేయాః కర్తృమాత్రతః
స తూపమానాదాచారే, తయోరర్థాత్ ప్రతీతితః (11)
యథా హ్యాశ్వతివాలేయ ఇత్యతోఽర్థః ప్రతీయతే
అశ్వత్వమాసాదయతి ఖర ఇత్యర్థతః పునః (12)
అశ్వతుల్య సమాచారః ఖర ఇత్యవసీయతే
న తత్రాసాదనం యుక్తం తదతుల్య క్రియస్య హి (13)
సత్తాయాం వ్యావృత్తిశ్చైషా చిత్రత్వ పరినిష్ఠితేః
సంగచ్ఛతే జడస్యాపి ఘటాదే ర్ఘట నాదివత్ (14)
నామ్నః సత్వప్రధానస్య ధాతుకారోఽతఏవ హి
శబ్దవృత్తైకదేశాదేః ధాత్వర్థత్వ మపోచత (15)

ఏవం చ విపచ్య ఘటో భవతీతి క్త్వోఽస్య పూర్వకాలత్వమ్
ఘటనాపేక్షం జ్ఞేయం భవనాపేక్షన్తు నాసమన్వయతః (16)
బహిరంగత్వాచ్చ యథా భవత్యధిశ్రిత్య పాచకోఽయమితి
అత్ర హి పాకాద్యపేక్షాధి శ్రయతేః పూర్వకాలతావగతిః 18)
తస్మా న్నామపదేభ్యో యః కశ్చిదర్థః ప్రతీయతే
న, న, సత్తామనాసాద్య శబ్దవాచ్యత్వ మర్హతి (18)
ఇత్థం చాస్తి భవత్యాది క్రియాసామాన్య ముచ్యతే
నాన్తరంగ తయాఽవశ్యం, వక్తార స్తత్ ప్రయుంజతే (19)
క్రియావిశేషోయ స్త్వన్యః పాకాది ర్వ్యభిచారభాక్
బహిరంగతయా తస్య ప్రయోగోఽవశ్య మిష్యతే॥

ఏనియర్థమిది.

ఘటత్వమును లేక ఘటాత్మతను పొందుట యను క్రియ యున్నప్పుడే, ఘటము సిద్ధించును. ఆక్రియ యుండుటవలననే అది ఘటమని

తెలియఁబడుచున్నది. ఘటనము లేనిదే ఘటత్వము సిద్ధింపదు. ఘటన క్రియాకర్తృత్వరూపమగు ఘటత్వము లేకున్నను, ఘటపదార్థముఁ సిద్ధించుచో, ఘటత్వము లేకుండుట యనెడు ధర్మము, పటమునందు గూడ నుండుటచే, పటమును గూడ మనము ఘటమని వ్యవహరింప వచ్చును. అనఁగా నేవస్తువైనను ఘటవ్యవహార యోగ్యమే యగును -కావున ఘటన మున్నప్పుడే ఘటపదార్థము సిద్ధించును. ఘటన మనఁగా ఘటత్వాపత్తిరూపక్రియ (ఘటమునకు ఘటస్వరూపము నిచ్చుక్రియ) -అనఁగా ఘటన క్రియయందు కర్తృత్వమును గలిగి యుండుట అచేతనమగు ఘటమునకు, చేతన ధర్మమగు కర్తృత్వము సిద్ధించుట యెట్లం చు రేని, —విచిత్రములైన వస్తువులను (లేక విచిత్రవస్తువులవలె కన్పడునట్లు —సృష్టింపవలెనను నీశ్వరేచ్ఛయే యిందుకు మూలము. అనఁగా నీనిసృష్టియం దీశ్వరేచ్ఛయే కర్త యగుచున్నది. ఈ యీశ్వరేచ్ఛాకర్తృత్వ సంబంధముచే, నీశ్వరచైతన్యావేశ మీ జడపదార్థములయందు కలిగి వీనికిఁ గూడఁ గర్తృత్వము గలుగు చున్నది. —శబ్దముల యొక్క వ్యుత్పత్తి యందు క్రియ నిమిత్తము కావచ్చును. అది యేదైనను, శబ్దము యొక్క ప్రవృత్తి నిమిత్తమునందు మాత్రము సత్తాసాదన లక్షణమగు (ఘటరూపమున ఘటసిద్ధి కలుగఁ జేయు) క్రియయే నిమిత్తమగును. ఇటువంటి క్రియను తెలుపు శబ్దమునకే, అనఁగా నీక్రియకే, కేవల కర్తకంటె, క్విప్ మొదలగు ప్రత్యయము లను విధింపవలెను —అట్లుగాక, "ఉపమానాదాచారే" అను వ్యాకరణసూత్రము ననుసరించి, ఉపమానవాచక శబ్దముకంటె, ఆచారార్థమున క్విప్, క్యచ్ మొదలగు ప్రత్యయములను విధింపరాదు. ఉపమానార్థము, ఆచారార్థమును నర్థబలమున (అర్థాపత్తిన్యాయముచే) సిద్ధించుచునే యున్నవి. "అశ్వతి వాలేయః" అనునపుడు వాలేయము (గాడిద) అశ్వత్వమును పొందుచున్నది అనునర్థము లభించును. అశ్వము నందలి క్రియ వంటి క్రియ (చేష్టలువంటి చేష్టలు) లేనిదే,

ఖరమున కశ్వత్వప్రాప్తి యనుచిత మగుటచేత, ఖర మశ్వతుల్యసమాచారము గలది (అశ్వము నందలి క్రియల వంటి క్రియలుగలది) యగునని తెలియుచునే యున్నది. ఇచట ఖరమున కశ్వత్వ మెట్లు కలుగునని సంశయము రావచ్చును. పూర్వము జడమగు ఘటమునకు ఘటన క్రియాకర్తృత్వము లభించినట్లే, ఖరాదుల కశ్వత్వము గూడ, నాయాశ్వరుని చిత్తాభాసావిష్కృతి వలననే లభించు నని తెలియవలెను. ఇట్లు, శబ్దముల కన్నిటికిని క్రియయే ప్రవృత్తి నిమిత్తమగుట చేతనే, సత్త్వప్రధానములగు నామములకుఁ గూడ ధాత్వర్థత్వమునే తెల్పినాఁడు. [అనఁగా ధాతుపాఠమునందు, "అణ, రణ, భణ శబ్దార్థాః అనియు, గడి వదనైకదేశే" అని, రణ, భణ, శబ్దములను గడి శబ్దమును, పఠించినాఁడు. "అణ" అనున దొక నామము. గడి (కపోలము- వదనైకదేశము) యనునదియు నొకనామమే. ఇవి సత్త్వ ప్రధానములు (లింగసంఖ్యాన్వయము గలిగి యుండుట సత్త్వము అయినను, వీనిని గూడ ధాతువులుగ పఠించుటచే అణ, రణ యను నామములకు. అణరణ యను శబ్దమగుట యనియు, గడియను పదమునకు కపోల రూపము నొందుట యనియు క్రియ, లేక క్రియాకర్తృత్వమే యర్థ మగునని తెలియుచున్నది.] కావున "విపచ్య ఘటో భవతి" మొదలగు స్థలములందు క్త్వా ప్రత్యయము తెల్పు పూర్వకాలత్వము, ఘటనక్రియాపేక్షమే యనియు, భవనక్రియాపేక్షము గాదనియుఁ దెలియవలెను. భవనక్రియ, బహిరంగమగుటచే, పచన క్రియతో నన్వయింపదు. అధిశ్రిత్య పాచకో భవతియనునపుడునిట్లే తెలియునది. కావున నామపదములు తెలుపు నేయర్థమైనను, సత్తారూపమైన క్రియను పొందకయే భాసింపదు, శబ్దవాచ్యమును గాదు. ఈవిధముగ 'అస్తి, భవతి' మొదలగు సామాన్యక్రియ లంతరంగము లగుటచే సామాన్యముగ ప్రయోగింపఁ బడవు. విశేష క్రియలగు పచనము మొదలగునవి, నియమముగనుండి తీరవలసిన

యక్కఱ లేకుండుటచే నవి బహిరంగము లగును. అందుచే వానిని ప్రయోగించి తీరవలయును. ♦

ఆఖ్యాతము భావప్రధానము (క్రియా ప్రధానములు) -ఉపసర్గలు, నిపాతలు, కర్మప్రవచనీయములును సత్త్వములగు వానిని (లింగసంఖ్యలులేని) తెల్పును. అనఁగా నవి యద్రవ్యవాచకములు. ఉపసర్గలన్నియు నసత్త్వములే యైనను, వ్యాపారప్రయోగ నియమముల ననుసరించి, మూఁడువిధములుగ విభక్తము లైనవి. ఉదా॥ క్రియయొక్క స్వరూపము నం దతిశయమును తెలియఁజేయు "ప్ర" మొదలగునవి యుపసర్గ లగును. ఇవి ధాతువులకుఁ బూర్వమే ప్రయోగింపఁబడును. —ఇటులే క్రియలకును, ద్రవ్యములకును వానిలో వానికి గల భేదమును తెల్పు "చ" మొదలగునవి నిపాతలగును. "పచతి పఠతి, చ" వండును, మఱియు చదువును. ఇచట "చ" అనునది రెండుక్రియలును పరస్పరభిన్నములని తెల్పును. అటులే రామః కృష్ణశ్చ అనునపుడు, రామునకు కృష్ణునకు గలభేదమును "చ"కారము తెల్పును. ఈనిపాతలు భావములకు, ద్రవ్యములకు, రెంటికిని భేదమును తెల్పుచునే వాని సముచ్చయమును గూడ తెల్పును, ఈచకారాది నిపాతలు, సముచ్చేతవ్యములైన భావద్రవ్యములకు తరువాత ప్రయోగింపఁబడును. -క్రియావిశేషమువలన పుట్టిన కార్యకారణభావాది సంబంధములను నిశ్చయము

♦ ఈవాదమున మహిమభట్టొక నూతన సమన్వయమార్గమును జూపుచున్నాఁడు.

1. వైయాకరణులు, వాచ్యములగు క్రియలకంటె పౌర్వకాల్యమును క్త్వాప్రత్యయము తెల్పుననిరి. ఈతఁడు, కృదంతాములలో ప్రతీయమానమగు, (అంతర్భావము నొందియున్న) క్రియకంటెఁ గూడ పౌర్వకాల్యము కుదురు ననుచున్నాఁడు.

2. అశ్వతి = అశ్వ ఇవ ఆచరతి—అనునపుడు, వైయాకరణులు అశ్వశబ్దమునకు "అశ్వపదవృత్తము"నందు లక్షణను చెప్పకొందురు, ఇతఁడశ్వశబ్దమునకు ముఖ్యార్థము నందే క్విప్ మొదలగు ప్రత్యయములను విధింపవచ్చు ననియు, లక్షణ యక్కఱ లేదనియుఁ దెల్పును.

అశ్వశబ్దమునకు "అశ్వత్వాపాదనరూప క్రియయందు" ముఖ్యార్థమని యీతని మతము ఇపుడు "ఉపమానాదాచారే" యను సూత్రమే వ్యర్థమని యీతనిభావము.

చేయునవి కర్మప్రవచనీయములు "జపమను ప్రావర్షత్" అను నపుడా "అను" అను కర్మ ప్రవచనీయము జపమునకును, వర్షమునకును గల కార్యకారణ భావ సంబంధమును తెల్పును. ('అను'న దిచట ఉపలక్షణ కార్థము.) నిపాతలవలె నివియును శబ్దమునకు తరువాతనే ప్రయోగింప బడును.

♦ 1. కొందఱు పదములు సుబన్తములు, తిఙన్తములు నని రెండువిధములే యనిరి. కొందఱి మతమున నామాఖ్యాతోపసర్గలని పదములు నాల్గువిధములు. మఱి యితరుల మతమున "నామాఖ్యాతోపసర్గనిపాతకర్మ ప్రవచనీయము"లని అయిదు విధములు. వైయాకరణ దర్శనమునందు వాక్యము నుండియే అర్థము తెలియును. "రామ" అనుపదమునుండి, రమ్ అనునది ధాతువనియు, ఘఞ్ ప్రత్యయ మనియు, నెట్లు విడదీసి చెప్పుచున్నామో, యటులే, వాక్యమునుండి గూడ పదములను విడఁదీసియే చెప్పుచున్నాము. వాక్యమునుండి గూడ పదములను విడఁదీయుటను గుఱించి ముందు తెల్పెదము.

వాక్యమునందు క్రియయే ప్రధానము కావునను, ఆక్రియ యొక టియే యగుటచేతను, వాక్య మొకవిధమే. పూర్వులు నీవిషయము నిట్లే చెప్పిరి.

♦ 2. పూర్వుల మతమున వాక్యలక్షణ మిది. అఖండవాక్య మును, విడదీసినపుడు, ఆవాక్యావయవములైన పదములన్నియు, సాకాంక్షములై యుండవలెను. అఖండముగనే యున్నపు డితర శబ్దాకాంక్షయుండదు. క్రియయే ప్రధానమై యుండును. క్రియాకారక విశేషణములతో కూడియుండును. (లేదా కారకములన్నియు ప్రధాన

♦ 1. "ద్విధా కైశ్చిత్ పదం భిన్నం చతుర్ధా పంచధాపి వా
అపోద్ధృత్యైవ వాక్యేభ్యః ప్రకృతి ప్రత్యయాదివత్"

♦ 2. "సాకాంక్షావయవం భేదే పరానాకాంక్షశబ్దకమ్
క్రియాప్రధానం గుణవదేకార్థం వాక్యమిష్యతే"

క్రియతో నన్వయించును - మొత్తమున కొకే యర్థము ప్రధానముగ నుండును ఈ లక్షణములు గలది వాక్యమగును.

శబ్దము వలెనే, అర్థముకూడ రెండు విధములు - వాచ్యము - అనుమేయము. శబ్దవ్యాపారమునకు విషయమైన యర్థము వాచ్యార్థము. అదియే ముఖ్యార్థ మనబడును. - ఈవిషయమునే యీశ్లోకము చెప్పును.

“శ్రుతిమాత్రేణ యత్రాస్య తాదర్థ్యమవసీయతే
తం ముఖ్యమర్థం మన్యన్తే, గౌణం యత్నోపపాదితమ్”

ఒకశబ్దమును వినిన వెంటనే, ఆశబ్దమే యర్థమును స్ఫుటముగ, ప్రధానముగ తెలుపునో, ఆయర్థమును వాచ్యార్థమందుము. అదియే ముఖ్యమైన యర్థము. ఆశబ్దమునకుఁ గల ముఖ్యార్థము కుదురనపుడు, సామర్థ్యమువలన ముఖ్యార్థమునకు సంబంధించిన మఱియొక యర్థమును చెప్పుకొందుము. అది గౌణార్థము లేక యముఖ్యార్థ మందుము. (ఈ యముఖ్యార్థము నితరులు లక్ష్యార్థ మందురు. వ్యక్తివివేకకర్త, దీనిని యనుమేయార్థ మనును) - ఈవాచ్యార్థము నుండి గాని, వాచ్యానుమితమై, హేతువుగ నుండు నర్థమునుండి గాని, యేయర్థాంతరము సిద్ధించునో, అది యనుమేయార్థము (వ్యక్తివివేకకారుని మతమున, లక్షణావ్యాపారము, వ్యంజనావ్యాపార మనునవి యనుమితి వ్యాపారము నందే యంతర్భావము నొందును. లక్షణావ్యంజనావ్యాపారముల నీత డంగీకరింపఁడు) - ఈ యనుమేయార్థము మూఁడువిధములు. - కేవల వస్తువు, అలంకారము, రసాదులు నని. అందు, వస్త్వలంకారములు వాచ్యములుగఁ గూడ నుండును రసాద్యర్థము మాత్ర మనుమేయమే. అందు పదముయొక్క యర్థము వాచ్యమేగాని యనుమేయము గాదు. పదమునం దవయవవిభాగము లేకుండుటచే, నందు సాధ్యసాధన భావము కుదురకుండుటయే ఇందుకుఁ గల హేతువు.

శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరాయశాస్త్రి, ఎం. ఏ.

ఏకాదశస్కంధము

—హరిభట్టారకుఁడు.

క. మాయనగా నేది నాయెఱుఁగ
మాయలఁ దరియింతు రెట్టి మనుజులు ధరలో
మాయను వినిపింపుఁడు మీ
రాయతవాక్ప్రౌఢి నెఱిసి హర్షం బొదవన్. 68

సీ. జనులకు సంసారతాపనివృత్తిఁ జేయును
తాపత్రయాగ్నిఁ గరము కోపశమం బొసంగఁ
వినను భగవదీయ వార్తామృతంబుఁ గ్రోలి
తృప్తిఁ బొందని కథ లాలకింతు మీరు॥ 69

వ. అనిన విని యంతరిక్షుం డిట్లనియె. 70

సీ. భవ్యనిర్గుణ పరబ్రహ్మంబు నందును
దనకు విషయయు జనకమైన
జ్ఞానంబు దోఁచును సర్వేశుఁ డీమాయ
చేతను జగము విఖ్యాతముగను
నిర్మించి యటమీఁద నిశ్చింతుఁడై యుండి
విహరించు నదియు శ్రీవిష్ణుమాయ
ఇంద్రియార్థభ్రమం బిదియు జాగ్రదవస్థ
మానసభ్రమము మర్మమం చెప్పు
స్వప్నజావస్థ మతియుఁ దద్వాసనకు
కారకంబగు బీజంబు సుషుప్త్యవస్థ
యనఁగ బరఁగును శోధ నవ్వాయను సీము
నదియ పరికింప నాల్గవదగు నవస్థ। 71

వ మఱియు స్వప్నమందు గ్రాహ్యగ్రాహకగ్రహీతృభేదంబులచే మూఁడు విధంబులై శోభించు చందంబున జ్ఞానంబును మాయామయభావ్యంబై త్రివిధంబై పర్యవసించు మనోరథంబు స్వప్నావస్థయందణంగిన క్రియ త్రివిధం బగు మాయయు నాత్మయందేలీనంబగు; పరమేశ్వరుండు మొదలను పృథివ్యాదిమహాభూతమయంబైన సృష్టి సృజించి పంచధాతువుల చేతఁ బ్రవేశించి యాత్మ నేకాదశేంద్రియంబులచే షోడశంబు పుట్టించుచు గుణంబులచేత గుణంబుల నంగీకరించుచు నాత్మప్రద్యోతిత గుణంబుల చేతను గుణానుభవంబు చేయుచున్నవాఁడై యీసృష్టిని నాత్మీయంబుగా విచారించుచు దేహకర్మమూలంబున నైమిత్తిక కర్మంబుల నాచరించుచు దత్ఫలం బంగీకరించి దుఃఖైక వశుండై వర్తించు; పెక్కువిధంబులం బొందిన యీ దేహకర్మఫలంబుల నంగీకరించుచు, భూతసంప్లవపర్యంతము పరవశుండై జన్మంబులం బొందుచుండు, నంత ధాతూప్లవనం బాసన్నంబైన ద్రవ్యగుణ స్వరూపంబగు జగంబును, అనాదినిధనంబగు కాలంబును, ప్రకృతిం బొందుచు నటమీఁద శతవర్షంబులు వర్షింపమియు నంత సూర్యుండు నిజ తేజంబుచే సకల లోకంబులు దహించుటయు, పాతాళ లోకంబు వలన సంకర్షణ ముఖజనితానలబూర్ధ్వముఖుఁడై వాయుసహాయుండై దిక్కులయందు వర్ధిల్ల నంత సంవర్తక మేఘంబులు మూలుసంవత్సరంబులు ధారావర్షంబులు గురియు నంద విరాట్స్వరూపంబగు; నంత నా రాజపురుషుండు నిరింధనంబగు వహ్ని చందంబున నవ్యక్తంబుఁ బ్రవేశించు నంతభూమి వాయుహృతగంధంబై జలరూపంబు దాల్చు; నాజలంబు హృతరసంబై తేజోరూపంబునొందు; నా తేజంబు తమోవినిహత సారంబై వాయువందణంగు; నా వాయువు హృత స్పర్శగలదై యాకాశంబునందు సంక్రమించు; నా యాకాశంబును వితతశబ్దగుణంబు గలదై యాత్మయం దణంగు; నంత నందిద్రియంబులు

మనంబున బుద్ధియు వికారగుణంబుతోడ నహంకారంబునందు బ్రవేశించు;
నా యహంకారంబును స్వగుణయుక్తమై పరమాత్మం జేరు; నిట్లు త్రివర్గా
త్మంబైన మాయారూపంబు మాహాత్మ్యంబిది యని చెప్పిన విని నరపా
లకుం డిట్లనియె 72

సీ॥ జ్ఞానహీనులైన నరుల చేతఁ దరియింప
రాని మాయ నతరాత్ము లెట్లు
దాఁటి పరమ పదము డాయంగఁ జనుచుందు
రట్టి కథలు నాకు నానతిమ్ము. 73

వ. అనిన నంతఁ బ్రబుద్ధుం డిట్లనియె॥ 74

క. సుఖము దుఃఖ వినాశము
కోరకను ఘనమైన సుఖమ్ము కోరకను గర్మా
చరణంబు సేయు నరులకు
నెప్పుడుఁగవు చుండు పాక విపరీతమ్ముల్. 75

క. దినదినము దుఃఖకరము
లయిన విత్తగృహాప్త పుత్రహితపశువులచేఁ
దను వేమి సంతసం బొంద
గావును గాన నరులుఁ దిరుగుచుందురు వృథయై॥ 76

చ॥ అతిశయ తుల్యనాశముల కాశ్రయమైన జగంబు యోగి దా
నతతము నశ్వరం బని విచారము సేయుచు విష్ణుభక్తి సం
పదలను విజ్ఞపించుచు ప్రసన్నతఁ బొందినయట్టి సద్గురున్
బ్రతిదినసంబు తీవ్రమగు భక్తిని సేవ యొనర్పు మేలగున్॥ 77

చ॥ మొదలను సాధుసంగమము ముక్తిద విష్ణుకథానురాగమున్
వ్యాసనము నందు భూతదయ హింసవిసర్జన మాత్మశౌచమున్
వదలక బ్రహ్మచర్యమును స్వాంధ్యాసముత్వము వేత్రోవలన్

బనమిసకుంట చూడ నివె భాగవతోజ్జ్వల ధర్మపద్ధతుల్ ॥ 78

సీ॥ ఈరీతిఁ బరమేశ హితులందు నెయ్యముల్
సేయుచు హరికథల్ సెప్పుకొనుచు
పులకాంకురంబులఁ బొదలి బాష్పాక్షుఁడై
యొకవేళ సంతోషయుక్తులగుచు
నొకవేళ భాషింతు రొకవేళ నాట్యంబు
సలుపుచు రధిక విస్మయములగుచు,
నొకవేళఁ బరమాత్ము నూహింతు రాత్మలో
నొకవేళఁ జూతురు సకల జగము
నివ్విధంబున వర్తించు భవ్యమతుల
చేత దరియింపవచ్చు విశ్వేశుమాయ
నన్యమతులవర్తించు నట్టివాఁడు
యెల్లు దాటంగనోపు నుర్వీశ్వరేశ ॥ 79

వ॰ అనిన విని నరపాలపుంగవుండు వారల కిట్లనియె. పరమభాగవతులారా! సకల లోకనాయకుండగు నారాయణాభిధానంబు గల పరమాత్ముని నిష్ఠ వినవలయు నానతిండని పలికిన నందు పిప్పలాయనుం డిట్లనియె ॥ 80

క॰ సురసంఘములకు సన్ముని
వరులకు హృదయంబులో నివాసుండగునా
పరమాత్మ నిష్ఠ చెప్పెద
సరసత నాలింపవయ్య సౌభాగ్యనిధీ ॥ 81

వ॰ మఱియును సకలలోకస్థిత్యుద్భవ లయ కారణంబై స్వప్న జాగ్రత్సుషుప్త్యవస్థల యందుఁగలుగు సూక్ష్మ దేహేంద్రియ ప్రాణంబు లెవ్వని చేత సంజీవితంబు లగు నదియు పరంబు జ్వాలలు దిరుగ నగ్ని

యందుఁ బ్రవేశింప నీ రీతిని౦ద్రియంబు లాత్మయందుఁ బ్రవేశింపవు. శబ్దంబు బోధక నిషిద్ధం బగుటం జేసి యర్థోక్తముఁ జెప్పను. మొదలను సత్వ రజస్తమోగుణంబులను మహదహంకారరూపంబుగాఁ జెప్పుదురు. మఱియు జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపంబు గల దౌటం జేసి జీవంబుగాఁ జెప్పుదురు. ఇది సదసద్రూపంబునం బర్యవసించు. దీనికిఁ బెరయైనది పరమాత్మగా నెఱింగి బ్రహ్మాదులు సన్నుతింతురు. ఇట్టి పరమాత్మ స్థావర జంగమాధిష్ఠితంబై వృద్ధి క్షయంబులం బొందక యుపలబ్ధి మాత్రయై యుండఖిలకాలములందు జీవంబుల బాసి తిన్నభ్యంబున వేఱై వర్తించు. మఱియు నయ్యాత్మ సర్వేంద్రియాన్వితంబగు నాకారంబు నష్టంబైన మనంబునం బాసి స్మృతిలేక వర్తించు నిర్మలదృష్టిఁగలవానికి సూర్యప్రకాశంబు దోఁచినగతి జ్ఞానవంతుండు హరిభక్తి చేత గుణకర్మోత్థంబులైన చిత్త దోషంబులం బరిత్యజించి భగవత్పదంబు చేరునని చెప్పిన రాజిట్లనియె. 82

క. పురుషుం డేకర్మము లా
చరించునో వానిచేత సత్కృతుఁడై (శ్రీ)
హరిపాదము లేటు చేరునో
దురితంబులఁ బాసి సంతతోత్సాహమునన్ ॥ 83

వ. అనిన విని యానీతి హోత్రుం డిట్లనియె॥ 84

సీ. కర్మంబె కర్మవికర్మంబులగు వేద
వాదంబు లౌకిక వర్తితంబు
వేదసంఘములు సర్వేశురూపము గాన
మొనసి విద్వాంసులు మోహపడుదు
రట్టి వేదంబు కర్మాచారమునె చెప్పఁ
జతురత కర్మమోక్షంబు కొఱకు

విష్ణుమూలంబుగా వేదోక్తకర్మంబు
లాచరింపక ఫలంబందువాంఛ
సేయు వారలు వివిధ జన్మాయుతములఁ
బొందు చుందురు మోక్షంబు నొందఁగోరు
వాండ్రు తంత్రోక్త మార్గాన వనజనాభు
పూజ సేయంగ వలయు సమ్మదము తోడ ॥ 85

వ. ఆపూజా ప్రకారం బెట్టి దనిన. 86

సీ. శుద్ధాత్ముఁడై దేహశోధనం బొనరించి
శ్రీనాథ సమ్ముఖాసీనుఁ డగుచు
పూజాది చిహ్నంబు పూతంబుగాఁ జేసి
పరికటలబ్ధోపచారముల చేత
నభినవద్రవ్య ధూపమ్మాత్మలింగంబుల
సంప్రోక్షణముఁ జేసి చక్రధరుని
కాసనంబును నర్ఘ్యమాచమనీయంబు
పాద్యంబు భక్తి సమగ్రతఁ జేసి
పుష్పగంధాక్షతల చేతఁ బూజచేసి
భక్తితోడుత దీపధూపంబు లొసఁగి
బహువిధాన్నంబు లారగింపంగఁ జేసి
గరిమ జేయంగవలె నమస్కారములను ॥ 88

క. ఈరీతిని బరమాత్మగు
శ్రీరమణుని భక్తిఁ బూజ సేయుచు పతనిన్
నిరాగ్నరా విధులం ?
దారయు వీక్షించు నతఁడు హరిఁ జేరు నృపా ॥

వ. అని పలికిన విదేహుం డిట్లనియె ॥ 89

గీ. ఈశ్వరుండు విష్ణుదేవేమి కర్మంబు
లాచరించె నాకు నాన తిండు
సారిది యుష్మదీయ సూక్తులు విని నాదు
చిత్త మంతకంత చెంగలించె

వ. అని పలికిన నందు ద్రమిళుం డిట్లనియె. 90

క. భూరేణు వెన్నవచ్చును
నే రీతినైన ద్రిభువనేశ్వరు గుణముల
(ధీశక్తిచే) నెఱుఁగుదు మను
వారలు పో చాల బుద్ధిహీను నృపా ॥ 97

సీ. ఆత్మసృష్టంబులై యధికమైనపంచ
భూతసంఘంబుచేఁ బురమొనర్చి
యా పురంబందు నిజాంశంబుచేఁ జొచ్చి
నారాయణాభిధానంబుఁ గలుగు
నట్టి సన్మూర్తి వరు నాదిదేవుఁడు పొందె
నీ దేహ మాశ్రయం బీజగతికి
తె పుణ్యశ్వాసవి దశేంద్రియముల చేత
నీ దేహధారుల నింద్రియములు
పాలితమ్ములయ్యె మఱియు భూభాగమునను
జగము రక్షింప నిర్మింప సమయఁ జేయు
జాలి గుణత్రయంబులో రాజసంబు మొఱసి
దివిజగణములు మెచ్చ వర్తించు నతఁడు ॥

గీ. రాజసంబున బ్రహ్మయై రమణ మెఱసి
సత్త్వ గుణమున విష్ణుఁడై జగము నిలిపి

తామసంబున రుద్రుఁడై తేనరుఁ బరమ
పురుషుఁ డొక్కఁడు త్రిగుణ సంపూర్ణుఁ డగుచు ॥ 93

వ. అట్టి నారాయణ చరిత్రంబుఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 94

సీ. ధర్మరాజటఁ గాంచె దక్షుని సుతయందు
నారాయణాభిధానంబు గలుగు
శాంతుఁడైన మునీశ్వరు నాతఁ డొనరించె
నైష్కర్మ్యమగు లక్షణంబు మిగుల
సకల సుజ్ఞానియై సకల సన్మునివంద్యుఁ
డగు మునీశ్వరు సమరవిభుఁడు
ఈక్షించి శంకించి యిచ్చలో బెగ్గిలి
యితఁడు మత్పదవిఁ గోరెడు నటంచు
ననుచు మదనుని రప్పించి యమరలోక
కామినులఁ గూర్చి నారి వేగంబుతోడ
నిమ్మహాత్ముని సామర్థ్య మెఱుఁగలేక
రమణఁబనిచెను బదరికాశ్రమమునకును. 95

వ. ఇట్లప్సరోగణ సమేతుండైన మదనుండు నిజబలంబులఁ గూడి నారాయణాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించె నంత ॥ 96

చ॥ వనమునఁ గల్గు భూజములు సర్వఋతుప్రసవ ప్రసత్ఫలా
భినుతములయ్యె షట్చరణ బృందనినాద మనోహరంబులై
యనవరతంబుఁ గోకిల కలారవ సంకులమయ్యె నాశ్రమం
బనయము గామినీ సహితుఁడై మదనుండు చరించె నంతటన్ ॥ 97

క. మరుఁడాయత సంతసమున
సురకాంతల చూపు లనెడి సురుచిరబాణో

త్కారములను ఖేదపఱచెను
దిరముగ నామహాని వ్యాకులు దేశం బధిపా ॥ 98

క. జలచరకేతన మూహమును
దలకక వ్యాదయంబులోసఁ దాత్పర్యము తో
బలభిన్నాయను బుషి దాఁ
దెలిసి కనుంగొనియె నచటి దేవాంగనలన్ 99

వ. అంతట నారాయణమునీంద్రుఁ డకాలవసంతాగమము గరీ
క్షించి మనంబున ధిరంబుఁదప్పక కాంతాజనసహాయుండైన మదను
నాలోకించి యిట్లనియె. 100

క. వెఱవకుము మత్స్యకేతన
సురకాంతా జనములారా సొంపున నిచటన్
కరమొప్పఁ గ్రీడ సల్పుఁడు
పురుహూతుని యాజ్ఞ చేసి పూజితు లగుచునన్ ॥ 101

వ. అని నారాయణ మునివరుం డానతిచ్చిన యాజ్ఞానమిత కంధ
రులై సురకామిను లిట్లనిరి. దేవా! పరమపదంబు కొఱకు సమ్యగ్జ్ఞాన
భరితులై నిశ్చలంబున పుత్రదారాప్త గృహ పశు ద్రవ్యంబుల యందా
సక్తి వర్జించి పరమపద నివాసంబు కొఱకు తపం బొనరించు పరమ
పుణ్యులకు సురకృతంబులైన విఘ్నంబులు ప్రాప్తం బగుఁ గాని బర్హిస్సు
లందు సుభాగంబులైన బలులం బెట్టెడి కర్మనిష్ఠులకుఁ దత్కృతాంతరా
యంబులు చెందవు. క్షుధయు, తృష్ణయుఁ ద్రికాలగుణంబులును పంచ
మారుతంబులును జిహ్వానేమాన వికారంబు లనియెడి మహాసముద్రము
లును పరమయోగి మనోవికారగుణంబులగు మమ్మును దరియింపలేక
క్రోధవశులై తపంబును దిగనాడి గోష్పదోదకంబు నందె మునుంగు
దురు. మునిపుంగవా ! నీ తపోమాహాత్మ్యం బచింత్యంబు భవదీయ

గుణంబులు సన్నుతింప బ్రహ్మరుద్రాదులుగాని మదీయవాచాగోచరంబు గాదు. మానలని యపరాధంబులు సహింపవలయునని దండప్రణామ పూర్వకంబుగా సన్నుతించి సమ్ముఖంబున నిలిచి యున్న సమయంబున: 102

క. ఆ మునివరుఁడు సృజించెను
కామినులను నూరుకోట్ల ఘనభూషణులన్
ఆ మానినులను జూచిరి
వేమఱు సురలోకసతులు విస్మయ యుతులై. 103

వ. ఇట్లు నారాయణమునీంద్రుఁడు నిజశరీరంబు వలనఁ గాంతల సృజించి యంత ॥ 104

గీ. వీరిలోన నొక్క నారీశిరోమణిఁ
బాదుపుమీర దొడ్డొక పొండటంచు
సారిది నమ్ములైన సురలోకకాంతల
కానతిచ్చె మునివరాగ్రవరుఁడు. 105

వ. అని మునీశ్వరుఁ డివ్విధంబున నానతిచ్చిన దేవతలా వనిత సతులందు మిక్కిలి వర్ణితంబగు నూర్వశిం గొని దివంబున కేగి యాకథ గోత్రభేదను పెద్ద కొల్వునఁ దగ స్వినిపింపఁ జిత్తములోన నింద్రుఁడు బెగ్గిలెన్ ॥ 106

క. ఈ నారాయణ చరితం
బేనరుఁడుఁ పఠించు నాతఁ డిహలోకమునన్
మానిత సంపత్సహితుం
డౌ పరహరి పదముఁ జేరు నటమీఁదఁ దగన్ ॥ 107

సీ. పరమహంసుని స్వరూపంబున ఋషభుని
కాత్మయోగముఁ జెప్పి యచ్యుతుండు
ధారుణిలో జగద్భారావతరణంబు

కొఱకు మత్స్యాకృతిఁ గోంపొంది
సోమకాసురుఁ జంపి సొరిది వేదము హయ
గ్రీవ వక్త్రింబున గీలుకొల్పి
యాదివరాహమై యటరాత్రి చరియింప
యుదకరాశి వలన నుర్వి నెత్తి
జలధి మథనంబుఁ జేసెడి సమయమందు
కూర్మరూపంబు వడిఁ దాల్చి కుధర మెత్తి
మెఱఁగి చేఁ జిక్కె మొఱ వెట్ట మత్తగజముఁ
గాంచె లోకంబు దివిజసంఘంబు వొగడ. 108

చ. నరహరిరూపమై యసురనాథుని బట్టి వధించి దర్పితా
సురహృతదేవకామినుల సుందరరూపవిరాజమానలని
జెర విడిపించి గాఢముగ చీకటి డాఁగిన గోత్రభేదనున్
బెనుపడి దెచ్చి నాకమున బెట్టుచు నెల్లను సంతసంబునన్. 109

క. ఈడాడ దిరుగు లాభము
వేషంబున విష్ణుఁ డడుగు నెపమునఁ బడి
త్రిక్రమించుచు లక్ష్మీశుఁడు
మూఁడడుగులు దనుజు నడిగె ముదమున గొనెన్. 110

క. అత్యున్నతమున భార్గవుఁ
డత్యుగ్రములగు మెచ్చ ఘనశౌర్యధురుఁడై
మూర్ధాభిషిక్త రాజులఁ
గత్యంతము గడచె ఘనకోపముతోన్. 111

చ॥ దశరథనందనుండగుచు దర్పితులౌ ఘన యాతుధానులన్
నిశితశరాలిచే దునిమి నీరధి దాటి సమస్తమర్కటా

తిరిపు బలంబుగోల్వ నటు దేవగణంబులు సన్నుతింపఁగా
దశవదను వ్యధించెను బ్రతాపముతో నుత సానుజాతుఁడై ॥ 112

విదితాయువుల వధింపను
సదయుండై దివిజ వరుల సంరక్షింపన్
ఉదయింపఁ గలఁడు కృష్ణుఁడు
యదుకులమున కృష్ణరాముఁ డనియొడి పేరన్ ॥ 113

గరిమతో బుద్ధరూపమై కర్మయోగ
మునఁ బ్రవర్తించు వారల మోహపఱచు
కలియుగాంతంబు నందును కల్కియగుచు
సకల శూద్రక్షితీశులఁ జంపఁగలఁడు. 114

వ. అని యివ్విధంబున ననంతంబులైన భగవజ్జన్మ కర్మంబులఁ
విని విదేహనరపాలకుఁ డిట్లనియె. 115

హరిపాద యుగళసేవా
పరతంత్రులు గాక మనసు పరమార్గములన్
జరియింపఁ జేయుచుండెడి
నరులకు గతి యేది మానినాథమునీంద్రా ॥ 116

వ. అని పలికిన నందు చమసుం డిట్లనియె ॥ 117

శ్రీరమణీశుని ముఖబా
హూరు పదాబ్జముల వలన నుద్భవమయ్యెన్
ధారుణి నాశ్రమములతో
సారెవడన్ భూసురాది జాతులు నవనిన్ ॥ 118

వినవులం జెప్పెదు శ్రీ
మానినిపతి పాదసేవ మఱుగక తిరిగి

యూనరుఁడు నరకరూపము
లోన వడున్ గూలహీనలోకస్థితుఁడై ॥ 119
కలియుగమందు శూద్రులును గామినులున్ హరిపాదభక్తి సం
కలితులగాన వారు హరికల్మషు లెచ్చటనైన భూసురా
దులు యజనంబు సేయుచును దుర్మదులై కమలాధినాథభ
క్తుల దర్శించి నవ్వుదురు దూరమునన్ ఘనకర్మ సంగులై॥ 120
సుతులుఁ బురుషులు దఱచై
సదనంబులయందుఁ గ్రీడసల్పుచు నటన
మ్మదమునఁ బశుసంఘము జం
పుదు రవిధానంబు తోడ భూసురు లనఘా ॥ 121
సిరిచేతఁ గులముచేతను
సరసంబగు విద్యచేత జాగముచే డు
ర్నరులు మదంబున గానక
హరిభక్తుల నవ్వుచుందు రతిగర్వమునన్ ॥ 122
ఆకసంబుమాడ్కి నఖిలజీవులయందు
పూర్ణుఁడైన పరమపురుషు కథలు
వినక కోర్కులందు వితతప్రమత్తులై
ఖలులు చనుదు రంత్యగతుల కడకు
ఘనధర్మక ఫలంబగు
ధనమును జ్ఞానంబు పుత్రదారాప్తులచే
తను బూర్ణమైన గృహమం
దును నిలుచుచు నెఱుఁగ రాత్మ దుష్కృత్యవులన్ ॥ 123
బహువిధానములచేఁ బ్రారంభితంబగు
శాస్త్రీయమైన వశ్యావిహింస

వసుస శోడుతఁ బ్రత్యవాయకరంబుగా
దదికర్మమార్గ మర్యాద జూడ
శాస్త్రంబు వర్జించి సద్విధానము లేక
దుర్జనుల్ పశువులఁ దునుముచుండు
రాఖలుల్ పరమేశు నందు రోషించుచు
దుర్గతిఁ జెందుచుందురు నృపాల
పాలువుశో ముక్తిమార్గంబుఁ బొందలేక
జ్ఞానహీనతఁ బొంది యజ్ఞాన మొదవి
యాత్మఘాతకులైన దుష్టాత్మకులన
కాలమృత్యువు సమయించుఁ గరుణ లేక॥ 124

శా॥ అప్రత్యమ్ము విముక్తమార్గమని విద్యాగర్వసంపన్నులై
విప్రుల్ గొందఱు దారపుత్ర సమితిన్ వీక్షించి విత్తార్థమై
యప్రామాణ్య పదంబున న్దిరుగుచున్ యజ్ఞానగుప్తోల్లస
త్ప్రాజ్ఞాగహీనాత్ములై నిలుతు రస్తోకాగతిన్ మాధవా॥ 125

సీ॥ కామాప్తులై మీఱఁ గానక పరకీయ
కామిని కుచనేత్ర కచము లందు
కరబాహుమూల వక్త్రాబ్జపాదాధర
ప్రకటకుంతలతనుప్రభల యందు
గండద్వయోదార ఘననితంబము లందు
వర్ణితోరుద్వయవర్ణ మందు
భూషణాంబరరమ్యభాషణంబుల యందు
తీపులఁ బచరించు చూపు లందు
మమత సేయుచు హరిభక్తి మఱచి కాల
మనుదినంబును గడుపు చున్నట్టి వరులు

బహువిధాంతర ఘనపాశ బద్ధులగుచు
ఘోరనరకములలోనఁ గూలువారు ॥ 126

క. సుతులందు గృహములందును
సతులందును మమతఁ జేసి సర్వేశునం
దతిదినము విముఖు లగు దు
ర్మతులకు నరకంబుఁ గలుగు మానవనాథా! 127

వ. అని మునివరుం డానతిచ్చిన విదేహుం డిట్లనియె॥ 128

సీ. ఏ యుగంబునందు నేకీర్తి వర్తించు
నెట్టిరూపు వాఁడు నేవిధాన
మున నుతింపఁ బడును ముని దేవగణముచే
విష్ణుఁ డవ్యయుండు విశ్వవిభుఁడు. 129

క. నానాకారంబులలో
దానవులను సంహరింప ధరణీస్థలిలో
శ్రీనాథుఁ డుద్భవించును
మానితుడై ప్రతియుగమున మహనీయుండై ॥ 130

వ. మఱియు నప్పురాణపురుషుండు కృతయుగంబు నందు శుక్ల వర్ణుండై చతుర్బాహుండై జటావల్కల కృష్ణాజినోపవీత జపమాలా దండకమండలధరుండై సర్వోత్తముడై శాంతుడై తపోధ్యాననిష్ఠుడై తద్యుగ సంభవులైన మనుష్యులచే హంసయు సువర్ణుండును నమలుండును ఈశ్వ రుండును పురుషుండును పరమాత్ముండును ననంబరగు దివ్యనామంబుల చేత సన్నుతింపంబడు; త్రేతాయుగంబునందు రక్తవర్ణుండై బాహు చతుష్క విరాజమానుండై మేఖలాత్రయ సహితుండై హిరణ్యకేశుం డై స్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణుండై విష్ణువు యజ్ఞపురుషుండును, పృశ్ని గర్భుండును సర్వదేవమయుండును, వృషాకపియు, జయంతుండును,

నుమగా యుండు నని బ్రహ్మవాదులచేత వినుతి సేయంబడును; ద్వాపర
సంభవుండై పరమేశ్వరుండు శ్యామదేహుండును పీతాంబరధరుండును
బాహుద్వయోపశోభితుండును దివ్యనిజాయుధధరుండును శ్రీవత్స
కౌస్తుభవనమాలా విరాజమానుండును మహారాజోపలక్షణుండును నై
వాసుదేవ సంకర్షణానిరుద్ధ ప్రద్యుమ్న నారాయణ మహాపురుష విశ్వే
శ్వర విశ్వరూప సర్వభూతాత్మ కాదినామంబుల నెలయుచు నరపాల పుం
గవులచేత సన్నుతింపఁబడును. కలియుగంబున కృష్ణవర్ణుండై పీతాం
బరధరుండై దివ్యనిజాయుధ శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలా విభూషితుండై
హరి రామ నారాయణ నృసింహ కంసారి నలినోదరాది నామంబుల
నెలయుచు భక్తవత్సలుండగు పుండరీకాక్షుండు బ్రహ్మ మునీంద్రులచే
ధర్మజ్ఞ సంకీర్తనలచే వినుతింపఁబడుచుండు నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 131

క. హరి [illegible]
[illegible]
[illegible]
హరి [illegible] 132

సీ. సకల [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 133

క. ఈ కలియుగ ప్రజలెల్లను
నారాయణుఁ దలఁచి నామములచే
శౌరి నృసింహాదుల హరి
నారయ వినుతింపఁ బాపరహితులు తొడన్ ॥ 134

ప్రాస్తావిక పద్యావళి

మచ్చ లక్ష్మీనారాయణకవి.

తే॥ గీ॥ సతులు పరదేశగతు లగు పతుల రాకc
గూర్చి చెతc జెందc గనటు! శకునము చెప్ప
తంబులంబులు గొనుచును దంభవృత్తిc
జిక్కు తెలుcగనె మందుల చేతరాక. 86

ఉ॥ బంగరురంగు రంగసిక్తపాగరిమం గను సంగసంపు
ల్లాం గని తత్స్వభావస్థానc గోరి గతికుచసన్నసన్నశా
సంగసరస్య టాంబువులు స్నానము సేసెను మాస్య నేట్లు వ
చ్చుం గను సీచరిలుచి గోష్ఠిశి యుంచిన సికుc గాకమా 87

తే॥ గీ॥ స్వధ్వాంసు బాలుదికుc దొల్లి నిశి భుజించు
నట్టి మధురపదార్థంబు లపహరించుc
జెవcలి కాకి యు టంచుసి నిన్ శ్రీశక్తి
బాయువారిల కుపకృతిc జేయc జనదె. 88

తే॥ గీ॥ అందలకిని నేకదృష్టి గా సరయు సిన్నుc
నేకమండ స టంచును గేలిగొందురి
వసుధ జనులకు నిజ మెంతవారికైన
నాయనసాధిప! మెప్పించ పనేము గాదు.. 89

కం॥ లోకులు మా వా రనుచున్
నాకాధిప! వారి నొక్కకంటc గనిశి నిన్
నేకమc మని యుడికించెద
రీకలికాలమున న్యాయమ్ము నేడి తెలంపన్. 90

కం॥ మాటలుఁ బాటలు నాటలుఁ
బాటిగ శుక, పిక, మయూర, పాళికిఁ దగు నీ
బోటికి నెంగిలికూడే
యేటికి మాకళి! యసూయ వృథ యేమి యిఁకన్ 91

24 — నరటోపదేశము —

ఉ॥ వీకఁ బయోధి దాఁటి రఘువీరుని పంపున నాంజనేయుఁడం
బాశడఁ దత్కథం జదివి యాత్మఁ దోఁకండు వచింప నవ్వి బల్
పోఁకిలు గల్గుమాకులములోపల నే రిఁక సాధ్య మంటివో
పోకిరితొండ! పల్వాలము వోయిది యంబుధి కేమి దాటుమా॥92

కం॥ మాటికి మాటికిఁ దల నీ
వేటికిఁ బంకించి తెఱుఁగవే తరములు నీ
బోటులకు డేగ వెఱచున
యాటోపము చాలుఁజూడవా ననుఁ దొండా, 93

మ॥ అనిలో నొచ్చి గుహాన్ నృపాలకుఁ డోకండార్తి న్వసింపంగ వే,
తనసత్కీర్తిలతావితానములో నాఁదద్వారముల్ దంతులన్
గన రాకుండఁగ నేని లూతయుతనిన్ గావన్ శిరస్సంజ్ఞనా
తనిఁ బ్రత్యర్థికి నప్పగించు నరటాధ్యక్షుండ వీ వేళ దా 94

25 — నారికేళోపదేశము —

ఉ॥ పొట్టకుఁ దృప్తిగా నిడెడు భోజనమంతయు మున్నె దాహము
న్నెట్టనఁబాఱఁ దోలెదవు నీర ముసంగి మహోన్నతుండ వా
గట్టి వదాన్యశేఖరుని నేఁగవఁ గొబ్బరికాయ తీడ! హా
కొట్టకమున్నె యిచ్చ్చు వదిగా యవె కూడదు నీదు వేడడన్. 95

తే॥ గీ॥ పావము జలోదరము నీకు, బవనపంక్తి
కిరయఁ గా గజ్జి, పెనురోగ మబ్బె గరళ
ఫలమునకుఁ, జూతమునకును బల్లు, నారి
కేళఫలరాజమా! పిలుపాలఁ బడదె? 94

26 — చకోరాపదేశము —

కం. ఇత్తిరుపీథిని వెలిఁగెడు
మత్తాబునుగాంచి చంద్రమండల మనుచున్
దత్తరమునఁ దివఁజేరి తె
మత్త చకోరంబ! తొలఁగు మడియుదువు గదా. 96

27 — వృషభాపదేశము —

ఆ॥ వె॥ ఏల బుజ్జి నూప నెద్దా! సివంగు నీ
కెచట నుండి వచ్చె నేలపట్టి
నప్పఁడెరఁడొ యెఱుఁగుదా నెట్టిసకియు నీ
కంటె నద్దునమ్మ కాళ్ళఁగడిగి. 98

మ॥ నవమాసంబులు మోసి నిన్ గనుతఱిన్ గండంబొకండబ్బ శ్రీ
ధవుచే రక్షిత యాచు వత్సలత దుగ్ధంబిచ్చి పోషించు, మా
త వయఃకాలము రాగ వీడితివి యెద్దా! గడ్డిపోచైననీ
యవుగా నెన్నఁడు నీకృతఘ్నతకునే నాశ్చర్యముం బొందితిన్ 90

28 మకరాపదేశము

మ॥ సుకుమారాంగలతాన్వితామల మహాశుద్ధాంత సీమంతినీ
పరికరంబున్ గనినాఁడ నుత్సవములన్ వారేలయుట్లుంచుగం
దశనాగ్రాద్విషశల్యఘోణివర కాంతాసంతతిక్ గెల్చునీ
మకరేంద్రాత్మజ! కోమలావయవసంపత్తిన్ సఖ్యకాంతుల్యమ్మయిక 100

29 నాగాపదేశము

కం॥ పరవస్తువు మది గోరినఁ
బరవస్తుమతంబు దప్పు పైకము చెడు నీ
యురగాచార్యుని మత మిదె
యరుగంగ దన్మద్రోవలన నవి లభియించున్ 101

తే॥ గీ॥ అంటి శేషావతారు మీఁజనఘుఁడితని
పాదకైంకర్య మబ్బను బ్రహ్మకైన
గాని సన్నిధియే చాలు గలుగు ముక్తి
జనుఁడు మసలక యో వెఱ్ఱిమనుజులార. 102

కం. వనముల మెలఁగుచు వాయువుఁ
దినుచును గుటురము ధరించి దివిజాంతకుప
ద్వనజాంకముచే వెలుఁగుచుఁ
జనునే క్రోధమును గెలువఁజాల పురగమా. 103

ఉ॥ కోపము సున్న; లేదు పగ కోయఁ; నుళక్క-; !ద్విజిహ్వాభావ మా
హా! పరికింప వర్తనమొయున్నను దిన్నని దేను; దన్నినన్
బాపము తేటచూడ వటువంటి నిన్నహిగా వలంతు రీ
చాపలయుక్తులౌ నరులజా డది సుమ్ము ద్విజోత్తమోత్తమా 104

శా॥ కాలంద్రొక్కిన, నూరకుండురె యిసీ కాకోదరస్వామి; యి
ట్యేలల్ నీఘనశౌర్యమున్ దలఁప కబ్బే మందవుసుండుభం
జా లాకేత్వము దాకకొమ్ము మత నాగాయుండు లే లే విష
జ్వాలాభీలమహోగ్రదంష్ట్రిల పటిష్ఠత్వంబది కేటికిన్. 105

చం॥ తిరమగుబత్తి శోడ విసుతింపుచు భావిసుఖార్థమత్తులై
సకు లయదెంచి మీాదు భవపస్థలిఁ గానక్రొంసంగ నిల్చువో,
గరకరిఁబొడ్డు రుత్త నురగప్రభు శేఖగుఁగార యిష్టు దు
ర్భరవరిఘోగ్రదండహతిఁ బావఁగఁబంగు వెపఁగు లేఁడటన్, 106

తే॥ గీ॥ మాఱులు గలుగుసంత ఘనులయి పోయిరే
చేయిఁ జాప భయము; వేయి యేండ్లు
బ్రతికియుందురైన ఫలమేమి? మీాకంటెఁ
బలుగురాలు మేలు పాములార. 107

తే॥ గీ॥ పెరిమఁ బాలువోసి పెంచి ముద్దిడువారి
గఱచి చను మహోపకారి వహిప!
యుట్టినీవు దపము చుట్టి వేడదుసుమ్ము
వెడలఁ దీయు నంత నెక్కగలఁడె 108

30 — పల్యాలాప దేశము —

మ॥ సరసాగ్రేసరుఁ డొంట ధీరుఁ డపుడున్ సంతోష మేపార వం
బర మింటన్ గని సత్కళాన్వితుఁడు రాఁ బ్రాంచద్గతిం బొంగి యా
ధరనర్వాంబగుటన్ సముద్రుఁడు భళి తాదృగ్విధుల్ వానికే
పరగున్ బల్యాలమా! భవాదృశులకా ప్రాపించు దద్భాగ్యముల్.

31 — మేఘాపదేశము —

చం॥ వినువక సర్వజీవుల కభీప్సిత మిచ్చినదానశూరు నీ
రసగన నిన్ను కాని కవిరాడ్భయదాకృతి దాన మిచ్చుచోఁ
గసరుట పావనా వెనుకఁ గాంచెమ వెల్లదనంబు పేదదన్
హానకుము గాదు శక్తియుఘనా! ఘనమా శ్యామంపుమా

32 — కత్తెరాపదేశము —

సీ॥ వంశసంకరమగుపట్టి వారి కమల
పావనత్వంబు సమకూర్పఁ జాలువడుచు
నాత్మహానికి నోర్చినయట్టివానిఁ
గతిక దేశిక! నిన్నుఁ దక్క గాన నెపుడు. 111

33 — మూషకాపదేశము —

తే॥ గీ॥ ఒవ్వ నిర్వ్యథనైనను నుర్వి గడన
యనుచుఁ గ్రొవ్వులసొత్తును నపహరించి
గడకు ఖండన గొనఁగి మేన్ గ్రద్దకొనఁగి
కాంచితివె సౌఖ్య మెల్ల! రాకప్ప పవ్వ. 112

34 — ఖడ్గాపదేశము —

చం॥ అరరె మహోజ్జ్వలప్రభ నహార్పతి మించెదు నీయసీశ్యకుం
దరిదరిఁ జేరి భీతి నభయంబును గోరిన లేక పీక సం
గరమును గోరినన్ దెగువఁ గైకొని నాశపదంబు గూర్చు ను
ర్వర వరదానశౌండుల శవశ్యము తద్విధులే కలాపముల్. 113

తే॥ గీ॥ స్వప్రతాప మగ్ని వారిపైఁ జూపిన
నాజిపోవు ఖడ్గమా యొఱిఁగి
రాతి సలుక జన దరాతులు వేఱొకొ
తల్లి మీఁద వాడిచెల్లు నెట్లు. 114

35 — చకోటకాపదేశము —

శా॥ చంచత్స్వైర తరంగిణీల హంసికాస్నానంబుఁ జక్కాడ్పనో
దంచన్న వ్యమృణాలఖావనముఁ ద్వచ్ఛైత్యాచ్ఛసన్మక్తికా
కించన్నైకతిను త్రిసౌఖ్యము జనుల్ గ్రీంప మున్నుల్ గా
చపలం బెందుకు గో బకోటమా! యనుగాయాభుద్ది నీ [illegible]. 115

36 — కుకవ్యాటూపదేశము —

ఉ॥ పేరిడ నాథునుం దగునె పేలవె యంటివి వాని గాని యీ
ఘోరరణంబునన్ రిపులఁ గూల్చెదు నీదు పరాక్రమంబు గ
న్నారఁగ జూడ సంశయము లారె నయూరె కిరీటి పోరువా
శూరాకలాపనం యశోధన శోధన మింక నేటికే. 116

శా॥ కుంతల్యానము పత్ప్రవాహపతి! నీకున్ శూరనామంబు ప్ర
స్ఫీతంబై తగె దాని కర్థముగ నాభీశోరుకంభోళిభా
రాళీప్రాద్భుతచండతు-డమహిాతార స్వైరభాసాధిపు
ష్టీశోపం జనుదెంచు నెంచ వలదే యేలా వృథాటోపముల్. 117

కం॥ శూరత్వము నీకొదవె న
పారయశోలతల కది యుపఘ్నము తగునీ
జారత్వము చోరత్వ ము
సారము లభి వాని విడువఁ జనుఁ గృతకాకూ. 118

37 — దుగ్ధసముద్రాపదేశము —

మ॥ పటుగాంభీర్య మఖండధీరతయు శుంభద్దానధారేయసా
త్కటభావంబును నీకు సొమ్ములు యథార్థంబా యశో.రాశి కీ
వట తార్కాణ మయారె యట్టిది కదా యుంచత్కళాశాలి ర్యా
కట ఘోషించెదు నీ కనర్థ మరయంగా క్షీరవారాన్నిధీ. 119

38 — వజ్రాపదేశము —

ఆ॥ గీ॥ బ్రహ్మజాతియందుఁ బ్రభవించి కీర్తికిఁ
బోల్పఁ బసుచు దేజమును వహించి
పురుషరత్నమనఁగ సరవి వజ్రమ నీవు
పాము వేల గరళభావ మూనెదు.

కం॥ సతతక్రోధరసంబున
నతికాఠిన్యంబు మాన నగునే నీ వి
క్షితి క్షత్రియ జాతిని ను
ప్పతిలి నవ్రజంబ వానిఁ బాసి వెలుఁగుమా. 121

39 — వ్యాఘ్రోపదేశము—

చం॥ బలముగఁ బిట్టరెట్టలను దద్దయుఁ బట్టిలు వెట్టి యాకులం
బలన మరంగఁ గట్టి ఫణిశాయిని బాడుము నీవు మానితిన్
ఫలము లొసంగు మంచు ననుఁ బ్రార్థనఁ జేసెదు నేనెఱుంగుదున్
గలి భవదీయ వైష్ణవము సౌమ్యు కవీంద్రుఁడు నీకఁ జిక్కునే.

40 — సూకరోపదేశము—

కం॥ చందన ఘనసారాంభో
మందనునాసితము లీ సమంచితపాత్రల్
కందార్వసద్రుగ్గ్నికే
పందీ! నీకేల బురదబంటుతనఁ జనుమా. 123

41 — కళింగశలాట్యుపదేశము—

కం॥ తన్నితినను కోయిగూరక
టన్నుజుత్తులను గోసిరాగుకున్నదికా
యన్నలువురఁ గనితృణ్ణక
యున్నారా పుచ్చకాయ నొచ్చముగాదె. 124

42 — మేఘోపదేశము—

తే॥ గీ॥ అందఱును నన్నదానాస్త్ర లగుదు రనుచు
నొకనికడ నష్టఁగాని నచ్చియుండి సకల
జీవులను బ్రోచెదవు గాని చెప్ప నేల
నొసఁగి వెలవెలఁబోదని యొప్పదు ఘన! 125

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు

ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరు వారు సి. బి. ఇ., డి. లిట్., పిఠాపురం మహారాజులుంగారు.
శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు
శ్రీ శ్రీ శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు (జమీందారు, ఉయ్యూరు యెస్టేటు)

అధ్యక్షులు.

మహామహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, కవి సమ్రాట్ ఇత్యాది బిరుదాంకితులగు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారు.

కార్యదర్శులు :

శ్రీ కిడాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. యల్.
శ్రీ సాహిత్యశిరోమణి, ఉభయభాషాప్రవీణ, చతుర్వేదుల సత్యనారాయణగారు, ఎం. ఏ., బి. ఒ. యల్.

కోశాధ్యక్షులు :

శ్రీ ప్రతివాదిభయంకర పార్థసారథి గారు, బి. ఎ, యల్. యల్. బి.
శ్రీ పలేశ్వరపు వేంకటరమణ సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ, బి. యల్.,

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు :

శ్రీ కోకా శివనాథశాస్త్రిగారు
రా. సా. మూదిరెడ్డి సీతారామయ్య నాయడుగారు. బి. ఏ, బి. యల్.
శ్రీ కొమ్మిరెడ్డి కేశవ రామమూర్తినాయడుగారు, బి. ఏ.
,, వేమల రామచంద్రకీర్తిగారు, ఎం. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.
,, ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ.
,, ఎండమూరి వేంకటరమణగారు, ఎమ్. ఏ., బి. యిడి.
,, విద్వాన్ బులుసు వేంకటేశ్వరులుగారు, బి.ఏ.
,, సాహిత్యవిద్యా, భాషాప్రవీణ, చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు బండారు తమ్మయ్యగారు.